

4/2017

Οκτώβριος 2017

**Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΕ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ**

Προκλήσεις και Περιορισμοί

**Ανδρέας Θεοφάνους
(με τη συμβολή ομάδας εργασίας)**

**ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ**

UNIVERSITY *of* NICOSIA

4/2017

Οκτώβριος 2017

**Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΕ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ**

Προκλήσεις και Περιορισμοί

**Ανδρέας Θεοφάνους
(με τη συμβολή ομάδας εργασίας)**

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΕ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ
Προκλήσεις και Περιορισμοί

4/2017

Λευκωσία, Οκτώβριος 2017

Copyright © Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο
Λευκωσίας

Εκδόσεις: Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Ανδρέας Θεοφάνους

Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας και Πρόεδρος του Τμήματος Ευρωπαϊκών Σπουδών και Διεθνών Σχέσεων καθώς και του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας. Έχει επισκεφθεί αριθμό πανεπιστημίων και δεξαμενών σκέψης ως επισκέπτης καθηγητής, ανώτερος επιστημονικός συνεργάτης ή/και προσκεκλημένος ομιλητής στην Ευρώπη, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Μέση Ανατολή, την Ιαπωνία και την Αυστραλία. Αυτά περιλαμβάνουν τα ακόλουθα ιδρύματα: *London School of Economics and Political Science, Brookings Institution, Woodrow Wilson International Center of Scholars, Center for European Integration Studies – University of Bonn, Hebrew University of Jerusalem, Australian Institute of International Affairs* και *University of Tokyo*. Είναι συγγραφέας και συν-επιμελητής διαφόρων βιβλίων και κειμένων πολιτικής για πολιτικά και οικονομικά θέματα καθώς και για θέματα που σχετίζονται με την Κύπρο, την ΕΕ και την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Μεταξύ άλλων, σημειώνονται τα βιβλία του «Η Πολιτική Οικονομία της Λύσης του Κυπριακού Προβλήματος: Η Εξέταση Τεσσάρων Σεναρίων» (2009), «Η Κύπρος Ενώπιον Διλημάτων - Σκέψεις και Προβληματισμοί» (2011) και «Η Διακυβέρνηση και η Πολιτική Οικονομία μιας Ομοσπονδιακής Κύπρου» (2016). Υπογραμμίζεται συναφώς το κείμενο πολιτικής (με τη συμβολή ομάδας εργασίας) *Η Κυπριακή Οικονομία σε Σταυροδρόμι - Πως θα εξέλθουμε από την κρίση* (δημοσιεύθηκε από το Κυπριακό Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας τον Μάιο 2013) και *The Way Out of the Cyprus Economic Crisis* (δημοσιεύθηκε από τη *Notre Europe* τον Σεπτέμβριο του 2013). Έχει δημοσιεύσει αριθμό συγγραμμάτων, οργάνωσε πολυάριθμα διεθνή συμπόσια και συνέδρια, και ήταν/είναι επιστημονικός συντονιστής σε μεγάλο αριθμό ερευνητικών προγραμμάτων. Στις αρχές του 2010 εισήγαγε τη νέα σειρά Κειμένων Πολιτικής του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου Λευκωσίας ενώ από το 2004 είναι επίσης επιμελητής του ηλεκτρονικού εντύπου *In Depth*.

Ευχαριστίες

Ανδρέας Θεοφάνους/Επικεφαλής Ομάδας Εργασίας

Η εργασία αυτή δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς την πολύτιμη συνεισφορά της Ομάδας Εργασίας που συγκροτήθηκε για τον σκοπό αυτό. Ευχαριστώ θερμά τους Μιχάλη Κοντό, Νικόλα Ιωαννίδη, Χριστόφορο Χριστοφόρου, Νατάσα Οικονόμου, Στέφανη Χρίστου, Ειρήνη Ηλία και Κωνσταντίνο Κωνσταντίνου για την πολύτιμη βοήθεια τους. Θα ήταν παράλειψη μου εάν δεν ευχαριστούσα την Στυλιάνα Πέτρου και την Άννα Χριστοδουλίδου για τη δακτυλογράφηση και γενικότερα τη γραμματειακή υποστήριξη.

**Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΡΙΣΗ**

Προκλήσεις και Περιορισμοί

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
I. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	10
Μια ιστορική αναδρομή.....	10
Η ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου και ο ρόλος του: η ρητορική και η πραγματικότητα	13
Κρατική και μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση	17
Οργάνωση και διοίκηση πανεπιστημίων και ο ρόλος της πολιτείας.....	19
Η τριτοβάθμια εκπαίδευση με στοιχεία και αριθμούς	26
II. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	45
Δίδακτρα και δωρεάν παιδεία	45
Η διεθνής πρακτική.....	48
Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο και οι προεκτάσεις.....	51
Η ίδρυση και η λειτουργία του Φορέα Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης	58
Κρατικός προϋπολογισμός για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, κατανομή πόρων και κόστος ανά φοιτητή.....	67
Έρευνα και ο ρόλος του ΙΠΕ	81
III. Η ΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ	87
Εξ αποστάσεως εκπαίδευση: οργάνωση και μέγεθος.....	87
Επισκόπηση ευκαιριών και κινδύνων από την έλευση και διόγκωση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	90
Η διεθνής εμπειρία και οι υφιστάμενες τάσεις	98

IV. ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	103
Η αποτυχία μετατροπής της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό και ερευνητικό κέντρο	103
Περιορισμένοι πόροι και δίδακτρα	106
Αγορά εργασίας και τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	109
Ορθολογιστική αξιοποίηση δημόσιων πόρων και ισότιμη αντιμετώπιση φοιτητών, ακαδημαϊκών και ιδρυμάτων	112
Μη κρατική εκπαίδευση: αναγκαίο κακό ή στρατηγικός εταίρος;	114
Προκλήσεις και ευκαιρίες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο μετά το Brexit.....	118
Διδάγματα για την Κύπρο από τη διεθνή εμπειρία.....	123
V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	128
Διαπιστώσεις και συμπεράσματα	128
Εισηγήσεις πολιτικής	135
Η επόμενη μέρα	143

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μελέτη με τίτλο «Η Σημασία της Μετατροπής της Κύπρου σε Περιφερειακό Ακαδημαϊκό και Ερευνητικό Κέντρο μετά την Οικονομική Κρίση – Προκλήσεις και Περιορισμοί» αποτελεί το τέταρτο Κείμενο Πολιτικής που δημοσιεύει το Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων τα τελευταία 7 χρόνια για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.¹ Με τη μελέτη αυτή επιχειρείται η περιγραφή και επικαιροποίηση των χαρακτηριστικών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο. Επιπλέον, αξιολογείται η προοπτική μετατροπής της Κύπρου σε ένα περιφερειακό ακαδημαϊκό και ερευνητικό κέντρο λαμβάνοντας υπ' όψιν τα συναφή δεδομένα.

Η καθιέρωση της Κύπρου ως περιφερειακό ακαδημαϊκό και ερευνητικό κέντρο αποτελεί έναν πολυδιάστατο κρατικό στόχο από τη δεκαετία του 1990 όταν είχε εξαγγελθεί, ο οποίος μέχρι σήμερα δεν έχει υλοποιηθεί. Το Κείμενο αυτό εξετάζει και αναλύει τις αιτίες για την αποτυχία μετατροπής της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο και καταθέτει εισηγήσεις πολιτικής για την υλοποίηση του στόχου αυτού. Έμφαση δίνεται στον ρόλο της πολιτείας καθώς και στην προοπτική της μη κρατικής εκπαίδευσης. Η ανάλυση λαμβάνει υπ' όψιν το ευρύτερο πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο περιλαμβανομένης της δεσπόζουσας θέσης του Πανεπιστημίου Κύπρου. Ταυτόχρονα αναλύονται οι ευρύτερες προκλήσεις και προοπτικές.

Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι η συγγραφή του Κειμένου αυτού λαμβάνει χώρα σε μία εποχή έντονων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων στην Κύπρο και διεθνώς. Η Κύπρος αλλά και η ΕΕ βρίσκονται σε

¹ Βλέπε τα προηγούμενα Κείμενα Πολιτικής ως ακολούθως:

Α. Θεοφάνους, «Η μη Κρατική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ως Ισότιμος Στρατηγικός Εταίρος της Πολιτείας: Κοινωνικές, Οικονομικές και Πολιτικές Προεκτάσεις», Σειρά Κειμένων Πολιτικής, 1/2010.

Α. Θεοφάνους, «Η Πολιτική της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Δίδακτρα, Χορηγίες, Σπουδαστικά Δάνεια και οι Οικονομικές Προεκτάσεις», Σειρά Κειμένων Πολιτικής, 1/2011.

Α. Θεοφάνους, Κ. Αντωνίου και Σ. Χρίστου, «Το Μέλλον της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο – Η Οικονομική Κρίση και η Πρόκληση της Αναβάθμισης», Σειρά Κειμένων Πολιτικής, 2/2013.

Βλέπε επίσης Α. Θεοφάνους, «Η Πολιτική Οικονομία των Διδάκτρων - Προς μια Ορθολογιστική Επαναξιολόγηση», Κείμενο Εργασίας, 1 Φεβρουαρίου 2012.

μία δύσκολη κοινωνικοοικονομική συγκυρία, στα πλαίσια της οποίας η αναζήτηση της φιλοσοφίας και κοινωνικοοικονομικού υποδείγματος προβάλλει επιτακτικά. Στην περίπτωση της Κύπρου ειδικά, η αναγκαιότητα αυτή κατέστη προφανής μετά το βαρύ πλήγμα που υπέστη ο τραπεζικός τομέας και η οικονομία γενικότερα.

Μεθοδολογικά, η μελέτη υιοθετεί μία ολιστική προσέγγιση η οποία αποσκοπεί στο να εντοπίσει όλους της σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τα υπό διερεύνηση ζητήματα. Ως εκ τούτου η μελέτη διέπεται από μια διεπιστημονική προσέγγιση.

Στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Επισκόπηση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο» επιχειρείται μια ιστορική αναδρομή στους κύριους σταθμούς της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο. Γίνεται αναφορά στην ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου και στον ρόλο του εξετάζοντας τη ρητορική και την πραγματικότητα, καθώς και στην κρατική και μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση γενικότερα. Στα πλαίσια αυτά κατατίθενται προβληματισμοί για την οργάνωση και διοίκηση των πανεπιστημίων και τον ρόλο της πολιτείας. Τέλος, παρουσιάζονται ενδιαφέροντα στοιχεία και αριθμοί μέσω των οποίων παρέχεται μία ολοκληρωμένη εικόνα για τα μεγέθη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Η Πολιτική του Κράτους σε Σχέση με την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και την Έρευνα» εξετάζονται τα θέματα των διδασκτρων και της δωρεάν παιδείας και παρουσιάζεται συνοπτικά η σχετική διεθνής πρακτική. Αναλύεται επίσης το ευρύτερο νομικό πλαίσιο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση με αναφορά στα κρατικά και μη κρατικά πανεπιστήμια και τις τροποποιήσεις που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια καθώς και στο φαινόμενο του κρατισμού. Γίνεται εκτενής αναφορά στην ίδρυση του Φορέα Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης και στη νομοθεσία που διέπει τη λειτουργία του. Επιχειρείται μια κριτική ανάλυση σχετικά με τον κρατικό προϋπολογισμό για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την κατανομή του. Αξιολογείται το κόστος

ανά φοιτητή στα κρατικά και στα μη κρατικά πανεπιστήμια. Τέλος, εξετάζεται ο ρόλος του Ιδρύματος Προώθησης Έρευνας σε σχέση με την έρευνα στην Κύπρο.

Το τρίτο κεφάλαιο με τίτλο «Η Έλευση της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης και οι Προεκτάσεις» παρουσιάζει το ιστορικό, την οργάνωση και τα μεγέθη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης καθώς και τους παράγοντες που οδήγησαν στην ανάδειξή της. Καταγράφονται επίσης τα σχετικά μεγέθη της και γίνεται μία επισκόπηση των ευκαιριών και κινδύνων. Τέλος, εξετάζεται η διεθνής εμπειρία και οι υφιστάμενες τάσεις.

Το τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο «Τα Διλήμματα και οι Ευκαιρίες» επιχειρεί μια συνοπτική αποτίμηση της πορείας του οράματος για μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο και εξετάζει τα υφιστάμενα δεδομένα σε ό,τι αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τη σχέση μεταξύ αγοράς εργασίας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τονίζεται η σημασία της ορθολογιστικής αξιοποίησης δημόσιων πόρων και της ισότιμης αντιμετώπισης φοιτητών, ακαδημαϊκών και ιδρυμάτων. Εξετάζεται ο ρόλος που έχει να διαδραματίσει η μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση στα ευρύτερα δεδομένα και η αντιμετώπισή της από το κράτος. Επιπρόσθετα, γίνεται αναφορά στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες στην Κύπρο μετά το δημοψήφισμα για το Brexit. Τέλος καταγράφονται διδάγματα για την Κύπρο που προκύπτουν από τη διεθνή εμπειρία.

Στο τελευταίο κεφάλαιο με τίτλο «Συμπεράσματα, Εισηγήσεις Πολιτικής και Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα» καταγράφονται οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα της μελέτης. Επιπρόσθετα, κατατίθενται εισηγήσεις για το πώς είναι δυνατό να υλοποιηθεί ο στόχος της μετατροπής της Κύπρου σε ένα περιφερειακό ακαδημαϊκό και ερευνητικό κέντρο. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην ποιότητα, την ισοτιμία και τον εξορθολογισμό των δημόσιων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

I. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Μια ιστορική αναδρομή

Η παιδεία και η έρευνα είναι παράγοντες καθοριστικής σημασίας για το πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό γίνεσθαι, το πολιτιστικό επίπεδο του λαού, καθώς και τη θέση της χώρας στο περιφερειακό και στο διεθνές περιβάλλον. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο χρονολογείται από την εποχή της βρετανικής αποικιοκρατίας, όταν ιδρύθηκαν οι πρώτες σχολές οι οποίες συνέχισαν τη λειτουργία τους και μετά την ανεξαρτησία το 1960. Το 1945 ιδρύθηκε η Νοσηλευτική Σχολή και το 1951 το Δασικό Κολέγιο. Το 1960 η νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία ίδρυσε την Παιδαγωγική Ακαδημία, σε αντικατάσταση του Διδασκαλικού Κολεγίου που λειτουργούσε επί αποικιοκρατίας. Το 1968 ιδρύθηκε το Ανώτερο Τεχνολογικό Ινστιτούτο και το 1969 το Ανώτερο Ξενοδοχειακό Ινστιτούτο, μέσω του Ταμείου Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP).²

Εκτός από τις πιο πάνω σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι Κύπριοι είχαν τη δυνατότητα να φοιτήσουν και σε ελληνικά πανεπιστήμια καθώς για δεκαετίες η Ελλάδα αποτελούσε «αγαπημένο» προορισμό για ανώτερες σπουδές. Επιπρόσθετα, για αρκετά χρόνια υπήρχε η δυνατότητα υποτροφιών για σπουδές σε πανεπιστήμια χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και σε μικρότερο βαθμό σε πανεπιστήμια δυτικών χωρών. Παράλληλα, ένα μεγάλο μέρος της αστικής τάξης επέλεγαν ως επί το πλείστον πανεπιστήμια του εξωτερικού, κυρίως της Βρετανίας και των ΗΠΑ.

Η αυξανόμενη ζήτηση για σπουδές ανώτερης εκπαίδευσης καθώς και οι ευνοϊκότερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα. Ιδίως μετά το 1974 μέρος αυτών των αναγκών καλύπτονταν αρχικά από ιδιωτικές σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες εν πολλοίς προετοίμαζαν τους

² Βλέπε Χ. Θεοφιλίδης, «Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Κύπρο από την εποχή της Ανεξαρτησίας (1960) μέχρι σήμερα: Χαρτογράφηση του τοπίου», 4^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο: «Ιστορία Εκπαίδευσης», Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστήμιο Πατρών, 2006.

φοιτητές για απόκτηση τίτλων σπουδών από εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού κατόπιν συμπλήρωσης αρχικής φοίτησης στην Κύπρο.

Το 1989 ψηφίστηκε ο νόμος για την ίδρυση του πρώτου κρατικού πανεπιστημίου στην Κύπρο, του Πανεπιστημίου Κύπρου, το οποίο δέχτηκε τους πρώτους προπτυχιακούς φοιτητές το 1992. Έκτοτε, ιδρύθηκαν ακόμα δύο κρατικά πανεπιστήμια:

- (α) το Ανοικτό Πανεπιστήμιο (αποκλειστικά για προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης) με τον Νόμο του 2002, το οποίο δέχτηκε τους πρώτους φοιτητές το 2006 και
- (β) το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (που επικεντρώνεται στην εφαρμοσμένη έρευνα) με τον Νόμο του 2004, το οποίο δέχθηκε τους πρώτους φοιτητές το 2007.

Μετά την ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου μερικά από τα ιδιωτικά κολέγια αναβάθμισαν σημαντικά την ποιότητα της εκπαίδευσης και της έρευνας. Από τον Οκτώβριο του 2007 τρεις από αυτές τις σχολές, το Intercollege, το Cyprus College και το Frederick Institute of Technology αναβάθμισαν τη λειτουργία τους ως μη κρατικά πανεπιστήμια με θέσπιση ειδικής νομοθεσίας – Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου και Πανεπιστήμιο Frederick αντίστοιχα.³ Το 2010 λειτούργησε το τέταρτο μη κρατικό πανεπιστήμιο το Neapolis University στην Πάφο και το 2012 το πέμπτο, το University of Central Lancashire Cyprus (UCLAN Cyprus) στο χωριό Πύλα της επαρχίας Λάρνακας. Με τη λειτουργία των πέντε μη κρατικών πανεπιστημίων στην Κύπρο υπήρξε μια ποιοτική και ποσοτική διεύρυνση της Ανώτερης Εκπαίδευσης με νέους κλάδους και προγράμματα σπουδών.

³ Το Intercollege ιδρύθηκε το 1980, το Cyprus College το 1961 και το Frederick Institute of Technology το 1965.

Πίνακας Ι-1
Σύγκριση Κρατικών και Μη Κρατικών Πανεπιστημίων

	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΕΙΣΔΟΧΗ ΠΡΩΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ	ΠΟΛΗ	ΣΧΟΛΕΣ
ΚΡΑΤΙΚΑ	Πανεπιστήμιο Κύπρου	1992	Λευκωσία	8
	Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου	2006	Λευκωσία	3
	Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου	2007	Λεμεσός	6
ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΑ	Πανεπιστήμιο Λευκωσίας	2007	Λευκωσία	6
	Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου	2007	Λευκωσία	6
	Πανεπιστήμιο Frederick	2007	Λευκωσία	6
	Πανεπιστήμιο Νεάπολης	2010	Πάφος	4
	Πανεπιστήμιο UCLan	2012	Λάρνακα	3

Πηγή: Δεδομένα από διάφορες πηγές του κράτους

Πέραν όμως από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, κρατικά και μη κρατικά, υπήρχε και η ανάγκη για αναβάθμιση της έρευνας, η οποία ήταν αμελητέα μέχρι και το 1990. Οι πλείστες ερευνητικές δραστηριότητες διεξάγονταν από τους παραδοσιακούς κυβερνητικούς ερευνητικούς φορείς (Ινστιτούτο Γεωργικών Ερευνών, Γενικό Κρατικό Χημείο κ.ά.). Τα τελευταία χρόνια, οι δραστηριότητες αυτές έχουν διευρυνθεί ως αποτέλεσμα της ίδρυσης πανεπιστημίων καθώς και ινστιτούτων και ιδρυμάτων έρευνας, κρατικών και μη κρατικών. Επιπρόσθετα, σημειώνεται ότι το 1996 η Πολιτεία ίδρυσε το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (ΙΠΕ) το οποίο αποτελεί εθνικό φορέα, αρμόδιο για την υποστήριξη και προώθηση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας στην Κύπρο. Παρά τις υψηλές προσδοκίες τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα. Ο δρόμος που πρέπει να διανυθεί για την ουσιαστική αναβάθμιση της έρευνας εξακολουθεί να είναι μακρύς.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 εξαγγέλθηκε ο στόχος για μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο. Έκτοτε, παρά τις εξαγγελίες διαδοχικών κυβερνήσεων, ο στόχος αυτός παραμένει ανεκπλήρωτος. Υπογραμμίζεται συναφώς ότι η υφιστάμενη κρατική πολιτική δεν μπορεί να οδηγήσει στην υλοποίηση του συγκεκριμένου στόχου.

Είναι καθοριστικό να κατανοηθεί η σημασία της διασύνδεσης πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και δεξαμενών σκέψης με το ευρύτερο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι μιας χώρας. Τα αποτελέσματα στις χώρες όπου δεν παρατηρείται αυτή η διασύνδεση είναι υποδεέστερα. Αναπόφευκτα και στην περίπτωση της Κύπρου η έλλειψη αυτής της διασύνδεσης έχει αρνητικά αποτελέσματα.

Η ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου και ο ρόλος του: η ρητορική και η πραγματικότητα

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου, το πρώτο κρατικό πανεπιστήμιο, ιδρύθηκε το 1989. Δέχθηκε τους πρώτους προπτυχιακούς φοιτητές το 1992 και τους πρώτους μεταπτυχιακούς το 1997. Η λειτουργία του Πανεπιστημίου Κύπρου συνέπεσε με την εξαγγελία του στόχου για μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο. Η ιδέα και οι εισηγήσεις για ίδρυση κρατικού πανεπιστημίου στην Κύπρο χρονολογούνται από το 1960 λόγω όμως ιδεολογικών διαφορών καθώς και των ιδιαίτερων περιστάσεων που επικρατούσαν δεν ευνοήθηκε η ίδρυσή του μέχρι και το 1989.⁴

Η περίοδος από την ανεξαρτησία το 1960 μέχρι και το 1989 χαρακτηρίζεται από αναποφασιστικότητα ως προς το κατά πόσον θα έπρεπε να ιδρυθεί πανεπιστήμιο, ποιος θα έπρεπε να είναι ο χαρακτήρας και η μορφή του, οι σχολές και τα τμήματα που θα έπρεπε να δημιουργηθούν, η γλώσσα

⁴ Βλέπε Χ. Θεοφιλίδης, «Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Κύπρο από την εποχή της Ανεξαρτησίας (1960) μέχρι σήμερα: Χαρτογράφηση του τοπίου», 4ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο: «Ιστορία Εκπαίδευσης», ορ. cit.

διδασκαλίας και ο χώρος ανέγερσής του.⁵ Το ενδιαφέρον για την ίδρυση του πρώτου κρατικού πανεπιστημίου στην Κύπρο εντάθηκε το 1968 με την πρώτη επίσημη εγγραφή και συζήτηση του θέματος στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Εν τούτοις, υπήρξαν διαφωνίες σχετικά με διάφορες πτυχές του θέματος, κυρίως ιδεολογικές και πολιτικές, που δεν επέτρεψαν την υλοποίηση της ιδέας. Μετά την τουρκική εισβολή του 1974 οι πιέσεις για ίδρυση πανεπιστημίου εντατικοποιήθηκαν.

Επιπλέον, η οικονομική μεγέθυνση μετά από το 1965, η ανάπτυξη της πολιτιστικής ζωής, η ενίσχυση της αστικής τάξης και της διανοήσης ενθάρρυναν δημόσιες τοποθετήσεις υπέρ της ίδρυσης πανεπιστημίου.⁶ Συνεπώς, για οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους και λαμβάνοντας υπ' όψιν την άνοδο του επιπέδου μόρφωσης και εξειδίκευσης των Κυπρίων την τότε εποχή (καθώς ένας μεγάλος αριθμός λάμβανε τριτοβάθμια εκπαίδευση σε πανεπιστήμια του εξωτερικού), η ίδρυση Πανεπιστημίου θεωρήθηκε ως αναγκαία για την πρόοδο της κυπριακής κοινωνίας.⁷

Ο Π. Παύλου⁸ σε άρθρο του με τίτλο «Η περιπέτεια της ίδρυσης πανεπιστημίου στην Κύπρο - Μια ερμηνεία της τριαντάχρονης αναβλητικότητας», αποδίδει την καθυστέρηση στην ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου σε διάφορους λόγους. Μεταξύ άλλων, σημειώνονται:

- (α) το ιδεολογικό-πολιτικό φορτίο που το θέμα είχε ήδη αποκτήσει από την περίοδο της βρετανικής διοίκησης,
- (β) η απουσία κρίσιμης μάζας ενδιαφερομένων καθώς οι διέξοδοι που παρέχονταν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα ήταν αρκετά ελκυστικές και χωρίς μεγάλα εμπόδια στην πρόσβαση και

⁵ Ibid.

⁶ Βλέπε Π. Παύλου, «Η περιπέτεια της ίδρυσης πανεπιστημίου στην Κύπρο. Μια ερμηνεία της τριαντάχρονης αναβλητικότητας», *Higher Education Policy Network*, Vol. 5, No. 1, σελ. 165-208, 2015.

⁷ Βλέπε Χ. Θεοφιλίδης, «Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Κύπρο από την εποχή της Ανεξαρτησίας (1960) μέχρι σήμερα: Χαρτογράφηση του τοπίου», *op.cit.*

⁸ Βλέπε Π. Παύλου, «Η περιπέτεια της ίδρυσης πανεπιστημίου στην Κύπρο. Μια ερμηνεία της τριαντάχρονης αναβλητικότητας», *op.cit.*

(γ) η αντίληψη που επικρατούσε μέχρι το 1964 ανάμεσα στους διαμορφωτές πολιτικής ότι το πανεπιστήμιο είναι απλώς ένα «εκπαιδευτήριο», συνέχεια των δύο βαθμίδων της εκπαίδευσης.

Με την ανάληψη όμως της προεδρίας του κράτους από τον Γιώργο Βασιλείου, το 1988, το θέμα παρουσίασε νέα δυναμική κυρίως λόγω της επικράτησης της πεποίθησης ότι ένα πανεπιστήμιο ήταν απαραίτητος πυλώνας για εκσυγχρονισμό της κυπριακής κοινωνίας και για την ανάπτυξη της έρευνας.⁹ Το 1989 ψηφίσθηκε ο σχετικός Νόμος 144/1989 για ίδρυση του πρώτου κρατικού πανεπιστημίου στην Κύπρο. Με βάση τον ιδρυτικό νόμο, το Πανεπιστήμιο Κύπρου άρχισε τη λειτουργία του με τρεις σχολές (Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Σχολή Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστημών, Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης) και δέκα τμήματα. Το 1992 το σύνολο των εγγεγραμμένων φοιτητών στο προπτυχιακό επίπεδο ήταν 486. Έκτοτε η ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Κύπρου ήταν ραγδαία έχοντας εισαγάγει προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα (επίπεδο μάστερ και διδακτορικό) σε όλα τα τμήματα. Χαρακτηριστικά, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2014-2015 ήταν εγγεγραμμένοι 6.987 φοιτητές (προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί). Στο Πανεπιστήμιο Κύπρου λειτουργούν σήμερα 8 σχολές, 22 τμήματα και 11 ερευνητικές μονάδες.¹⁰

Από την ίδρυσή του το Πανεπιστήμιο Κύπρου προασπιζόταν την αρχή της αυτονομίας του καθώς και την έννοια της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Το δικαίωμα της αυτονομίας συνεπάγεται όμως και υποχρεώσεις, ιδίως όταν ένα πανεπιστήμιο εξαρτάται οικονομικά σχεδόν αποκλειστικά από το κράτος. Ως εκ τούτου τα κρατικά πανεπιστήμια θα πρέπει να υπόκεινται σε λογοδοσία και παράλληλα το κράτος θα πρέπει να θεσπίσει πρόνοιες για την καλύτερη διαχείριση των κρατικών χορηγιών. Πέραν τούτου, θα πρέπει

⁹ Ibid.

¹⁰ Βλέπε www.ucy.ac.cy, 2016

η Πολιτεία να ενθαρρύνει ένα σύστημα όπου θα λαμβάνουν χώρα οι αναγκαίοι έλεγχοι και να υπάρχει διαφάνεια.

Υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ της ρητορικής όσον αφορά το αφήγημα για το Πανεπιστήμιο Κύπρου και την πραγματικότητα. Εκ των πραγμάτων η οικονομική του εξάρτηση από το κράτος επηρεάζει την αυτονομία του και τον ρόλο του στα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα. Υπογραμμίζεται συναφώς ότι ως επί το πλείστον οι παρεμβάσεις που έγιναν σε σχέση με την οικονομική κρίση ήταν υπέρ της πολιτικής που εκπορευόταν από την Τρόικα. Παράλληλα οι όποιες εισηγήσεις για εξυγίανση και οικονομικό εξορθολογισμό του Πανεπιστημίου Κύπρου παραμερίστηκαν – ακόμα και αυτές που προέρχονταν από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.¹¹

Συγκεκριμένα, η Έκθεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου υπογραμμίζει, μεταξύ άλλων, ότι οι δημόσιες δαπάνες για την κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι ψηλές σε απόλυτους και σχετικούς όρους, αντιστακώντας πολύ ψηλούς μισθούς και επιδόματα. Επισημαίνεται, επίσης ότι οι δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση έχουν αυξηθεί ραγδαία στην Κύπρο σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ. Συνεπώς, το κόστος ανά φοιτητή στα κρατικά πανεπιστήμια είναι μακράν το υψηλότερο στην ΕΕ. Ως εκ τούτου και, μεταξύ άλλων, η Έκθεση εισηγείται την υιοθέτηση διδάκτρων και κατάργηση των επιδομάτων στο ακαδημαϊκό προσωπικό ύψους μεταξύ €7.000 - €12.000, ποσά τα οποία εδίδοντο ενώ οι μισθοί αυτών είναι εκπληκτικά ψηλοί. Ενώ τα επιδόματα έχουν καταργηθεί μετά από την κρίση η απόφαση αυτή αμφισβητήθηκε και βρίσκεται στα δικαστήρια. Ταυτόχρονα γίνεται εισήγηση για υιοθέτηση διαφόρων σχεδίων φοιτητικών δανείων και ενδεχομένως επιδοτούμενων υποτροφιών. Οι εισηγήσεις είχαν ως στόχο τον εξορθολογισμό των δημοσίων δαπανών και τη μείωση των στρεβλώσεων.¹²

¹¹ Βλέπε International Monetary Fund (IMF), "Options for Short-Term Expenditure Rationalization", pp. 22-28, March 2013, available from:

<https://info.publicintelligence.net/IMF-CyprusExpenditureRationalization.pdf>

¹² Ibid, σελ. 25-27.

Σημειώνεται συναφώς ότι ενώ το κυρίαρχο αφήγημα που εκπορευόταν από το Πανεπιστήμιο Κύπρου ήταν υπέρ της αυστηρής τήρησης και εφαρμογής του Μνημονίου όλως παραδόξως αγνοήθηκαν οι συστάσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου για τα κρατικά πανεπιστήμια. Επιπρόσθετα, υπογραμμίζεται ότι στα αρχικά στάδια της λειτουργίας του και πριν την εμβάθυνση των πελατειακών σχέσεων στο Πανεπιστήμιο Κύπρου τα δεδομένα ήταν πολύ καλύτερα καθώς επικρατούσαν πιο ισοζυγισμένες καταστάσεις σε όλα τα επίπεδα.

Κρατική και μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση

Στην Κύπρο ο διαχωρισμός ανάμεσα στην κρατική και μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι έντονος ενώ το κράτος μέχρι σήμερα δεν έχει υιοθετήσει μία ολιστική προσέγγιση ως προς τα συναφή ζητήματα. Παρά τη λειτουργία των πέντε μη κρατικών πανεπιστημίων σήμερα, εξακολουθούν να υφίστανται δεδομένα που δεν οδηγούν σε μια ισότιμη προσέγγιση. Ως αποτέλεσμα, η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο είναι ένα τοπίο τριών ταχυτήτων το οποίο εμπερικλείει τα κρατικά πανεπιστήμια, τα μη κρατικά πανεπιστήμια και τα κολέγια και άλλα εργαστήρια σπουδών.¹³ Με αυτά τα δεδομένα η υλοποίηση του στόχου για την καθιέρωση της Κύπρου ως ένα ακαδημαϊκό κέντρο είναι εξαιρετικά δύσκολη.

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα για τη μη υλοποίηση του στόχου αυτού είναι η πολιτική και η φιλοσοφία του κράτους που προτάσσει ως καθοριστικό στοιχείο αντιμετώπισης των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης/πανεπιστημίων το κατά πόσον ένα ίδρυμα είναι κρατικό ή όχι. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μη ισότιμη αντιμετώπιση ιδρυμάτων, ακαδημαϊκών και φοιτητών. Επιπρόσθετα, το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο έχει δημιουργηθεί με βάση τη φιλοσοφία του Πανεπιστημίου Κύπρου,

¹³ Βλέπε Α. Θεοφάνους, Κ. Αντωνίου και Σ. Χρίστου, «Το Μέλλον της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο – Η οικονομική κρίση και η πρόκληση της αναβάθμισης», *op. cit.* Βλέπε επίσης Α. Θεοφάνους, «Η Μη Κρατική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ως Ισότιμος Στρατηγικός Εταίρος της Πολιτείας: Κοινωνικές, Οικονομικές και Πολιτικές Προεκτάσεις», *op.cit.*

αδιαφορώντας για τις δυσκολίες τις οποίες μπορεί το γεγονός αυτό να δημιουργεί στη λειτουργία των μη κρατικών ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και ιδιαίτερα στους φοιτητές τους.

Επιπλέον, παρά τις διακηρύξεις των εκάστοτε κυβερνήσεων για μετατροπή της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο, δεν έχει γίνει επαρκώς αντιληπτή η σημασία της ολιστικής αντιμετώπισης του ζητήματος. Τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και τα κέντρα ερευνών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και προώθηση ιδεών, πλην όμως η παραδοσιακή πολιτική του κράτους στηρίζεται σε μια φιλοσοφία κρατισμού που στην ουσία μεταφράζεται στη σχεδόν αποκλειστική στήριξη του Πανεπιστημίου Κύπρου και των κρατικών ιδρυμάτων ευρύτερα. Αυτή η πολιτική περιορίζει το εύρος των δυνατοτήτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο. Ταυτόχρονα συνεπάγεται ψηλότερο κόστος για τους φορολογούμενους, ποικιλόμορφες στρεβλώσεις και περιορισμός των ωφελημάτων για την ευρύτερη κοινωνία. Η στήριξη της μη κρατικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι καθοριστικής σημασίας για τη μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο. Παράλληλα θα επιφέρει θετική επίδραση και για το Πανεπιστήμιο Κύπρου μέσω του υγιούς ανταγωνισμού.

Στην Ευρώπη, και ως επί το πλείστον στον ανεπτυγμένο κόσμο, η τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν αποτελεί κρατικό μονοπώλιο. Αυτό φαίνεται και μέσα από την κρατική στήριξη που λαμβάνουν ως αντιστάθμισμα για τις υπηρεσίες τους τα ακαδημαϊκά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελούν αξιόλογα παραδείγματα συνεργασίας μεταξύ κράτους, οικονομικών οργανισμών και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων (πανεπιστημίων και κέντρων ερευνών). Αυτή η στήριξη και συνεργασία δεν παρατηρείται στην Κύπρο. Ως εκ τούτου η όλη προσπάθεια για την αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης επηρεάζεται αρνητικά. Παράλληλα δημιουργείται ένα μεγάλο χάσμα μεταξύ εξαγγελιών και πραγματικότητας. Στην περίπτωση της Κύπρου αυτό φαίνεται και μέσα από την κατανομή του κρατικού προϋπολογισμού. Οι σχεδιασμοί της

κυβέρνησης ενισχύουν περισσότερο τον κρατικό τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παραγνωρίζοντας την ουσιαστική σημασία και προσφορά της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Θα πρέπει να αναθεωρηθεί η ευρύτερη φιλοσοφία ως προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση, τόσο όσον αφορά στην κατανομή του κρατικού προϋπολογισμού όσο και στο νομικό πλαίσιο, και να υιοθετηθεί μία στοχευόμενη και ολιστική προσέγγιση και προσπάθεια για το ζήτημα. Ο ρόλος της μη κρατικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως συμπληρωματικός και υποδεέστερος. Παρομοίως θα πρέπει να εγκαταλειφθεί η ισοπεδωτική αντιμετώπιση του κράτους προς τα μη κρατικά πανεπιστήμια. Αυτή η πρακτική δεν έχει επιτρέψει στην πολιτεία να υιοθετήσει μια πρωτοποριακή πολιτική έτσι ώστε να ενισχύσει τα μη κρατικά πανεπιστήμια και να συμβάλει ουσιαστικά στην παραμονή περισσότερων φοιτητών στη χώρα τους και πάνω απ' όλα στην προσέλκυση ξένων φοιτητών. Μια τέτοια πολιτική θα συμβάλει επίσης στην εξοικονόμηση πόρων και στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Εν κατακλείδι, εάν ο στόχος είναι η ουσιαστική αναβάθμιση του τομέα, η συνύπαρξη της κρατικής και της μη κρατικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο θα πρέπει να διέπεται από τις αρχές της ισοτιμίας, του αλληλοσεβασμού και της συνεργασίας.

Οργάνωση και διοίκηση πανεπιστημίων και ο ρόλος της πολιτείας

Με το πέρασμα των χρόνων διαφάνηκε ότι το σύστημα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα και ελλείψεις. Δυστυχώς η Κύπρος δεν είναι ακόμα σε θέση να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο σε θέματα εκπαίδευσης τόσο σε περιφερειακό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Συνεπώς οι εξαγγελίες των εκάστοτε κυβερνήσεων για μετατροπή της χώρας σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο παραμένουν μέχρι στιγμής ανεκπλήρωτες υποσχέσεις.

Είναι γεγονός ότι στην κατεχόμενη Κύπρο δόθηκε περισσότερη έμφαση στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για διάφορους λόγους.¹⁴ Έτσι ο αριθμός των φοιτητών στα ιδρύματα των κατεχομένων είναι μεγαλύτερος. Παρ' όλο που η πλειοψηφία των φοιτητών στα κατεχόμενα εδάφη είναι μη Κύπριοι - πάνω από το 50% είναι Τούρκοι υπήκοοι - δεν μπορεί να υποβαθμισθεί το γεγονός ότι σε μια κατεχόμενη περιοχή που είναι αναγνωρισμένη μόνο από την Τουρκία η «βιομηχανία» της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί σημαντικό μοχλό οικονομίας της «ΤΔΒΚ».¹⁵ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2015-16 υπήρχαν στις κατεχόμενες περιοχές 81.000 φοιτητές, ενώ στις ελεύθερες περιοχές υπήρχαν συνολικά 38.647 φοιτητές.¹⁶

Πέραν από ζητήματα φιλοσοφίας, αποτελεσματικότητας και διαχείρισης πόρων, τα σημαντικότερα προβλήματα διασύνδεσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την οικονομία και την κοινωνία γενικότερα είναι η έλλειψη ολοκληρωμένης πολιτικής, παράδοσης και επαρκούς υποδομής. Τα προβλήματα αυτά δεν αφορούν μόνο στο ζήτημα της ύπαρξης ή όχι επαρκούντων πόρων ή/και επιπέδου ποιότητας και διοίκησης. Ακόμη και να υπήρχαν περισσότεροι πόροι και μεγαλύτερη ευελιξία στη διοίκηση, τα προβλήματα θα εξακολουθούσαν να υφίστανται καθώς το ζήτημα της ευρύτερης φιλοσοφίας αναφορικά με τους στόχους και τον προσανατολισμό για τον σημαντικό αυτό τομέα δεν έχει ακόμη ξεκαθαρισθεί. Ο ρόλος του μη κρατικού τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί συγκεκριμένη διάσταση του ζητήματος αυτού.

¹⁴ Βλέπε A. Theophanous, Y. Tirkides and Th. Pelagidis, "The Economy of the Turkish Republic of Northern Cyprus", *Journal of Modern Hellenism (JMH)*, Center for Byzantine and Modern Greek Studies, City University of New York (CUNY), USA, numbers 25-26, Winter 2008-2009, pp. 157-188.

¹⁵ Βλέπε S. Gusten, "Students Flock to Universities in Northern Cyprus", *The New York Times*, 16 February 2014.

¹⁶ Ibid. Βλέπε επίσης Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία.

Επιπλοκές επίσης δημιουργούνται και στα ίδια τα κρατικά πανεπιστήμια, καθώς μεταξύ άλλων, η εκλογή για ανάδειξη πρυτανικών αρχών και άλλων αξιωματούχων με τη συμμετοχή ακαδημαϊκών, διοικητικών και φοιτητών αναπόφευκτα δημιουργεί ζήτημα πελατειακών σχέσεων. Πολλές φορές, λόγω των συμφερόντων και των στόχων που έχουν αυτές οι ομάδες, δημιουργούνται συγκρούσεις. Αναπόφευκτο είναι επίσης το γεγονός ότι οι διάφορες φοιτητικές παρατάξεις εκπροσωπούν κυρίως θέσεις των πολιτικών κομμάτων με τα οποία είναι συνδεδεμένες. Έτσι, εκτός από τα συμφέροντα των ομάδων σαν σύνολο, πολλές φορές δημιουργούνται συμμαχίες ανάμεσα σε υποομάδες των τριών μεγάλων ομάδων (φοιτητών, διοικητικών, ακαδημαϊκών) με σκοπό την προώθηση συγκεκριμένων κοινών ιδιοτελών στόχων.

Πέραν τούτου και οι εκλογές για ανάδειξη πρυτανικών αρχών και άλλων ακαδημαϊκών αξιωματούχων αναπόφευκτα δημιουργούν θέματα πελατειακών σχέσεων και εξαρτήσεων. Σημειώνεται συναφώς ότι σημαντικός αριθμός μελών των Συμβουλίων συμπεριλαμβανομένου και του Προέδρου, διορίζεται από την εκάστοτε κυβέρνηση. Με αυτή την παρέμβαση του κράτους στα δρώμενα της πανεπιστημιακής κοινότητας τα θέματα της (αν)αξιοκρατίας και των πελατειακών σχέσεων επιτείνονται. Παράλληλα θα ήταν παράληψη να μην σημειωθεί ότι το ζήτημα των πελατειακών σχέσεων δεν είναι αποκλειστικό «προνόμιο» των κρατικών πανεπιστημίων.

Αν όμως καθοριστούν και υιοθετηθούν κριτήρια και μέτρα τα οποία θα εφαρμόζονται κατά τον διορισμό των μελών στα συμβούλια των πανεπιστημίων, όπως η απαραίτητη τεχνογνωσία και εμπειρία όσον αφορά στη λειτουργία και τη διοίκηση πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, τότε όλα τα πιο πάνω θα μετριαστούν και θα επικρατήσει ένα πιο αξιοκρατικό σύστημα. Οι μεταρρυθμίσεις τόσο στην οργάνωση όσο και τη διοίκηση των ιδρυμάτων ανώτατης και ανώτερης κρατικής και μη κρατικής εκπαίδευσης πρέπει να είναι δραστικές.

Μια από τις πιο αναγκαίες μεταρρυθμίσεις είναι η επαναξιολόγηση του κρατικού προϋπολογισμού, αναφορικά με την κατανομή και διαχείριση των δημόσιων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο σύνολό της. Επιβάλλεται να γίνει ένας ρεαλιστικός στρατηγικός σχεδιασμός. Μελετώντας εμπειρίες άλλων δυτικών πανεπιστημίων, βλέπουμε ότι ο προϋπολογισμός τους αποτελείται από φοιτητικά διδάκτρα, κρατική χορηγία, κονδύλια που εξασφαλίζονται από ερευνητικά προγράμματα και από δωρεές. Δυστυχώς στην Κύπρο δεν συμβαίνει κάτι παρόμοιο. Με την ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου κατατέθηκε νομοσχέδιο στη Βουλή που προνοούσε ένα συγκεκριμένο επίπεδο διδάκτρων. Η λογική ήταν ότι επειδή η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι επιθυμητό κοινωνικό αγαθό, αυτή θα πρέπει να επιχορηγείται. Η επιχορήγηση όμως κατά το 100% σε όσους εξασφαλίσουν θέση σε προγράμματα σπουδών στα κρατικά πανεπιστήμια και όχι και σε αυτούς που επιθυμούν να παρακολουθήσουν πρόγραμμα σπουδών μη κρατικών πανεπιστημίων αποτελεί άνιση μεταχείριση. Παράλληλα όμως, επειδή το κάθε άτομο που μορφώνεται είναι δέκτης ιδιαίτερων ωφελημάτων είναι λογικό να καταβάλλει μέρος του κόστους και να αποφεύγονται οι καταχρήσεις. Όπως έχει ήδη αναφερθεί πιο πάνω, αυτό συμβαίνει και στα πλείστα ιδρύματα των αγγλοσαξονικών χωρών, στα οποία υπάρχουν και διδάκτρα και επιχορηγήσεις.

Στην Κύπρο όμως επικράτησε η φιλοσοφία της 100% δωρεάν παιδείας για όσους φοιτητές εξασφαλίσουν θέση στα κρατικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και 100% πλήρους κόστους παιδεία σε όσους φοιτήσουν σε μη κρατικά πανεπιστήμια ανεξαρτήτως της οικονομικής κατάστασης τους.¹⁷ Σημειώνεται επίσης ότι από το Φθινόπωρο του 2013 λειτουργεί στο Πανεπιστήμιο Κύπρου η πρώτη κρατική Ιατρική Σχολή στην Κύπρο στην οποία η φοίτηση είναι 100% δωρεάν, ανεξαρτήτως του κόστους λειτουργίας αυτής σε αντίθεση με τα υψηλά διδάκτρα που πληρώνουν φοιτητές στο εξωτερικό για να φοιτήσουν σε αντίστοιχες σχολές. Η κίνηση

¹⁷ Βλέπε Α. Θεοφάνους, «Από Στρέβλωση σε Στρέβλωση», *Ο Φιλελεύθερος*, 15 Νοεμβρίου 2012.

αυτή έγινε σε περίοδο κατά την οποία η οικονομική κρίση ήταν σε πολύ καθοριστικό σημείο και είχε αναδειχθεί η επείγουσα ανάγκη για εξυγίανση και εξορθολογισμό. Το ζήτημα αυτό συνεχίζει να δημιουργεί αρκετές στρεβλώσεις στο σύστημα οι οποίες χρήζουν άμεσης επίλυσης.

Ένα άλλο πολύ σημαντικό ζήτημα για την ανώτερη εκπαίδευση είναι τα κριτήρια και η αξιολόγηση παραχώρησης άδειας λειτουργίας ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, τα οποία πρέπει να είναι αυστηρά και να συμβάλλουν στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού τομέα μέσω της διασφάλισης ποιότητας. Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό κεκτημένο επιτρέπονται συνεργασίες ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, αλλά ταυτόχρονα το κάθε κράτος έχει τα εργαλεία για να προωθήσει τη δική του πολιτική είτε ενθαρρύνοντας είτε αποθαρρύνοντας τέτοιες συνεργασίες. Υπογραμμίζεται ότι τον Ιούλιο του 2015, η Βουλή των Αντιπροσώπων Κύπρου ψήφισε τον «περί της Διασφάλισης και Πιστοποίησης Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης και της Ίδρυσης και Λειτουργίας Φορέα για Συναφή Θέματα» Νόμο.

Σύμφωνα με αυτόν το Νόμο, ο Φορέας είναι η αρμόδια αρχή για την ενίσχυση των διαδικασιών εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης των ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσης, την περιοδική ιδρυματική, τμηματική και προγραμματική αξιολόγηση και πιστοποίηση των ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσης και των προγραμμάτων σπουδών που αυτά προσφέρουν (για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε κεφάλαιο II). Περαιτέρω, ο Νόμος προνοεί ότι ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης της Κύπρου μπορούν να προσφέρουν τίτλους σπουδών στο εξωτερικό μέσω της διασυνοριακής εκπαίδευσης τα οποία επίσης αξιολογούνται από το Φορέα. Ενώ ο Φορέας είναι αυστηρός σε σχέση με τα προγράμματα που εγκρίνει, δεν έχει ασχοληθεί με τον αριθμό των ιδρυμάτων. Στο πλαίσιο αυτό τονίζεται η ανάγκη μείωσης των ιδρυμάτων ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης, καθώς και η προώθηση συγχωνεύσεων μέσω οικονομικών και άλλων κινήτρων.

Σημειώνεται επίσης ότι εξακολουθεί να υφίσταται αναρχία ως προς τη λειτουργία σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, φαινόμενο που λαμβάνει ιδιαίτερες διαστάσεις με τη λειτουργία προγραμμάτων δικαιόχρησης. Κατ' ουσίαν το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο έχει ενθαρρύνει τον κατακλυσμό της κυπριακής αγοράς από προγράμματα βρετανικών και άλλων ευρωπαϊκών ιδρυμάτων σε συνεργασία με κυπριακά κολέγια με τα αποτελέσματα να προδιαγράφονται από αμφίβολα έως αρνητικά. Έτσι η Κύπρος όχι μόνο δεν έχει εξελιχθεί σε ένα περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο αλλά αντίθετα έχει εξελιχθεί σε μια ανοιχτή και ανεξέλεγκτη αγορά αμφιβόλου ποιότητας. Αυτό το ζήτημα έχει δημιουργήσει ένα πολύ συγκεχυμένο τοπίο, το οποίο μεταξύ άλλων, αποτρέπει τη δυνατότητα εξέλιξης του τομέα σε μοχλό οικονομικής μεγέθυνσης και προόδου.¹⁸

Στα μη κρατικά πανεπιστήμια φοιτά ένας μεγάλος αριθμός ξένων φοιτητών. Το ύψος των διδάκτρων, η ποιότητα της εκπαίδευσης καθώς και η διδασκαλία των προγραμμάτων τους στην αγγλική γλώσσα, είναι καθοριστικής σημασίας για την επιλογή των ξένων φοιτητών. Παράλληλα όμως στην Κύπρο λειτουργούν και διάφορες ιδιωτικές σχολές στις οποίες φοιτούν ξένοι φοιτητές, κυρίως από αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίοι τυγχάνουν παραπληροφόρησης σχετικά με αυτές μέσω κυκλωμάτων και όταν έρχονται στην Κύπρο τυγχάνουν εκμετάλλευσης από εργοδότες.¹⁹ Αυτό είναι ένα ζήτημα το οποίο η Πολιτεία θα πρέπει να αντιμετωπίσει.

Μια επιπλέον πρόκληση, αποτελεί το γεγονός ότι υπάρχει προκατάληψη έναντι των μη κρατικών πανεπιστημίων, και αυτό στη βάση της θεώρησης ότι υπάρχουν δυο ειδών μη κρατικά πανεπιστήμια, τα «κερδοσκοπικά» και

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Δυστυχώς εξακολουθούν να λειτουργούν σχολές σε υποτυπώδεις συνθήκες ο κύριος στόχος των οποίων παρουσιάζεται να είναι η προσέλκυση υπό κάλυψη φοιτητών/εργαζομένων από αναπτυσσόμενες χώρες. Βλέπε Μ. Παναγή, «Θέλω να φύγω από τον εφιάλτη της Κύπρου», *Ο Φιλελεύθερος*, σελ. 3, 22 Δεκεμβρίου 2012.

τα «μη κερδοσκοπικά».²⁰ Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται πολλές συγχύσεις αναφορικά με το νομικό πλαίσιο που θα πρέπει να διέπει τη λειτουργία τους. Εάν η πολιτεία επιθυμεί να μετατραπούν τα μη κρατικά κερδοσκοπικά πανεπιστήμια σε μη κερδοσκοπικά τότε θα πρέπει να υιοθετηθούν μέτρα και να δοθούν κίνητρα θεσμικής και οικονομικής φύσεως, τα οποία να τα ενθαρρύνουν να μετεξελιχθούν. Εξ ορισμού τα κίνητρα αυτά θα εμπεριέχουν το στοιχείο της αποζημίωσης ή/και εξαγοράς. Είναι αυτονόητο ότι σε μια τέτοια περίπτωση εάν το κράτος επιλέξει να έχει συμμετοχή στα διοικητικά συμβούλια των εν λόγω ιδρυμάτων, θα μπορεί να το πράξει.

Αν και το κράτος διατηρεί ακόμη κάποια προκατάληψη έναντι στα ιδιωτικά πανεπιστήμια σε σχέση με τα κρατικά, έχει αρχίσει σιγά σιγά να αναγνωρίζει την ουσιαστική συνεισφορά τους. Η πολιτεία θα πρέπει ωστόσο να αντιμετωπίζει τα μη κρατικά πανεπιστήμια ως ισότιμο στρατηγικό εταίρο και να τα εντάξει στην ευρύτερη πολιτική και το σχεδιασμό της. Απαιτείται η παροχή κινήτρων διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, με τρόπο που να φανερώνει την προσήλωση στον στόχο αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο καθιστώντας την ανταγωνιστική στον περιφερειακό και διεθνή εκπαιδευτικό χώρο.

Ο ρόλος του κράτους σε θέματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και έρευνας είναι πολυδιάστατος και καθοριστικός. Επιβάλλεται να έχει μακροπρόθεσμο ορίζοντα, να λειτουργεί με προνοητικότητα, αποτελεσματικότητα, και να επικεντρώνεται στην ουσία. Επίσης, θα πρέπει να ασκεί ρυθμιστικό ρόλο μέσω μίας ισότιμης και αποτελεσματικής νομοθεσίας και ταυτόχρονα να δίδει έμφαση στον κοινωνικό του ρόλο προσφέροντας ίσες ευκαιρίες φοίτησης και κοινωνικής ανέλιξης.

²⁰ Βλέπε Ν. Περισιάνης, «Από μία 'τρέλα' £6.000», *Διακόνημα*, 25 Ιανουαρίου 2013, διαθέσιμο στο: <http://www.diakonima.gr/2013/01/25/v-περισιάνης-από-μία-τρέλα-6-000/>

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση με στοιχεία και αριθμούς

Η Κύπρος έχει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού στην ΕΕ που κατέχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις ηλικιακές ομάδες 30-34 και 35-39. Τα επίπεδα όμως των βασικών δεξιοτήτων παραμένουν σχετικά χαμηλά.²¹ Στην ΕΕ το συνολικό ποσοστό (άνδρες και γυναίκες) μεταξύ της ηλικίας 30-34 που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση συνεχώς αυξάνεται (από 23,6% το 2002 ανήλθε στο 38,7% το 2015.)²²

Ο στόχος της στρατηγικής *Ευρώπη 2020* είναι τουλάχιστον το 40% των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών στην ΕΕ να έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση μέχρι το 2020.²³ Το ποσοστό αύξησης στις γυναίκες ήταν ψηλότερο (από 24,5% το 2002 ανήλθε στο 43,4% το 2015) και πάνω από το συνολικό στόχο του 40% της στρατηγικής *Ευρώπη 2020*. Η ανάλογη αύξηση για τους άνδρες ηλικίας 30-34 ετών ήταν χαμηλότερη (από 22,6% το 2002 ανήλθε στο 34,0% το 2015), δηλαδή χαμηλότερο από το συνολικό στόχο 40% της στρατηγικής *Ευρώπη 2020*.

Ιστορική Αναδρομή από το 1985-86 μέχρι το 2015-16

1. Αριθμός φοιτητών

Την περίοδο 1985-86 στην Κύπρο φοιτούσαν συνολικά 3.134 φοιτητές (1.426 σε κρατικά ιδρύματα και 1.708 σε μη κρατικά). Μέσα σε μόλις 5 χρόνια ο αριθμός αυτός υπερδιπλασιάστηκε και την περίοδο 1990-91 ανήλθε στους 6.554 φοιτητές. Η συνολική αύξηση των φοιτητών στην Κύπρο εκείνη τη χρονιά οφειλόταν πρωτίστως στην αύξηση ρεκόρ (167,45%) των φοιτητών στα μη κρατικά ιδρύματα. Η αντίστοιχη αύξηση στα κρατικά ιδρύματα ήταν 39,27%. Στον Πίνακα I-2 που ακολουθεί

²¹ Βλέπε Α. Chrysostomou, "High-level of tertiary education but low levels of basic skills", *Cyprus Mail*, 8 November 2016, available from: <http://cyprus-mail.com/2016/11/08/high-level-tertiary-education-low-levels-basic-skills>

²² Βλέπε Gold News, "Cyprus Ranks Second in the EU on Tertiary Educational Attainment", 28 April 2016, available from: <http://www.goldnews.com.cy/en/energy/cyprus-ranks-second-in-the-eu-on-tertiary-educational-attainment>

²³ Βλέπε SigmaLive, "Eurostat: Cyprus 2nd in EU on tertiary education attainment", 27 April 2016, available from: <http://www.sigmalive.com/en/news/local/144426/eurostat-cyprus-2nd-in-eu-on-tertiary-education-attainment>

απεικονίζονται οι αριθμοί φοιτητών στα κρατικά και μη κρατικά ιδρύματα από το 1985-86 μέχρι το 2014-15, καθώς και τα ποσοστά της ανάλογης ετήσιας αύξησης ή μείωσης σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Μετά από την ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου η αύξηση του αριθμού των φοιτητών στα κρατικά ιδρύματα για την περίοδο 1990-1991 μέχρι το 1995-96 ήταν 91,74%, ενώ στα μη κρατικά ιδρύματα η αντίστοιχη αύξηση ήταν μόνο 10,90%.²⁴

Κατά την πενταετία 1995-96 μέχρι το 2000-2001 η ετήσια κατά μέσον όρο αύξηση των φοιτητών ήταν 6,32%.²⁵ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι την περίοδο 1999-2000 για πρώτη φορά ο συνολικός αριθμός των φοιτητών μειώθηκε κατά μέσον όρο 3,95% εξ αιτίας της μείωσης (-9,94%) των φοιτητών στα κρατικά ιδρύματα (από 5.062 σε 4.559 φοιτητές). Η μείωση στα κρατικά ιδρύματα συνεχίστηκε και τον επόμενο χρόνο με τους φοιτητές το 2000-2001 να μειώνονται στους 4.346 (-4,67%), σε αντίθεση με τον αριθμό των φοιτητών στα μη κρατικά ιδρύματα ο οποίος σημείωσε σημαντική αύξηση – ανήλθε στους 7,588 (14,60%). Σημειώνεται ότι το σύνολο των φοιτητών στο τέλος της πενταετίας 2000-01 ήταν 11.934.

Την πενταετία από το 2001-02 μέχρι το 2005-06 (Πίνακας I-2) παρατηρήθηκε μια μεγάλη ανάκαμψη στα κρατικά ιδρύματα με αύξηση 18,94% για την περίοδο 2001-02. Όσον αφορά τα μη κρατικά ιδρύματα την ίδια περίοδο επίσης παρατηρήθηκε αύξηση 15,42%, η οποία συνεχίστηκε με ψηλότερους ρυθμούς τον επόμενο χρόνο (42,19%), με τους φοιτητές στα μη κρατικά ιδρύματα το 2002-03 να ξεπερνούν για πρώτη φορά τις 10.000 (12.453). Ο ετήσιος κατά μέσον όρο ρυθμός αύξησης της πενταετίας αυτής ήταν 12,17%²⁶. Το σύνολο φοιτητών στο τέλος της πενταετίας 2005-06 ήταν 20.587.

²⁴ Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία.

²⁵ Αύξηση 3,56% στα κρατικά και 8,93% στα μη κρατικά (υπολογισμός από Πίνακα I-2).

²⁶ Αύξηση 9,73% στα κρατικά και 13,79% στα μη κρατικά ιδρύματα (υπολογισμός από Πίνακα I-2).

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι-2
Φοιτητές στα Κρατικά και Μη Κρατικά Ιδρύματα, 1985-2015

ΧΡΟΝΙΑ	1985-86	1990-91	1995-96	1996-97	1997-98	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03	2003-04
ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ											
ΣΥΝΟΛΟ	3.134	6.554	8.874	9.982	10.527	10.842	10.414	11.934	13.927	18.272	20.849
ΚΡΑΤΙΚΑ	1.426	1.986	3.808	4.978	5.036	5.062	4.559	4.346	5.169	5.819	6.180
ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΑ	1.708	4.568	5.066	5.004	5.491	5.780	5.855	7.588	8.758	12.453	14.669
ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%)											
ΣΥΝΟΛΟ	-	109,13	35,40	12,49	5,46	2,99	-3,95	14,60	16,70	31,20	14,10
ΚΡΑΤΙΚΑ	-	39,27	91,74	30,72	1,17	0,52	-9,94	-4,67	18,94	12,57	6,20
ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΑ	-	167,45	10,90	-1,22	9,73	5,26	1,30	29,60	15,42	42,19	17,79

ΧΡΟΝΙΑ	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14	2014-15
ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ											
ΣΥΝΟΛΟ	20.078	20.587	22.227	25.688	30.986	32.233	32.118	31.772	31.965	33.674	37.166
ΚΡΑΤΙΚΑ	6.470	6.875	7.152	7.780	8.776	9.645	10.601	11.986	12.694	13.974	14.376
ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΑ	13.608	13.712	15.075	17.908	22.210	22.588	21.517	19.786	19.271	19.700	22.790
ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%)											
ΣΥΝΟΛΟ	-3,70	2,54	7,97	15,57	20,62	4,02	-0,36	-1,08	0,61	5,35	10,37
ΚΡΑΤΙΚΑ	4,69	6,26	4,03	8,78	12,80	9,90	9,91	13,06	5,91	10,08	2,87
ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΑ	-7,23	0,76	9,94	18,79	24,02	1,70	-4,74	-8,04	-2,60	2,23	15,68

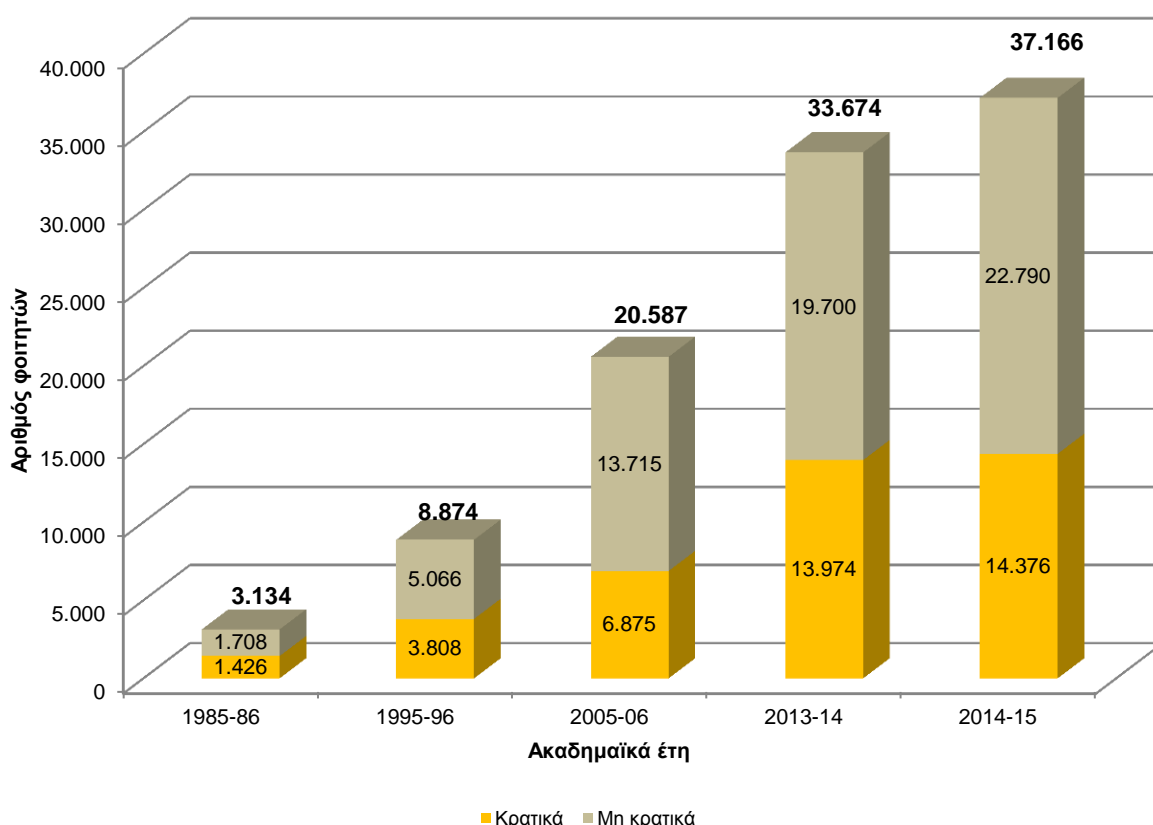
Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

Την πενταετία από 2006-07 μέχρι και το 2010-11 (Πίνακας I-2) η ετήσια κατά μέσον όρο αύξηση ήταν περίπου η ίδια, στα κρατικά (9,09%) και στα μη κρατικά ιδρύματα (9,94%). Για πρώτη φορά ο αριθμός των φοιτητών στα κρατικά ιδρύματα το 2010-11 ξεπέρασε τις 10.000 και ανήλθε στις 10.601. Το σύνολο των φοιτητών το 2010-11 ήταν 32.118 φοιτητές.

Στη Γραφική Παράσταση I-1 απεικονίζεται ο συνολικός αριθμός φοιτητών από το 1985-86 μέχρι και το 2014-15 και διακρίνεται η κατανομή τους μεταξύ κρατικών και μη κρατικών ιδρυμάτων.

Γραφική Παράσταση I-1

Αριθμός φοιτητών στην Κύπρο 1985-2015

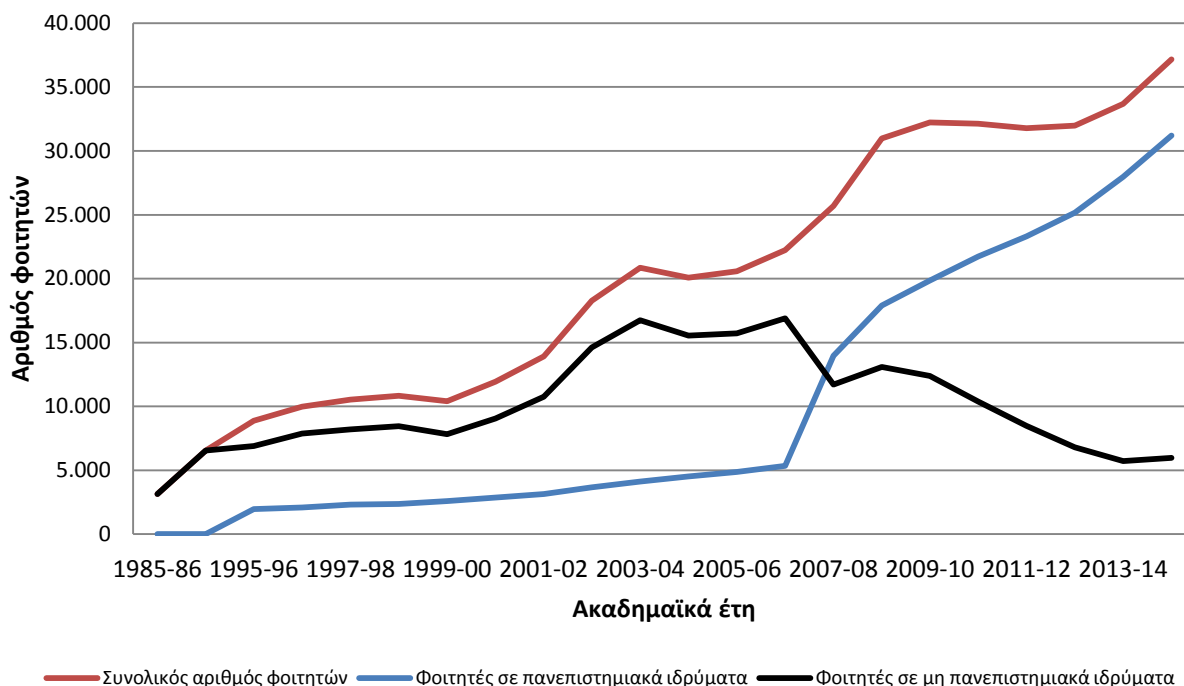

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία.

Η συμβολή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας με τη λειτουργία μη κρατικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι εμφανέστατη.

Σε γενικές γραμμές η ιστορική αναδρομή με αφετηρία το 1985-86 δείχνει ότι υπήρξε μια μεγάλη αύξηση στον αριθμό των φοιτητών που σπουδάζουν στην Κύπρο. Ο αριθμός φοιτητών σε πανεπιστημιακά και μη πανεπιστημιακά ιδρύματα από το 1985-86 μέχρι και το 2014-15 απεικονίζεται στη Γραφική Παράσταση I-2. Ως ποσοστό, η αύξηση ήταν μεγαλύτερη τη δεκαετία από το 1985-86 μέχρι το 1995-96 – ήταν της τάξης του 183,15% (από 3.134 σε 8.874). Τη δεκαετία από το 1995-96 μέχρι το 2005-06 η αύξηση των φοιτητών ήταν 132,03% (από 8.874 σε 20.587). Τη δεκαετία 2005-06 μέχρι και το 2014-15 η αύξηση ήταν 80,5% (από 20.587 σε 37.166).

Γραφική Παράσταση I-2
Αριθμός φοιτητών
Συνολικός και ανά κατηγορία ιδρύματος

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία.

Με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία (Γραφική Παράσταση I-2) στην Κύπρο την περίοδο 2011-12 υπήρχαν συνολικά 31.772 φοιτητές σε πανεπιστημιακά και μη πανεπιστημιακά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ποσοστό 26,9% ήταν ξένοι φοιτητές). Την επόμενη χρονιά, 2012-13

παρατηρήθηκε μια μικρή άνοδος στον αριθμό των φοιτητών στις 31.965 (ποσοστό 26,2% ήταν ξένοι φοιτητές). Την επόμενη χρονιά (2013-14) παρατηρήθηκε μεγαλύτερη αύξηση με τον συνολικό αριθμό φοιτητών να φτάνει τους 33.674 (ποσοστό αύξησης 5,35%). Αύξηση παρατηρήθηκε και στον αριθμό των ξένων φοιτητών αφού το 2013-14 αποτελούσε το 29,13% του συνολικού αριθμού. Τα πιο πρόσφατα στοιχεία απεικονίζουν την ανοδική τάση στον αριθμό των φοιτητών: το 2014-15 ήταν 37.166.²⁷ Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού ο αριθμός των φοιτητών το 2015-16 ήταν 38.647.

2. Αναλογία φοιτητών ανά διδάσκοντα

Η αναλογία φοιτητών ανά διδάσκοντα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση το 1985-86 ήταν στο 10,8, ενώ με την πάροδο των ετών αυξήθηκε. Το 1995-96 η αναλογία ήταν στο 12,2 και το 2005-06 στο 14,7. Η τελευταία μέτρηση το 2013-14 δείχνει ότι η αναλογία φοιτητών ανά διδάσκοντα αυξήθηκε στο 18,3.²⁸

Με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία, το 2012-13 στα κρατικά πανεπιστήμια υπήρχαν 767²⁹ διδάσκοντες πλήρους απασχόλησης ενώ στα μη κρατικά 611. Η αναλογία σπουδαστών ανά διδάσκοντα το 2012-13 ήταν 18,3. Στα κρατικά πανεπιστήμια η αναλογία ήταν 16,2 ενώ στα ιδιωτικά 20,8. Την πιο χαμηλή αναλογία την είχε το ΤΕΠΑΚ με 7,7 φοιτητές ανά διδάσκοντα.

Η εικόνα διαφοροποιείται κάπως το 2013-14 αφού υπάρχει μια μείωση στον αριθμό των διδασκόντων τόσο στον κρατικό τομέα όσο και στον μη κρατικό. Συγκεκριμένα, στον κρατικό τομέα παρατηρήθηκε μείωση

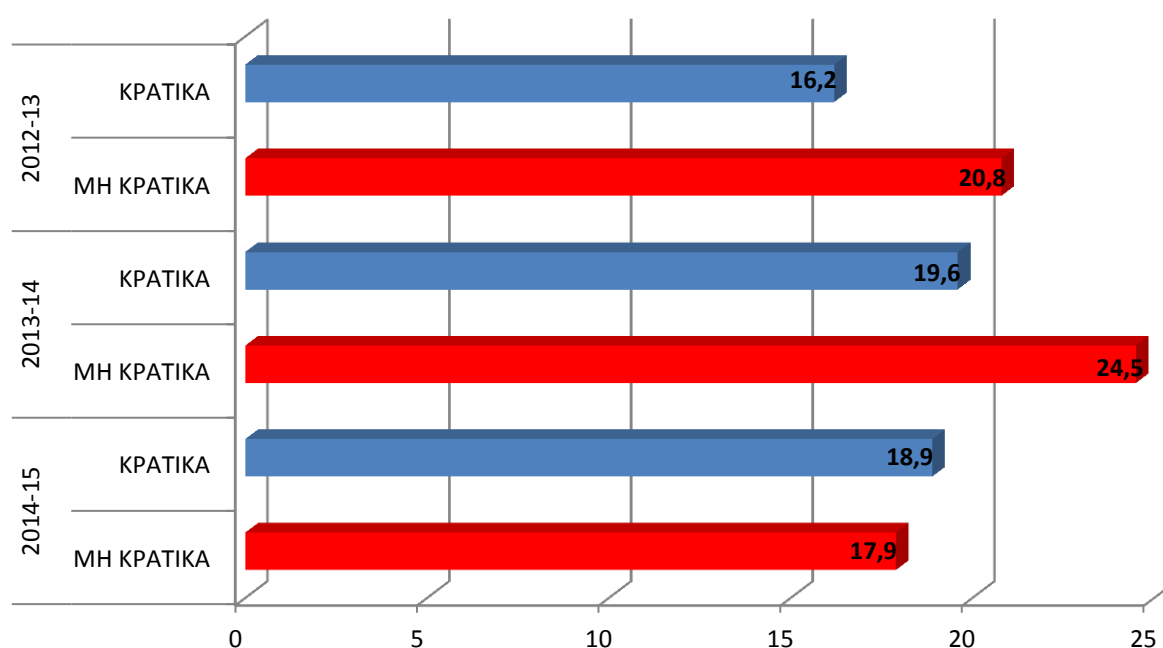
²⁷ Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία.

²⁸ Αντιθέτως, στις άλλες βαθμίδες εκπαίδευσης η αναλογία μαθητών ανά διδάσκοντα διαχρονικά μειώνεται. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στην προσχολική και προδημοτική εκπαίδευση η αναλογία μαθητών ανά καθηγητή από 25,0 το 1985-86 μειώθηκε στο 12,9 το 2013-14. Στη δημοτική εκπαίδευση από 22,9 (1985-86) μειώθηκε στο 11,3 (2013-14) και στη μέση εκπαίδευση από 15,0 (1985-86) μειώθηκε στο 8,2 (2013-14). Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία.

²⁹ Για την περίοδο 2012-13, σύνολο 767 καθηγητές πλήρους απασχόλησης: 396 στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, 125 στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο και 246 στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

8,99%³⁰ στους διδάσκοντες (περίπου διπλάσια σε σύγκριση με την αντίστοιχη μείωση (4,58%) διδασκόντων στον μη κρατικό τομέα), με αποτέλεσμα η συνολική αναλογία σπουδαστών ανά διδάσκοντα να αυξηθεί από 18,3 στο 21,8.³¹ (19,6 στον κρατικό τομέα και 24,5 στον μη κρατικό). Το 2014-15 η αναλογία διαμορφώθηκε στο 18,3 (18,9 στα κρατικά και 17,9 στα μη κρατικά).

Γραφική Παράσταση Ι-3
Αναλογία σπουδαστών ανά διδάσκοντα

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

Η αναλογία σπουδαστών ανά διδάσκοντα για τα έτη 2012-2014 παρουσιάζεται στη Γραφική Παράσταση Ι-3.

3. Αναλογία φοιτητών στον γενικό πληθυσμό

Τη χρονιά 1985-86 αντιστοιχούσαν κατά μέσον όρο 25 φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (29 άντρες και 20 γυναίκες) ανά 1.000

³⁰ Πιο αναλυτικά η μείωση καθηγητών στον κρατικό τομέα: στο Πανεπιστήμιο Κύπρου ο αριθμός μειώθηκε στους 358 (μείωση 9,59%), στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο μειώθηκε στους 113 (μείωση 9,6%) και στο ΤΕΠΑΚ στους 227 (μείωση 7,7%).

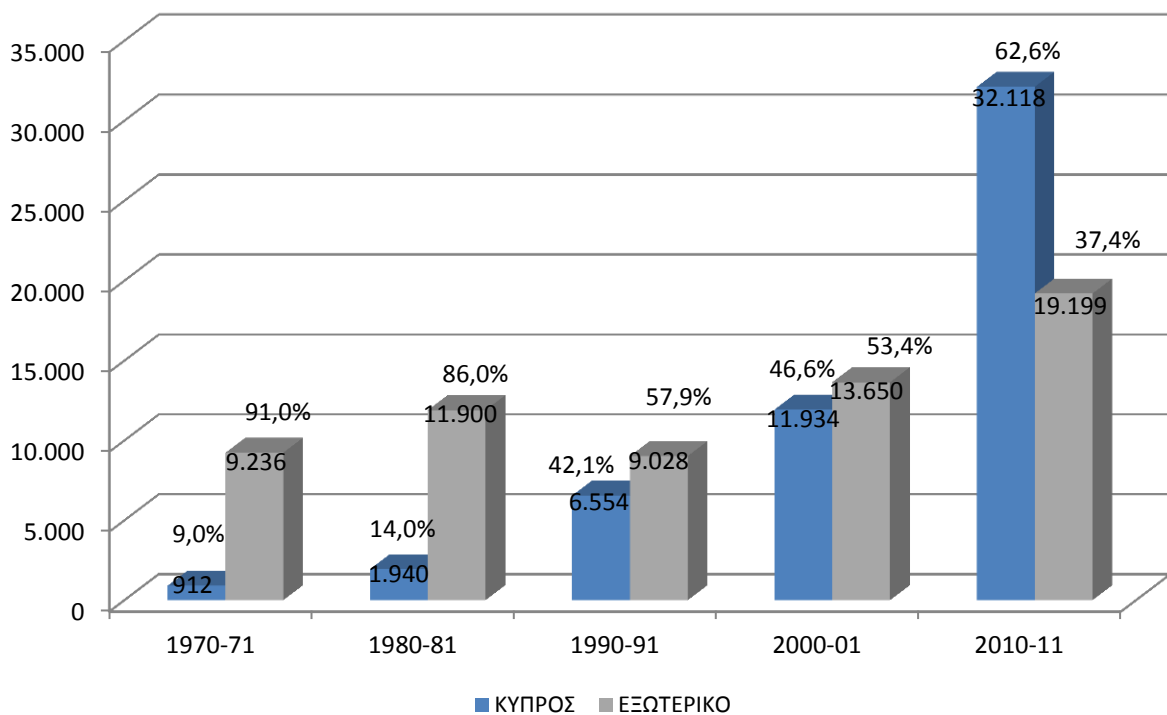
³¹ Από 18,3 σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο 2012-13: 19,6 φοιτητές ανά διδάσκοντα στα κρατικά και 24,5 στα μη κρατικά.

κατοίκους. Το 1995-96 υπήρξε αύξηση στους 28 φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (27 άντρες και 28 γυναίκες) ανά 1.000 κατοίκους. Την επόμενη δεκαετία, μέχρι το 2005-06 ο αριθμός των φοιτητών διπλασιάστηκε και έφτασε τους 56 φοιτητές ανά 1.000 κατοίκους (55 άντρες και 57 γυναίκες).

Αποτέλεσμα της ραγδαίας αύξησης σπουδαστών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν η άνοδος και του ποσοστού του ανώτατου μορφωτικού επιπέδου ατόμων ηλικίας 20 ετών και άνω. Το 1997 το συγκεκριμένο ποσοστό ήταν 17%, το 2007 ανήλθε στο 28% και το 2014 το ποσοστό των πτυχιούχων έφτασε στο 35% (περισσότερο από το διπλάσιο σε σχέση με το 17% το 1997).

4. Κύπριοι φοιτητές στην Κύπρο και το εξωτερικό

Κύπριοι φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο και το εξωτερικό

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

Ο αριθμός των Κυπρίων φοιτητών που παραμένει στην Κύπρο για σπουδές διαχρονικά αυξάνεται. Ενδεικτικά, ενώ την ακαδημαϊκή χρόνια 1970-71, μόνο 9% των Κυπρίων έμεινε στην Κύπρο για σπουδές, τη χρονιά 2010-11 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 62,6%. Υπογραμμίζεται ότι δεν υπάρχουν πιο πρόσφατα στοιχεία για τον αριθμό των Κυπρίων φοιτητών στο εξωτερικό.

Από την ακαδημαϊκή χρονιά 2002-03, ο αριθμός των Κυπρίων που μένουν στην Κύπρο για σπουδές, είναι σταθερά μεγαλύτερος από τον αριθμό των Κυπρίων που επιλέγουν το εξωτερικό. Από το 2008-09 η διαφορά για πρώτη φορά ξεπέρασε τις 9.500 και έκτοτε αυξάνεται με υψηλούς ρυθμούς. Το 2010-11 η διαφορά έφτασε τις 13.000 περίπου.

5. Ποσοστά φοίτησης Κυπρίων φοιτητών και αναλογία εγγραφών

Την ακαδημαϊκή χρονιά 1980-81 μόνο 1.940 ή το 14% του συνόλου των Κυπρίων φοιτητών φοιτούσαν στην Κύπρο ενώ οι υπόλοιποι φοιτούσαν σε χώρες του εξωτερικού (11.900). Δέκα χρόνια αργότερα, τη χρονιά 1990-91, ο αριθμός των φοιτητών που φοιτούσαν στην Κύπρο είχε ανέλθει στους 6.554 ή 42% του συνόλου των Κυπρίων φοιτητών.

Το 2000-01 φοιτούσαν στην Κύπρο 11.934 άτομα ή 47% του συνόλου των Κυπρίων φοιτητών. Την επόμενη δεκαετία, την ακαδημαϊκή χρονιά 2010-11 φοιτούσαν στην Κύπρο 32.118 Κύπριοι φοιτητές ή 63% του συνόλου.

Πίνακας Ι-3

Ποσοστό φοίτησης Κυπρίων στην Κύπρο και αναλογία εγγραφών

	1980-81	1990-91	2000-01	2010-11
Ποσοστό Κυπρίων φοιτητών στην Κύπρο (%)	14	42	47	63
Αναλογία εγγραφής (%)	27	35	49	73

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

Την ακαδημαϊκή χρονιά 1980-81 η αναλογία εγγραφών, δηλαδή το ποσοστό των Κυπρίων ηλικίας 20-24 που γράφτηκαν επίσημα σε σχολή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 27%. Δέκα χρόνια αργότερα, το ποσοστό εγγραφών ανήλθε στο 35%. Το 2000-01 το ποσοστό εγγραφών αυξήθηκε στο 49%. Την ακαδημαϊκή χρονιά 2010-11 το ποσοστό εγγραφών έφθασε στο 73%.

Μια σύγκριση της αλλαγής από το 1980-81 έως και το 2010-11 δείχνει τη μεγάλη αύξηση που παρατηρήθηκε τόσο όσον αφορά τους Κύπριους φοιτητές που μένουν στην Κύπρο για σπουδές όσο και στην αναλογία εγγραφής. Το ποσοστό των Κυπρίων φοιτητών που μένουν στην Κύπρο για σπουδές αυξήθηκε από 14% το 1980-81 σε 63% το 2010-11. Όσον αφορά την αναλογία εγγραφής, η αύξηση που παρατηρήθηκε ήταν από 27% το 1980-81 σε 73% το 2010-2011.

Οι προεκτάσεις της αναβάθμισης των κολεγίων σε πανεπιστήμια

Η αναβάθμιση των τριών μεγάλων ιδιωτικών κολεγίων στην Κύπρο σε πανεπιστήμια (2007-08) οδήγησε στην αύξηση κατά 161,55% του αριθμού φοιτητών σε πανεπιστημιακά ιδρύματα στην Κύπρο. Την ακαδημαϊκή χρονιά 2006-07 ο αριθμός των φοιτητών ήταν 5.340 (Γραφική Παράσταση I-5), εκ των οποίων το 91,08% ήταν Κύπριοι που φοιτούσαν στα κρατικά Πανεπιστήμια. Τον επόμενο χρόνο μετά την αναβάθμιση, ο αριθμός των φοιτητών σε πανεπιστημιακά ιδρύματα αυξήθηκε στους 13.967, εκ των οποίων 88,93% Κύπριοι, ενώ 44,0% φοιτούσαν σε κρατικά ιδρύματα και 56,0% σε μη κρατικά ιδρύματα.

1. Κατανομή φοιτητών σε κρατικά και μη κρατικά πανεπιστήμια

Την ακαδημαϊκή χρονιά 2006-07, ένα χρόνο πριν τη λειτουργία των μη κρατικών πανεπιστημίων, ο συνολικός αριθμός φοιτητών στα κρατικά πανεπιστήμια ήταν 5.340. Την αμέσως επόμενη χρονιά (2007-08), με την έναρξη λειτουργίας των μη κρατικών πανεπιστημίων, ο αριθμός των φοιτητών αυξήθηκε κατά 161.6% στους 13.967 (44,0% στα κρατικά και

56,0% στα μη κρατικά). Η αύξηση στον αριθμό των φοιτητών συνεχίστηκε και την επόμενη ακαδημαϊκή χρονιά (2008-09) με το σύνολο τους να φτάνει τις 17.624 (αύξηση κατά 26,2%). Η αναλογία φοιτητών διαφοροποιήθηκε κάπως αφού το 41,2% ήταν στα κρατικά και το 58,8% στα μη κρατικά. Τη χρονιά 2009-10 παρ' όλο που υπήρξε αύξηση στον αριθμό των φοιτητών δεν ήταν στο ίδιο επίπεδο με τις προηγούμενες χρονιές. Το ποσοστό αύξησης ήταν 12,6% με τον συνολικό αριθμό τους να προσεγγίζει τις 20.000 (19.843). Στα μη κρατικά ιδρύματα φοιτούσε το 55,5% ενώ στα κρατικά το 44,5% των φοιτητών. Το 2010-11 η αύξηση περιορίστηκε στο 9,5% με τους φοιτητές να φτάνουν τις 21.734 (46,0% στα κρατικά και 54,0% στα μη κρατικά ιδρύματα).

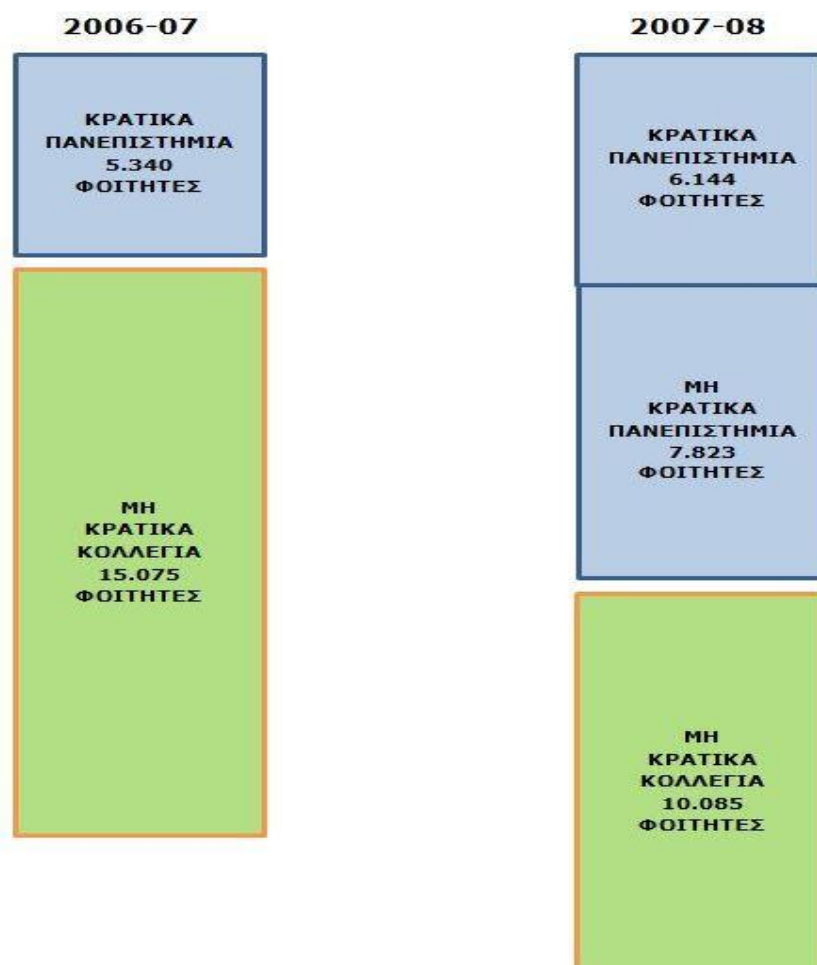
Την ακαδημαϊκή χρονιά 2011-12 ο συνολικός αριθμός φοιτητών στα κυπριακά πανεπιστήμια ήταν 23.305 (Πίνακας I-4), εκ των οποίων 11.961 (51,33%) φοιτούσαν στα μη κρατικά πανεπιστήμια και 11.344 (48,67%) στα κρατικά. Το 2012-13 παρατηρήθηκε μια άνοδος της αναλογίας των κρατικών πανεπιστημίων, αφού στα δημόσια πανεπιστήμια φοιτούσαν 12.455 φοιτητές (49,56%). Την ίδια περίοδο, ο αριθμός φοιτητών στα μη κρατικά πανεπιστήμια ήταν 12.703 (50,44%) και μόνο κατά 248 περισσότεροι από τον αντίστοιχο αριθμό στα κρατικά πανεπιστήμια. Το 2013-14, η διαφορά μεταξύ κρατικών - μη κρατικών πανεπιστημίων αυξήθηκε στους 632 φοιτητές, αφού στα κρατικά πανεπιστήμια φοιτούσαν 13.663 φοιτητές (το ποσοστό μειώθηκε στο 48,86%), ενώ στα μη κρατικά πανεπιστήμια οι φοιτητές ανήλθαν στους 14.295 (το ποσοστό αυξήθηκε στο 51,14%).

Μέχρι το 2012-13 η μεγάλη αύξηση των ξένων φοιτητών (μέσος όρος ετήσιας αύξησης εξαιτίας το 35,37%) στα κρατικά πανεπιστήμια μείωσε σε μεγάλο βαθμό το αρχικό χάσμα που υπήρχε μεταξύ των μη κρατικών και των κρατικών ιδρυμάτων. Όμως το 2013-14 η αύξηση των ξένων φοιτητών στα κρατικά ιδρύματα περιορίστηκε στο 8,89% ενώ την ίδια χρονιά στα ιδιωτικά η αύξηση των ξένων ήταν 91,18%, δηλαδή μέσα σε

ένα χρόνο οι ξένοι φοιτητές στα μη κρατικά πανεπιστήμια σχεδόν διπλασιάστηκαν. Και αυτό κυρίως λόγω της καθόδου μεγάλου αριθμού Ελλαδίων φοιτητών αφού τα δημόσια πανεπιστήμια στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα στη λειτουργία τους.

Παράλληλα, ένα αποτέλεσμα της αναβάθμισης των κολεγίων σε πανεπιστήμια ήταν η μείωση των φοιτητών των κολεγίων κατά 30,59% (από 16.887 φοιτητές το 2006-07 σε 11.721 το 2007-08). Επιπλέον, αρκετά μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των ξένων φοιτητών στα κολέγια, αφού το 2006-07 αποτελούσαν μόνο το 32,48% των φοιτητών των κολεγίων, ενώ το 2007-08 έγιναν για πρώτη φορά πλειοψηφία με το ποσοστό τους να φτάνει στο 52,95%.

Γραφική Παράσταση Ι-5 Κατανομή φοιτητών μετά τη αναβάθμιση κολεγίων σε πανεπιστήμια

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

Πίνακας Ι-4 Φοιτητές στα Κρατικά και Μη Κρατικά πανεπιστημιακά και μη πανεπιστημιακά ιδρύματα 2006 - 2014			Ακαδημαϊκά Έτη							
			2006-07	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ	ΚΡΑΤΙΚΑ	Κύπριοι (αριθμός)	4.864	5.473	6.586	7.560	8.231	9.096	9.541	10.490
		Κύπριοι (μεταβολή) %	-	12,52	20,34	14,79	8,88	10,51	4,89	9,95
		Ξένοι (αριθμός)	476	671	941	1.271	1.774	2.248	2.914	3.173
		Ξένοι (μεταβολή) %	-	40,97	40,24	35,07	39,58	26,72	29,63	8,89
		Σύνολο (αριθμός)	5.340	6.144	7.257	8.831	10.005	11.344	12.455	13.663
		Σύνολο (μεταβολή) %	-	15,06	22,51	17,32	13,29	13,38	9,79	9,70
	ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΑ	Κύπριοι (αριθμός)	0	6.948	8.860	9.447	9.998	10.232	10.289	9.680
		Κύπριοι (μεταβολή)	0	-	27,52	6,63	5,83	2,34	0,56	-5,92
		Ξένοι (αριθμός)	0	875	1.507	1.565	1.731	1.729	2.414	4.615
		Ξένοι (μεταβολή)	0	-	72,23	3,85	10,61	-0,12	39,62	91,18
		Σύνολο (αριθμός)	0	7.823	10.367	11.012	11.729	11.961	12.703	14.295
		Σύνολο (μεταβολή)	0	-	32,52	6,22	6,51	1,98	6,20	12,53
ΚΟΛΕΓΙΑ	ΚΡΑΤΙΚΑ	Κύπριοι (αριθμός)	1.773	1.611	1.235	807	581	625	206	283
		Κύπριοι (μεταβολή) %	-	-9,71	-23,66	-34,83	-26,78	7,72	-62,77	30,13
		Ξένοι (αριθμός)	39	25	14	7	15	17	33	28
		Ξένοι (μεταβολή) %	-	-35,90	-44,00	-50,00	114,29	13,33	94,12	-15,15
		Σύνολο (αριθμός)	1.812	1.636	1.249	814	596	642	239	311
		Σύνολο (μεταβολή) %	-	-9,71	-23,66	-34,83	-26,78	7,72	-62,77	30,13
	ΜΗ ΚΡΑΤΙΚΑ	Κύπριοι (αριθμός)	9.629	3.903	3.540	3.281	3.282	3.279	3.554	3.411
		Κύπριοι (μεταβολή)	-	-59,47	-9,30	-7,32	0,03	-0,09	8,39	-4,02
		Ξένοι (αριθμός)	5.446	6.182	8.303	8.295	6.506	4.546	3.014	1.994
		Ξένοι (μεταβολή)	-	13,51	34,31	-0,10	-21,57	-30,13	-33,70	-33,84
		Σύνολο (αριθμός)	15.075	10.085	11.843	11.576	9.788	7.825	6.568	5.405
		Σύνολο (μεταβολή)	-	-33,10	17,43	-2,25	-15,45	-20,06	-16,06	-17,71
ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΙΤΗΤΩΝ (αριθμός)			22.227	25.688	30.716	32.233	32.118	31.772	31.965	33.674
ΣΥΝΟΛΟ (% μεταβολής)			-	15,6	19,6	4,9	-0,4	-1,1	0,6	5,3

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

2. Κατανομή φοιτητών σε τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακά ιδρύματα - Κολέγια

Με βάση τον Πίνακα I-4, την ακαδημαϊκή χρονιά 2006-07, υπήρχαν συνολικά 16.887 φοιτητές στα κολέγια την Κύπρου (76,0% επί του συνόλου). Την επόμενη χρονιά, 2007-08 ο αριθμός τους μειώθηκε στις 11.721 (45,6% επί του συνόλου). Την ακαδημαϊκή χρονιά 2008-09 υπήρξε μια αύξηση στους 13.092 ή 42,6% επί του συνόλου. Το 2009-10 παρατηρήθηκε μείωση αφού ο αριθμός τους ήταν 12.390 (38,4% επί του συνόλου). Η μείωση συνεχίστηκε και το 2010-11 με τον αριθμό τους να ήταν 10.384 ή 32,3% επί του συνόλου των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Το 2011-12, ο αριθμός των φοιτητών τριτοβάθμιας μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ήταν 8.467 (Πίνακας I-4). Το 2012-13 παρατηρήθηκε μείωση κατά 19,60% με τον συνολικό αριθμό φοιτητών να ανέρχεται στους 6.807. Η πτωτική τάση συνεχίστηκε και το 2013-14 (μείωση 16,02%), με τον συνολικό αριθμό φοιτητών στα κολέγια να περιορίζεται στους 5.716. Την ακαδημαϊκή χρονιά 2014-15 υπήρξε αύξηση κατά 4,44% με τον αριθμό των φοιτητών να φτάνει τους 5.970 φοιτητές.³² Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού ο αριθμός των φοιτητών το 2015-16 ήταν 7.261. Γενικά, στη μεγάλη πλειοψηφία τους οι φοιτητές κολεγίων επιλέγουν τον ιδιωτικό τομέα (96,5% το 2012-13 και 94,55% το 2013-14) ιδιαίτερα λόγω των διευρυμένων κλάδων σπουδών που προσφέρει αφού ο δημόσιος τομέας κολεγίων προσφέρει περιορισμένους εξειδικευμένους κλάδους σπουδών (π.χ. ξενοδοχειακά - τουριστικά, δασικά, κ.α.).

3. Ξένοι φοιτητές

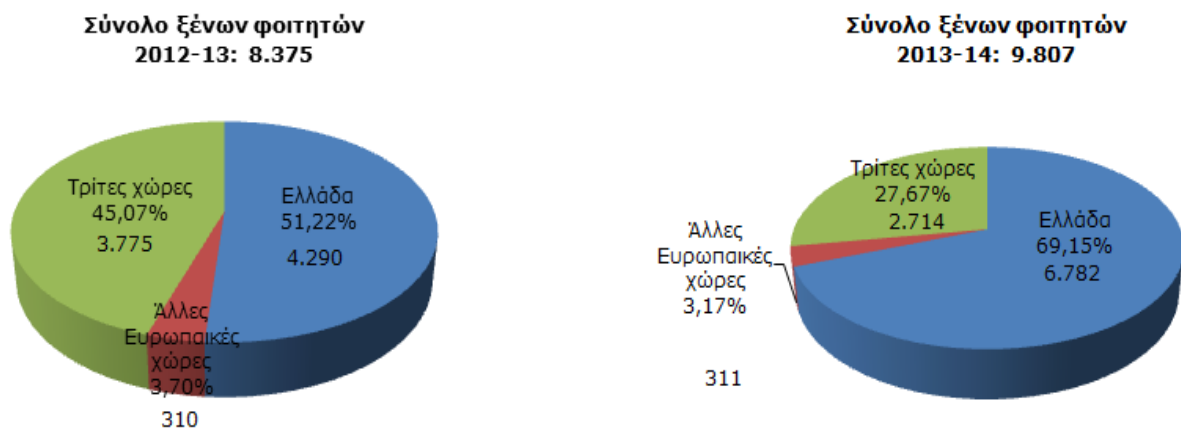
Το 2012-13, από τους 8.375 ξένους φοιτητές που σπούδαζαν, είτε σε κρατικό είτε σε μη κρατικό ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Πίνακας I-5), οι 4.600 (54,92%) προερχόταν από τις 28 χώρες της ΕΕ και η πλειοψηφία από την Ελλάδα (4.290 ή 93,26% επί του συνόλου των φοιτητών από την

³² Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

ΕΕ). Οι υπόλοιποι 3.775 (45,07%) προέρχονταν από τρίτες χώρες (Γραφική Παράσταση I-6). Ενδεικτικά αναφέρονται οι 4 χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά φοιτητών: 19,2% προέρχονται από το Μπαγκλαντές, 13,7% από την Ινδία, 12,9% από το Πακιστάν και 7,9% από τη Ρωσία. Παρόμοια η εικόνα και την επόμενη ακαδημαϊκή χρονιά με μια μικρή διαφοροποίηση των ποσοστών (15,32% από Μπαγκλαντές, 11,79% από την Ινδία, 13,74% από το Πακιστάν και 11,38% από τη Ρωσία).³³

Το 2013-14 το συνολικό ποσοστό των Ευρωπαίων φοιτητών αυξήθηκε στο 72,32%, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού Ελλαδιτών φοιτητών που αποφάσισε να έρθει για σπουδές στην Κύπρο (4.290 Έλληνες φοιτητές το 2012-13 και 6.782 το 2013-14). Για την περίοδο 2013-14, το ποσοστό των Ελλαδιτών φοιτητών αποτελεί το 95,61% του συνόλου των φοιτητών από χώρες της ΕΕ και το 69,15% επί όλων των ξένων φοιτητών.³⁴

Γραφική Παράσταση I-6 Κατανομή ξένων φοιτητών στα κυπριακά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

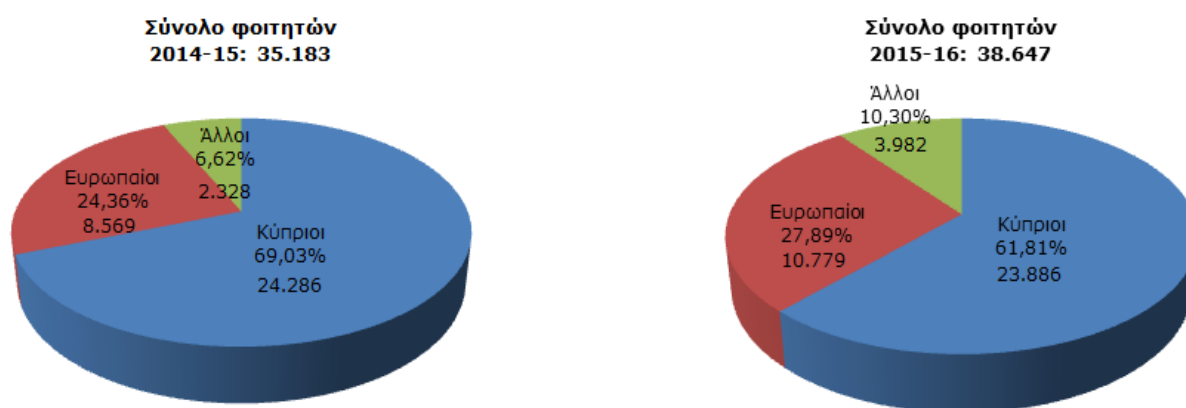
Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού τη χρονιά 2014-15 οι Ευρωπαίοι πολίτες (στην πλειοψηφία τους από την Ελλάδα) που επέλεξαν την Κύπρο για τις σπουδές τους αποτελούσαν το 24,36% (8.569) του

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

συνόλου των φοιτητών ενώ από τρίτες χώρες το 6,62% (2.328), (Βλέπε Γραφική Παράσταση I-7). Την ακαδημαϊκή χρονιά (2015-16) το ποσοστό των φοιτητών από Ευρωπαϊκές χώρες αυξήθηκε στο 27,89% όπως επίσης και αυτό από τρίτες χώρες αυξήθηκε στο 10,30%.³⁵ Για τις ακαδημαϊκές χρονιές 2014-15 και 2015-16 δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία για ξένους φοιτητές που προέρχονται από τρίτες χώρες.

Γραφική Παράσταση I-7 **Κατανομή συνόλου φοιτητών στα κυπριακά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης**

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

4. Πτυχία σπουδών

Για την περίοδο 2012-13, η πλειοψηφία του συνόλου των φοιτητών στην Κύπρο (περίπου έξι στους δέκα φοιτητές ή το 62,53%) επιδιώκει την απόκτηση πρώτου πτυχίου, ενώ το 24,70% επιδιώκει την απόκτηση μεταπτυχιακού. Από τους Κύπριους φοιτητές που σπουδάζουν στα κρατικά ιδρύματα, το 66,29% επιδιώκει την απόκτηση πρώτου πτυχίου ενώ από αυτούς που σπουδάζουν στα μη κρατικά ιδρύματα, το ποσοστό αυτό είναι ελαφρώς μικρότερο (63,00%).

Για την περίοδο 2013-14, το ποσοστό του συνόλου των εγγεγραμμένων φοιτητών (ξένων και Κυπρίων) σε προπτυχιακά προγράμματα μειώθηκε στο

³⁵ Βλέπε Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, «Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Πεδίου Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης για την Ακαδημαϊκή Χρονιά 2014-2015», 11 Φεβρουαρίου 2016 και «Χαρτογράφηση Εκπαιδευτικού Πεδίου Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης για την Ακαδημαϊκή Χρονιά 2015-2016», 24 Ιουνίου 2016.

58,73% ενώ το ποσοστό σε μεταπτυχιακά προγράμματα αυξήθηκε στο 29,72%. Το ποσοστό των Κύπριων που επιδιώκει το πρώτο πτυχίο στα κρατικά ιδρύματα παρέμεινε στα ίδια επίπεδα με τον προηγούμενο χρόνο (66,81%). Στα μη κρατικά ιδρύματα υπήρξε μια μικρή μείωση με το ποσοστό των Κυπρίων φοιτητών που επιδιώκει το πρώτο πτυχίο να φτάνει στο 61,14%.³⁶

Από τους φοιτητές που προέρχονται από τις χώρες τις ΕΕ, οι περισσότεροι (48,8% το 2012-13 και 46,90% το 2013-14) προτίμησαν την Κύπρο για αποπεράτωση του μεταπτυχιακού τους διπλώματος και μικρότερα ποσοστά φοιτητών (47,4% το 2012-13 και 46,65% το 2013-14) επιδίωξαν την αποπεράτωση του προπτυχιακού τους.³⁷

Από τους φοιτητές που προέρχονται από τρίτες χώρες, εφτά στους δέκα (69,6%) επέλεξαν την Κύπρο για τον προπτυχιακό τους τίτλο (2012-13). Σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι το 2012-13 ο αριθμός των φοιτητών από τρίτες χώρες σε μικρής διάρκειας φοίτηση είναι έξι φορές μεγαλύτερος από αυτών που προέρχονται από την ΕΕ.³⁸

Τέλος, με βάση την Ετήσια Έκθεση του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού την ακαδημαϊκή χρονιά 2014-2015 ο αριθμός των προπτυχιακών φοιτητών των Κυπριακών Πανεπιστημίων ανήλθε στις 18.591 και ο αριθμός των μεταπτυχιακών στις 10.512.

Ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα κατεχόμενα σε αριθμούς

Το 2013 υπήρχαν 63.765 φοιτητές από 114 χώρες σε εννέα πανεπιστήμια (20% Τουρκοκύπριοι, 56% Τούρκοι, 24% άλλες χώρες). Το 2014 υπήρξε μια αύξηση του 9,78% με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός των φοιτητών να φτάσει τους 70.004 (22% Τουρκοκύπριοι, 52% Τούρκοι, 26% άλλες χώρες). Το 2015-16 ο αριθμός των φοιτητών ανήλθε στους 81.000. Υπογραμμίζεται ότι τόσο η Τουρκία όσο και οι κατοχικές αρχές έχουν

³⁶ Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

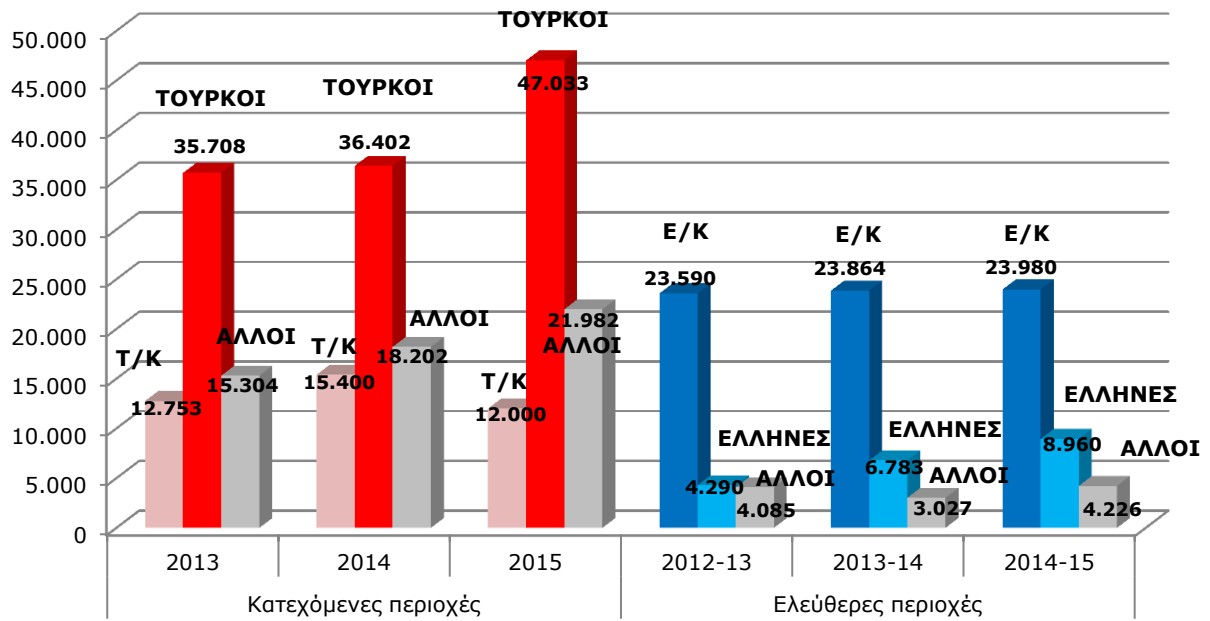
³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

διαχρονικά δώσει ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τόσο για πολιτικούς όσο και για οικονομικούς λόγους.

Γραφική Παράσταση I-8

Αριθμός φοιτητών στις ελεύθερες περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας και στις κατεχόμενες περιοχές

Πηγή: Στατιστικές της Εκπαίδευσης, Στατιστική Υπηρεσία

Ο αριθμός φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις κατεχόμενες περιοχές είναι περισσότερο από διπλάσιος από ό,τι στις ελεύθερες περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η πλειοψηφία προέρχεται από την Τουρκία (56% το 2013 και 52% το 2014), ενώ περίπου το 25% προέρχεται από άλλες χώρες.³⁹

Ο μεγάλος αριθμός Τούρκων φοιτητών οφείλεται στο γεγονός ότι τα τουρκοκυπριακά πανεπιστήμια είναι ενταγμένα στο τουρκικό εκπαιδευτικό σύστημα. Έτσι οι Τούρκοι φοιτητές τοποθετούνται σε πανεπιστήμια στις κατεχόμενες περιοχές ανάλογα με την επίδοσή τους στις εισαγωγικές εξετάσεις.

³⁹ Βλέπε S. Gusten, "Students Flock to Universities in Northern Cyprus", op. cit.

Επίλογος

Αξιολογώντας όλα τα συναφή στοιχεία, είναι προφανές ότι υπάρχει μια σταδιακή αύξηση των φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ελεύθερη Κύπρο η οποία οφείλεται πρωτίστως στο ότι:

- α) ένας μεγάλος αριθμός Κυπρίων επιλέγουν να παραμείνουν στην Κύπρο για σπουδές λόγω:
 - (i) της οικονομικής κρίσης που επικρατεί και περιορίζει τη δυνατότητα για σπουδές στο εξωτερικό
 - (ii) του προβληματικού σκηνικού των πανεπιστημίων στην Ελλάδα
 - (iii) της αύξησης του αριθμού των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο τα τελευταία χρόνια και της αναβάθμισης της ποιότητας αυτών καθώς και των επιλογών προγραμμάτων σπουδών
- β) της μεγάλης αύξησης του αριθμού των Ελλαδιτών φοιτητών που προτιμούν την Κύπρο για τις σπουδές τους εν μέρει λόγω του προαναφερθέντος προβληματικού σκηνικού στην χώρα τους.

Είναι σημαντικό όμως να σημειωθεί ότι η προσέλευση φοιτητών από άλλες χώρες είναι σχετικά χαμηλή, γεγονός που καταδεικνύει ότι η Κύπρος δεν έχει πείσει ότι αποτελεί ελκυστικό προορισμό για σπουδές σε διεθνές ή περιφερειακό επίπεδο. Είναι προφανές ότι απαιτούνται ακόμα πολλά βήματα για να καταστεί η Κύπρος ένα περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο.

ΙΙ. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Η ανάγκη να μετατραπεί η Κύπρος σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο επείγει. Απαραίτητη, αν και όχι επαρκής, προϋπόθεση για μια τέτοια εξέλιξη είναι η ισότιμη μεταχείριση κρατικών και μη κρατικών πανεπιστημίων, περιλαμβανομένης μιας πιο ορθολογιστικής κατανομής των πόρων.⁴⁰ Εξ ίσου σημαντικό είναι το ζήτημα της «διαρροής μυαλών» (brain drain) καθώς και η δημογραφική αιμορραγία γενικότερα.

Η συμβολή των μη κρατικών πανεπιστημίων στην οικονομική δραστηριότητα στην Κύπρο είναι αξιοσημείωτη. Ταυτόχρονα το επίπεδο σπουδών είναι ικανοποιητικό. Σημειώνεται ότι στα μη κρατικά πανεπιστήμια σπουδάζουν φοιτητές τόσο από Κύπρο και Ελλάδα, όσο και από άλλες χώρες ενώ το κόστος φοίτησης παραμένει υψηλό (παρά τη μείωση που έλαβε χώρα στα χρόνια της οικονομικής κρίσης). Ακόμα πιο ψηλό όμως είναι το κόστος φοίτησης στα κρατικά πανεπιστήμια – κόστος το οποίο καταβάλλουν οι φορολογούμενοι πολίτες.

Δίδακτρα και δωρεάν παιδεία

Η κυβερνητική πολιτική και φιλοσοφία που αντανακλάται μέσα από τον κρατικό προϋπολογισμό σε ό,τι αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δημιουργεί σοβαρές στρεβλώσεις με πολύ αρνητικές κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις, ενώ παράλληλα επισφραγίζεται ο αθέμιτος ανταγωνισμός και η μη ισότιμη αντιμετώπιση οργανισμών, ακαδημαϊκών καθώς και φοιτητών. Με βάση την υφιστάμενη φιλοσοφία δημιουργείται το εξής παράδοξο: μια οικογένεια με ετήσια εισοδήματα ύψους €200.000 και με δύο παιδιά στο Πανεπιστήμιο Κύπρου δεν καταβάλλει δίδακτρα. Αντίθετα μια οικογένεια με εισοδήματα €30.000 και με δύο παιδιά σε μη κρατικά πανεπιστήμια καταβάλλει ετήσια δίδακτρα γύρω στα €16.000, ενώ επιπρόσθετα καταβάλλει και μέρος του κόστους φοίτησης για τα παιδιά που

⁴⁰ Βλέπε Α. Θεοφάνους, «Η Πολιτική της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Δίδακτρα, Χορηγίες, Σπουδαστικά Δάνεια και οι Οικονομικές Προεκτάσεις», *op. cit.*

εξασφαλίζουν θέσεις στα κρατικά πανεπιστήμια μέσω της φορολογίας. Το ερώτημα που τίθεται λοιπόν, είναι τι φιλοσοφία προωθούμε στην πραγματικότητα: δωρεάν παιδεία για όλους τους φοιτητές στα κυπριακά πανεπιστήμια ή δωρεάν παιδεία μόνο στα κρατικά πανεπιστήμια και μάλιστα, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψιν εισοδηματικά κριτήρια; Πέραν τούτου, με αυτή την πρακτική δεν ακολουθείται η πολιτική των ίσων ευκαιριών και της ισότιμης μεταχείρισης.

Η πολιτεία θα πρέπει να επαναξιολογήσει το πώς πραγματικά αντιμετωπίζει την μη κρατική εκπαίδευση: ως στρατηγικό της εταίρο ή ως ένα αναγκαίο κακό που απλώς πρέπει να ανεκτεί; Μέχρι στιγμής, οι πολιτικές που είχαν ακολουθηθεί ήταν συγκυριακές και ποτέ ολοκληρωμένες. Γι' αυτό το λόγο, αν η Κύπρος θέλει να πετύχει τους στόχους της σε σχέση με την τοποθέτηση της στο ευρύτερο γίγνεσθαι θα πρέπει να υιοθετήσει μια νέα στρατηγική προσέγγιση.

Πέραν της κοινωνικής διάστασης όμως, εάν επιθυμούμε να καταστήσουμε την Κύπρο ως διεθνές ακαδημαϊκό κέντρο είναι πολύ σημαντικό να εξασφαλισθούν οικονομίες κλίμακας που θα επιτρέψουν χαμηλότερο κόστος και ως συνεπακόλουθο χαμηλότερα δίδακτρα. Αυτό παραπέμπει σε μια στρατηγική στήριξης των μη κρατικών πανεπιστημίων από την πολιτεία στα πλαίσια ενός ευρύτερου στρατηγικού, πολιτικοκοινωνικού και εκπαιδευτικού συμβολαίου. Ας μην λησμονούμε ότι το κράτος έχει μια πολυδιάστατη πολιτική στήριξης των κρατικών ιδρυμάτων και των φοιτητών τους. Εν ολίγοις, πέραν της μεγάλης χορηγίας που δίδεται έτσι ώστε να μην υπάρχουν δίδακτρα, το κράτος καταβάλλει επιπρόσθετα κονδύλια για να καλυφθεί το κόστος λειτουργίας του, στηρίζει οικονομικά την έρευνα στα δημόσια ιδρύματα καθώς και τις φοιτητικές εστίες, για να αναφέρουμε μερικούς από τους τομείς ειδικής μεταχείρισης που αυτά

απολαμβάνουν. Εντούτοις, το κράτος θα πρέπει να προβληματισθεί για τη σημασία της ισότιμης μεταχείρισης όλων των φοιτητών και ιδρυμάτων.⁴¹

Ακόμη, μπορεί κανείς να πάει ένα βήμα παρακάτω προτείνοντας το εξής: εάν το κράτος αναλάβει μια τέτοια πρωτοβουλία, όπως έχει ήδη επισημανθεί, μπορεί ταυτόχρονα να απαιτήσει όπως τα μη κρατικά πανεπιστήμια καταστούν μη κερδοσκοπικά ιδρύματα. Αυτή η πολιτική θα μπορούσε να υλοποιηθεί συγχρόνως με μια μεταβατική περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας θα γίνουν ορισμένες ρυθμίσεις ούτως ώστε να διαφοροποιηθεί το ιδιοκτησιακό καθεστώς των εν λόγω ιδρυμάτων με τρόπο που να ικανοποιούνται τα συμφέροντα όλων των πλευρών, ενώ ταυτόχρονα να προωθείται το δημόσιο συμφέρον.⁴²

Η υιοθέτηση μιας τέτοιας πολιτικής θα έχει τεράστιες θετικές προεκτάσεις για όλες τις εκφάνσεις του δημόσιου βίου. Εκτός από τα χαμηλότερα δίδακτρα, από κοινωνικής σκοπιάς θα επιτευχθεί - μεταξύ άλλων - ακόμα ένας στόχος: η σύγκλιση των απολαβών μεταξύ του ακαδημαϊκού και διοικητικού προσωπικού των κρατικών με των μη κρατικών πανεπιστημίων. Συνακολούθως, θα δοθεί ουσιαστική ώθηση σε ένα δημιουργικό ανταγωνισμό, με τη χώρα να κάνει ουσιαστικά βήματα για να εκπληρώσει τις τεράστιες δυνατότητες που έχει για να καταστεί ένα πραγματικό ακαδημαϊκό κέντρο. Η προοπτική αυτή θα αναβαθμίσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ παράλληλα θα δώσει μια πρωτοφανή ώθηση στην οικονομία. Με μια τέτοια εξέλιξη θα είναι δυνατό να μειωθεί η μετανάστευση και το brain drain.

Εάν για οποιουσδήποτε λόγους συνεχισθεί η υφιστάμενη φιλοσοφία και πολιτική, ο στόχος της μετατροπής της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο θα παραμείνει όνειρο θερινής νυκτός. Αυτό συνεπάγεται την απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας, τη διαιώνιση των στρεβλώσεων της ανισότητας, της

⁴¹ Βλέπε Α. Θεοφάνους, «Η μάχη των διδασκτρων», *Ο Φιλελεύθερος*, 1 Οκτωβρίου 2007.

⁴² Ibid.

ανισονομίας και των διακρίσεων. Το μείζον θέμα είναι αυτό της φιλοσοφίας της ανισότητας και των διακρίσεων που η κυβερνητική πολιτική προάγει και συντηρεί.

Επομένως, το εύλογο ερώτημα που απορρέει από τα πιο πάνω είναι εάν η πολιτεία τελικά ενδιαφέρεται για τη δωρεάν παιδεία για όλους τους φοιτητές στα πανεπιστήμια της Κύπρου ή εάν εξακολουθεί να στηρίζεται η φιλοσοφία της πλήρους δωρεάν παιδείας μόνο στα κρατικά πανεπιστήμια και μάλιστα ανεξαρτήτως εισοδηματικών κριτηρίων. Και αν προκρίνεται η δωρεάν παιδεία μόνο για τους φοιτητές των κρατικών πανεπιστημίων, τότε ποιός είναι ο ρόλος των ιδιωτικών πανεπιστημίων; Με άλλα λόγια, δημιουργούν κοινωνική προστιθέμενη αξία τα ιδιωτικά πανεπιστήμια; Κι αν ναι, τότε ποιό είναι το αντίκρισμα και ποιά είναι η στήριξη από την πολιτεία;

Η διεθνής πρακτική

Σε αντίθεση με την Κύπρο, σε πολλά πανεπιστήμια δυτικών χωρών ο προϋπολογισμός αποτελείται από φοιτητικά δίδακτρα, κρατική χορηγία, κονδύλια που εξασφαλίζονται από ερευνητικά προγράμματα καθώς κι από δωρεές. Όταν ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο Κύπρου η τότε κυβέρνηση Βασιλείου κατέθεσε νομοσχέδιο στη Βουλή που προνοούσε ένα επίπεδο διδάκτρων. Η λογική ήταν ότι επειδή η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι επιθυμητό κοινωνικό αγαθό, θα πρέπει να επιχορηγείται. Όμως, παράλληλα, επειδή κάθε άτομο που μορφώνεται απολαμβάνει ιδιαίτερα οφέλη, είναι λογικό να καταβάλλει μέρος του κόστους. Έτσι στα περισσότερα από τα ιδρύματα των αγγλοσαξονικών χωρών υπάρχουν και δίδακτρα και επιχορηγήσεις ενώ στη χώρα μας επικράτησε η φιλοσοφία της δωρεάν παιδείας 100% για τα κρατικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μόνο.

Ακόμη, αναφορικά με άλλες χώρες της Ευρώπης, όπως στη Γερμανία για παράδειγμα, η φοίτηση στα περισσότερα πανεπιστήμια είναι δωρεάν – δηλαδή, τα διδάκτρα έχουν καταργηθεί⁴³ - ενώ στη Βρετανία βρίσκονται πολύ υψηλά συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης.⁴⁴ Η Κύπρος σε αντίθεση με τη φιλοσοφία του Ηνωμένου Βασιλείου, συγκαταλέγεται στον κατάλογο των οκτώ ευρωπαϊκών χωρών όπου οι νέοι έχουν το δικαίωμα να σπουδάσουν δωρεάν στα κρατικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η δωρεάν δημόσια εκπαίδευση αποτέλεσε μία επαναστατική ιδέα στα μέσα του 19ου αιώνα και μετέπειτα.⁴⁵

Παράλληλα, τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ εφαρμόζουν διάφορα συστήματα ως προς το ύψος των διδάκτρων, με τους φοιτητές σε ορισμένες χώρες να πληρώνουν ασήμαντα ποσά ενώ αλλού να είναι πιο αυξημένα, καθώς ορισμένα εκπαιδευτικά συστήματα συνδυάζουν τα διδάκτρα με την ακαδημαϊκή επίδοση των σπουδαστών.⁴⁶

Επιπρόσθετα, πανεπιστήμια στη Φινλανδία, στη Δανία, στη Νορβηγία και σε άλλες χώρες προσφέρουν δωρεάν μαθήματα μεταπτυχιακού επιπέδου στα αγγλικά. Μάλιστα, η Φινλανδία έχει επαινεθεί ως η χώρα με το καλύτερο εκπαιδευτικό σύστημα στον κόσμο, απολαμβάνοντας κορυφαία βαθμολογία στην Έκθεση της Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ 2014. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η Φινλανδία κατατάσσεται ως η πρώτη χώρα στον κόσμο στη γνώση γραφής και ανάγνωσης.⁴⁷ Επιπλέον, η προπτυχιακή εκπαίδευση στη Γερμανία και τις

⁴³ Βλέπε S. Coughlan, "How Germany abolished tuition fees", *BBC News*, 3 September 2015, available from: <http://www.bbc.com/news/education-34132664>

⁴⁴ Βλέπε P. Oltermann, "Germany axed tuition fees – but is it working out?", *The Guardian*, 5 June 2016, available from: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/04/tuition-fees-germany-higher-education>

⁴⁵ Βλέπε Sir K. Robinson, "Changing Education Paradigms", RSA Animate, 16 June 2008, available from: <http://www.learninginstitute.co.uk/wp-content/uploads/2016/07/rsa-lecture-ken-robinson-transcript.pdf>

⁴⁶ Βλέπε Philenews, «Φθηνές, ακριβές και δωρεάν σπουδές στην ΕΕ», *op. cit.*

⁴⁷ Βλέπε D. Dilworth, "Finland is the Most Literate Country in the World", *Adweek*, 11 March 2016, available from: <http://www.adweek.com/galleycat/finland-is-the-most-literate-country-in-the-world/117497>. Βλέπε επίσης A. Flood, "Finland ranked world's most literate nation", *The Guardian*, 17 March 2016, available from:

σκανδιναβικές χώρες είναι δωρεάν.⁴⁸ Αρκετοί οικονομολόγοι εκτός των Ευρωπαϊκών συνόρων όμως διαφωνούν με την ιδέα της δωρεάν φοίτησης στα δημόσια κολέγια.⁴⁹ Μερικοί από αυτούς υποστηρίζουν ότι οι φοιτητές πρέπει να επωμίζονται τουλάχιστον ένα μέρος των διδάκτρων. Άλλοι παράλληλα τάσσονται υπέρ του να κάνουν μαθήματα δωρεάν οι φοιτητές με χαμηλό και μέτριο εισόδημα, όμως δεν πιστεύουν ότι είναι λογικό να επιδοτεί κανείς τις οικογένειες με υψηλό εισόδημα για την πανεπιστημιακή μόρφωση των παιδιών τους.⁵⁰

Οι υψηλότερες δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση σε σχέση με το ΑΕΠ έχουν παρατηρηθεί στη Δανία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2011, οι εν λόγω δαπάνες ανέρχονται στο 8,8% του ΑΕΠ, ενώ το 2012 οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση που ισοδυναμούν με 6,5% ή περισσότερο του ΑΕΠ έχουν σημειωθεί στη Σουηδία, τη Φινλανδία (συμπεριλαμβανομένων και των δαπανών από διεθνείς οργανισμούς), τη Μάλτα, την Κύπρο και το Βέλγιο.⁵¹

Πέραν από τα δίδακτρα πολλών ταχυτήτων που έχουν αναφερθεί υφίστανται κι άλλα ζητήματα που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Είναι σημαντικό στην Κύπρο η πολιτεία να επαναξιολογήσει το ζήτημα της δίκαιης αντιμετώπισης όλων των πανεπιστημίων. Η πραγματική εκπαίδευση ούτως ή άλλως δεν αποτελεί ένα προϊόν αλλά την αφύπνιση ενός

<https://www.theguardian.com/books/2016/mar/11/finland-ranked-worlds-most-literate-nation>

⁴⁸ Βλέπε S. North, "British students ditch costly UK for free education in Europe", *The Telegraph*, 29 January 2015, available from:

<http://www.telegraph.co.uk/expat/expatlife/11371808/British-students-ditch-costly-UK-for-free-education-in-Europe.html>

⁴⁹ Βλέπε J. Berke, "Here's why a lot of economists hate the idea of free public college", *Business Insider*, 2 March 2016, available from: <http://www.businessinsider.com/what-are-the-drawbacks-of-free-college-2016-3>

⁵⁰ Βλέπε J. Jiang, "Economists On Candidates' Proposals: Mostly Bad", *NPR: Planet Money*, 26 February 2016.

⁵¹ Βλέπε Eurostat Statistics Explained, "Education and training", available at:

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Education_and_training

ανθρώπου.⁵² Για αυτό, τα μη κρατικά πανεπιστήμια της Κύπρου θα πρέπει να τύχουν ισότιμης μεταχείρισης.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ενώ η Κύπρος δεν έχει καταφέρει ακόμη να εξέλθει από την οικονομική κρίση, το κράτος προχώρησε με την ίδρυση Ιατρικής Σχολής στο Πανεπιστήμιο Κύπρου χωρίς διδάκτρα. Το θέμα αυτό εκ των πραγμάτων διαιωνίζει αρκετές στρεβλώσεις και αναπόφευκτα τίθεται επί τάπητος το θέμα επιβολής διδάκτρων έστω και ενός ενδεικτικού ποσού.⁵³

Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο και οι προεκτάσεις

Το νομικό πλαίσιο όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο έχει υποστεί αρκετές τροποποιήσεις την τελευταία δεκαπενταετία. Έτσι λαμβάνονται υπ' όψιν οι διάφορες εξελίξεις στον τομέα τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και για σκοπούς εναρμόνισης με το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Οι εν λόγω τροποποιήσεις αφορούν τη μετεξέλιξη ιδιωτικών σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε πανεπιστήμια, την ίδρυση νέων μη κρατικών πανεπιστημίων, την παροχή τίτλων σπουδών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κρατών μελών της ΕΕ από ιδιωτικές σχολές και μη κρατικά πανεπιστήμια στην Κύπρο. Επίσης, παρέχεται η δυνατότητα στα κυπριακά ιδρύματα να απονέμουν τους δικούς τους τίτλους σε εκπαιδευτικά ιδρύματα κρατών μελών μέσω του συστήματος της δικαιοχρησίας. Τέλος, οι εν λόγω τροποποιήσεις αφορούν στην έλευση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, καθώς και την ανάγκη διασφάλισης της ποιότητας της εκπαίδευσης, εξελίξεις οι οποίες κατέστησαν κατά κύριο λόγο αναγκαία την τροποποίηση και επέκταση της νομοθεσίας. Παρ' όλα αυτά εξακολουθεί ουσιαστικά να απουσιάζει μία ολιστική προσέγγιση στο θέμα που να έχει ως αντικειμενικό σκοπό της τη δημιουργία ενός πλαισίου που να οδηγεί σε ισότιμη αντιμετώπιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από την πολιτεία, όπως επίσης

⁵² Βλέπε Η. Rawlings, "College is not a commodity. Stop treating it like one", *The Washington Post*, 9 June 2015.

⁵³ Βλέπε Α. Θεοφάνους, «Η Πολιτική Οικονομία των Διδάκτρων, Προς μια Ορθολογιστική Επαναξιολόγηση», *op. cit.*

και ένας ενιαίος σχεδιασμός, ο οποίος θα οδηγούσε στην εκπλήρωση του στόχου μετεξέλιξης της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο.

Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο παρουσιάζει διαφοροποιήσεις όσον αφορά τα κρατικά και τα μη κρατικά πανεπιστήμια, αλλά και όσον αφορά τα κρατικά πανεπιστήμια μεταξύ τους. Λαμβάνοντας υπ' όψιν και τη χωριστή νομοθεσία για τις ιδιωτικές σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και τα άλλα εργαστήρια σπουδών γίνεται αντιληπτό ότι εξακολουθεί να υφίσταται ένα τοπίο τριών ταχυτήτων όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο.⁵⁴ Τα τρία κρατικά πανεπιστήμια που λειτουργούν στην Κυπριακή Δημοκρατία ρυθμίζονται από τρεις ξεχωριστούς νόμους. Παράλληλα, τα μη κρατικά πανεπιστήμια ρυθμίζονται από τον «Περί Ιδιωτικών Πανεπιστημίων (Ίδρυση, Λειτουργία και Έλεγχος) Νόμο του 2005 με τις τροποποιήσεις του. Όσον αφορά το σύνολο των σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ρυθμίζονται νομοθετικά από τους «περί Σχολών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νόμους του 1996 (67(1)/1996) έως 53(I) του 2013» που διέπουν την ίδρυση, έλεγχο και λειτουργία τους.

Πρόσφατα και μετά από χρόνια διαβουλεύσεων, ιδρύθηκε ο Φορέας Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης (ΔΙ.Π.Α.Ε.), με τον «Περί της Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης και της Ίδρυσης και Λειτουργίας Φορέα για Συναφή Θέματα Νόμο του 2015 [N. 136 (I)/2015]» με την τροποποίηση του το 2016. Με την ίδρυσή του ο Φορέας ανέλαβε τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης Πιστοποίησης (ΣΕΚΑΠ), της Συμβουλευτικής Επιτροπής Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΣΕΤΕ) και της Επιτροπής Αξιολόγησης Ιδιωτικών Πανεπιστημίων (ΕΑΙΠ).⁵⁵ Ο Φορέας είναι

⁵⁴ Βλέπε επίσης Α. Θεοφάνους, Κ. Αντωνίου και Σ. Χρίστου, «Το Μέλλον της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο – Η Οικονομική Κρίση και η πρόκληση της αναβάθμισης», *op. cit.*

⁵⁵ Βλέπε Cylaw, «Ο περί της Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης και της Ίδρυσης και Λειτουργίας Φορέα για Συναφή Θέματα Νόμος του

η αρμόδια αρχή της Κυπριακής Δημοκρατίας για την ενίσχυση των διαδικασιών εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και την εφαρμογή των ευρωπαϊκών οδηγιών. Περαιτέρω, είναι υπεύθυνος για τη διασφάλιση της ποιότητας της διασυννοριακής εκπαίδευσης.

Η εκπαιδευτική αξιολόγηση του Φορέα αφορά επίσης τη διασφάλιση και την πιστοποίηση της ποιότητας της εκπαίδευσης που προσφέρεται από άλλα εκπαιδευτικά κέντρα, τα οποία παρέχουν ανώτερη επαγγελματική εκπαίδευση και αφορούν επαγγελματικά προγράμματα σπουδών. Περαιτέρω αφορά τη δια-ιδρυματική εκπαίδευση και τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών.

Η απόφαση για δημιουργία ενός ενιαίου σώματος, κυπριακού φορέα διασφάλισης και πιστοποίησης ποιότητας της εκπαίδευσης χρονολογείται από το 2007 όταν είχε κατατεθεί σχετικό νομοσχέδιο. Το εν λόγω σώμα αναμενόταν ότι θα ανελάμβανε τις αρμοδιότητες (όλων) και των τεσσάρων υπευθύνων σωμάτων για τη διασφάλιση της ποιότητας και πιστοποίησης για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο συμπεριλαμβανομένου και του Κυπριακού Συμβουλίου Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών (ΚΥΣΑΤΣ), το οποίο είναι το αρμόδιο όργανο της Κυπριακής Δημοκρατίας για την ακαδημαϊκή αναγνώριση τίτλων σπουδών που απονέμονται από αναγνωρισμένα ιδρύματα ανώτερης ή ανώτατης εκπαίδευσης ή από αξιολογημένα/πιστοποιημένα προγράμματα σπουδών.⁵⁶ Το εν λόγω νομοσχέδιο δεν υπερψηφίστηκε στην Βουλή και το ΚΥΣΑΤΣ παρέμεινε ανεξάρτητο όργανο.

2015», (136(I)/2015), 2016, διαθέσιμο στο: http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2015_1_136/full.html

⁵⁶ Βλέπε Κυπριακό Συμβούλιο Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών (ΚΥΣΑΤΣ), «ΚΥΣΑΤΣ – Αρμοδιότητες», 2016, διαθέσιμο στο: <http://www.kysats.ac.cy/index.php/el/kysats/armodiotites>

Οι πρόσφατες τροποποιήσεις στη νομοθεσία αφορούν επίσης τις νέες μορφές εκπαίδευσης. Η νομοθεσία επικαιροποιήθηκε έτσι ώστε να περιλαμβάνει και τη διασφάλιση της ποιότητας της διασυνοριακής συνεργασίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όσον αφορά τη διασυνοριακή εκπαίδευση.⁵⁷

Όσον αφορά τα προγράμματα που παρέχονται με τη μέθοδο της δικαιόχρησης, στα πλαίσια της εναρμόνισης με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, το 2010 τροποποιήθηκε ο Νόμος περί Σχολών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έτσι ώστε να είναι εφικτή στην Κύπρο η παροχή τίτλων σπουδών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κρατών μελών της ΕΕ μέσω της πιο πάνω μεθόδου. Οι τίτλοι σπουδών που παρέχονται μέσω του συστήματος της δικαιόχρησης έχουν ακριβώς τα ίδια δικαιώματα και εξουσίες με αυτά των υπολοίπων κρατών μελών της ΕΕ, με βάση σχετική νομολογία του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων/Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Το ίδιο ισχύει και για πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα. Με την πρόσφατη νομοθεσία που αφορά την ίδρυση του Φορέα, το δικαίωμα αυτό επεκτείνεται και στα πανεπιστήμια και κατοχυρώνεται νομικά με βάση το προαναφερθέν άρθρο 11 του εν λόγω νόμου.

Σχετικά με τις μορφές αναγνώρισης τίτλων σπουδών, σε ευρωπαϊκό επίπεδο υφίστανται δύο μορφές αναγνώρισης: η ακαδημαϊκή και η επαγγελματική. Η ακαδημαϊκή αναγνώριση αφορά την αποδοχή από ένα

⁵⁷ Όπως ορίζεται στο άρθρο 7, εδάφιο (1) του νόμου που αφορά την ίδρυση του Φορέα «*Η διασυνοριακή εκπαίδευση καλύπτει όλους τους τύπους και μορφές παροχής προγραμμάτων σπουδών ανώτερης εκπαίδευσης ή τμημάτων που παράγουν τέτοια προγράμματα ή εκπαιδευτικές υπηρεσίες περιλαμβανομένων αυτών που αφορούν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όταν οι διδασκόμενοι είναι σε χώρα διαφορετική από αυτήν όπου βρίσκεται το ίδρυμα που απονέμει τους τίτλους σπουδών*» (Cylaw, 2016). Η διασυνοριακή εκπαίδευση αφορά είτε προγράμματα ή εκπαιδευτικές υπηρεσίες που παρέχονται ή διατίθενται μέσω διασυνοριακής εκπαίδευσης από τοπικά ιδρύματα σε κράτη μέλη ή τρίτες χώρες. Βάσει του άρθρου 11 του νόμου ιδρύσεως του Φορέα [N. 136 (I)/2015], κάθε ίδρυμα που παρέχει τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί να απονέμει το ίδιο τίτλους εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κρατών μελών με τη μέθοδο της Πιστοποίησης ή να δίδει τη δυνατότητα σε εκπαιδευτικά ιδρύματα κρατών μελών να απονέμουν αυτά τους δικούς τους τίτλους στη Δημοκρατία με τη μέθοδο της δικαιόχρησης βάσει προϋποθέσεων που ελέγχονται από τον Φορέα (Cylaw, 2016).

κράτος μέλος της ΕΕ, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, ενός τίτλου σπουδών που εκδόθηκε σε ένα άλλο κράτος μέλος ως ισοδύναμο με αυτό που το εξέδωσε και παρέχει τη δυνατότητα σε ένα άτομο να συνεχίσει περαιτέρω τις σπουδές του σε άλλη χώρα ή τη χρήση ακαδημαϊκού τίτλου. Η επαγγελματική αναγνώριση αφορά την επίσημη άδεια για εξάσκηση ενός συγκεκριμένου επαγγέλματος σε ένα κράτος μέλος με τίτλο σπουδών που έχει αποκτηθεί από ένα άλλο κράτος μέλος. Η ευρωπαϊκή οδηγία 2005/36/ΕΚ σχετικά με την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων, η οποία αφορά την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων που έχουν αποκτηθεί σε κράτη μέλη από άλλα κράτη μέλη, ενσωματώθηκε στην Κυπριακή νομοθεσία με τον «Περί Αναγνώρισης των Επαγγελματικών Προσόντων» Νόμο του 2008 (Ν.31(Ι)/2008) με εθνικό σημείο επαφής το Τμήμα Εργασίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων κάτω από το οποίο λειτουργεί ο εθνικός συντονιστής.⁵⁸

Όσον αφορά την ακαδημαϊκή αναγνώριση των τίτλων σπουδών, το αρμόδιο σώμα είναι το ΚΥΣΑΤΣ. Το ΚΥΣΑΤΣ παρέχει δύο μορφές αναγνώρισης α) της «ισοτιμίας» ή β) της «ισοτιμίας και αντιστοιχίας». Η ισοτιμία είναι η βασική μορφή αναγνώρισης και αφορά όλα τα ακαδημαϊκά επίπεδα. Εξετάζεται όχι η ειδικότητα αυτή καθ' εαυτή αλλά η διάρκεια σπουδών, η διαδικασία διδασκαλίας, οι όροι αξιολόγησης, προαγωγής και αποφοίτησης των σπουδαστών σε σχέση με το αν «πληρούν τις απαιτήσεις του Πανεπιστημίου Κύπρου ή των άλλων δημόσιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της Κύπρου» όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην ιστοσελίδα του ΚΥΣΑΤΣ. Σχετικά με τη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης, εξαίρεση από τα πιο πάνω αποτελούν ιδρύματα τύπου «ανοικτού πανεπιστημίου», σπουδών εξ αποστάσεως και εξωτερικών πτυχίων δεδομένων κάποιων προϋποθέσεων (ΚΥΣΑΤΣ, 2016(β)). Το ΚΥΣΑΤΣ μπορεί να αναγνωρίσει τίτλους σπουδών που προσφέρονται με τη μέθοδο δικαιόχρησης (franchise) εφ' όσον πληρούνται όλες οι πρόνοιες της Νομοθεσίας. Επίσης υποστηρίζει

⁵⁸ Βλέπε Cylaw, «Νόμος που Προνοεί για την Αναγνώριση των Επαγγελματικών Προσόντων και για Συναφή Θέματα», 2008, διαθέσιμο στο: http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2008_1_31.pdf

τη λειτουργία προγραμμάτων σπουδών που προσφέρονται με τις εναλλακτικές μεθόδους των "Σπουδών εξ Αποστάσεως" και "Work Based Learning Studies" πληρουμένων των απαραίτητων κριτηρίων.

Για το πτυχίο πανεπιστημιακού επιπέδου όμως απαιτείται και η αντιστοιχία η οποία πέραν του επιπέδου σπουδών αφορά και στην αναγνώριση και του περιεχομένου σπουδών. Αντιστοιχία, όπως σημειώνεται επί λέξει στην ιστοσελίδα του ΚΥΣΑΤΣ, χορηγείται αν «επιπρόσθετα με τις προϋποθέσεις για χορήγηση ισοτιμίας, το συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει τουλάχιστο τα 2/3 των απαιτούμενων μαθημάτων, συμπεριλαμβανομένου του περιεχομένου των μαθημάτων κορμού, του αντίστοιχου κλάδου του ιδρύματος που λαμβάνεται ως μέτρο κρίσης».⁵⁹

Επιπρόσθετα, σημειώνεται ότι με πρόσφατη τροποποίηση στη νομοθεσία το Πανεπιστήμιο Κύπρου (εκτός και από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου) δύναται να προσφέρει προγράμματα σπουδών και σε άλλες γλώσσες σε διάφορες περιπτώσεις. Γλώσσες διδασκαλίας του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι οι επίσημες γλώσσες του κράτους δηλαδή η Ελληνική και η Τουρκική. Με την τροποποίηση στη νομοθεσία, επιτρέπεται και διδασκαλία σε άλλη γλώσσα στις περιπτώσεις που προβλέπονται στα εδάφια (2), (3) και (4) του άρθρου 4 των περί Πανεπιστημίου Κύπρου Νόμων του 1989 -2016 (Οι περί Πανεπιστημίου Κύπρου Νόμοι του 1989 -2016, 2016). Συγκεκριμένα, το Πανεπιστήμιο Κύπρου δύναται, με απόφαση της Συγκλήτου, ύστερα από εισήγηση της οικείας Σχολής, να προσφέρει ορισμένα από τα μεταπτυχιακά

⁵⁹ Βλέπε Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού: Διεύθυνση Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης, ΚΥ.Σ.Α.Τ.Σ., διαθέσιμο στο: <http://www.highereducation.ac.cy/gr/kysats.html>. Όπως περαιτέρω αναφέρεται στην ιστοσελίδα του ΚΥΣΑΤΣ, οι αρχές αναγνώρισής του λαμβάνουν ως μέτρο κρίσης τον τίτλο της ίδιας ειδικότητας του Πανεπιστημίου Κύπρου και του ΤΕΠΑΚ ή των άλλων δημόσιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ανώτερης ή ανώτατης εκπαίδευσης της Κύπρου, ανάλογα με την περίπτωση. Σε περίπτωση που δεν παρέχεται τίτλος της ίδιας ειδικότητας από τα πιο πάνω εκπαιδευτικά ιδρύματα, ως μέτρο σύγκρισης λαμβάνεται ο τίτλος της ίδιας ειδικότητας αναγνωρισμένων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων άλλων χωρών, ιδιαίτερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με προτεραιότητα της Ελλάδας. Σε αυτό το σημείο διαφαίνεται και η επικράτηση των δημοσίων Πανεπιστημίων ως το υπέρτατο μέτρο αναφοράς και σύγκρισης και επιβεβαιώνεται ο έντονος κρατισμός που επικρατεί στον τομέα της εκπαίδευσης.

ή/και προπτυχιακά προγράμματα σπουδών, τα οποία προσφέρει σε μια από τις γλώσσες διδασκαλίας του Πανεπιστημίου, και στην Αγγλική.

Ο καθορισμός του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών που θα προσφέρεται και σε άλλη γλώσσα θα γίνεται μετά από έγκριση του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού. Το Πανεπιστήμιο Κύπρου μπορεί επίσης να προσφέρει προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών σε άλλη γλώσσα πέραν από τις επίσημες γλώσσες της Δημοκρατίας. Στην περίπτωση προπτυχιακού προγράμματος, ο καθορισμός θα γίνεται με Κανονισμούς, οι οποίοι θα εκδίδονται από το Συμβούλιο, θα εγκρίνονται από το Υπουργικό Συμβούλιο και θα κατατίθενται στη Βουλή των Αντιπροσώπων για έγκριση. Ο καθορισμός του αντίστοιχου μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών σε τέτοια περίπτωση θα εγκρίνεται από το Συμβούλιο του Πανεπιστημίου Κύπρου. Περαιτέρω, στα προπτυχιακά προγράμματα σπουδών μπορεί να προσφέρει μέχρι και πέντε μαθήματα ανά πρόγραμμα σπουδών, υποχρεωτικά ή μη, σε άλλη γλώσσα από τις επίσημες γλώσσες της Δημοκρατίας, χωρίς υποχρεωτικά την ταυτόχρονη προσφορά τους σε μια από τις επίσημες γλώσσες της Δημοκρατίας. Όσον αφορά τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα, το Πανεπιστήμιο δύναται, με απόφαση της Συγκλήτου, να τα προσφέρει σε οποιαδήποτε γλώσσα.⁶⁰

Υπογραμμίζεται συναφώς ότι το Πανεπιστήμιο Κύπρου αναμένεται να καθορίσει διδάκτρα πολύ πιο χαμηλά από αυτά που υφίστανται στα μη κρατικά πανεπιστήμια καθώς η στήριξη από το κράτος είναι πολυδιάστατη. Το γεγονός αυτό αποτελεί άλλη μία ένδειξη της άνισης μεταχείρισης που το κράτος επιφυλάσσει έναντι των μη κρατικών πανεπιστημίων. Ταυτόχρονα δημιουργούνται συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού. Τα δεδομένα αυτά καθιστούν την προοπτική μετατροπής της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο ακόμη πιο δύσκολη.

⁶⁰ Βλέπε Πανεπιστήμιο Κύπρου (UCY), «Ο Περί Πανεπιστημίου Κύπρου Νόμος του 1989, Ν. 144/89. Ανεπίσημη Κωδικοποίηση των Νόμων που προβλέπουν για την Ίδρυση και Λειτουργία του Πανεπιστημίου Κύπρου. Οι περί Πανεπιστημίου Κύπρου Νόμοι του 1989 - 2016», 2016, διαθέσιμο στο: http://ucy.ac.cy/legislation/volumea/index_a1_main.htm

Επιπρόσθετα, η ακαδημαϊκή και διοικητική δομή των μη κρατικών πανεπιστημίων, βάσει του νόμου, ακολουθεί καθαρά αυτή των κρατικών πανεπιστημίων όσον αφορά το Συμβούλιο, τη Σύγκλητο, τις Σχολές, τα τμήματα κ.τ.λ. Στον Περί Ιδιωτικών Πανεπιστημίων Νόμο του 2005 αναφέρεται καθαρά ότι «τα προσόντα των μελών του διδακτικού ερευνητικού προσωπικού, ο τρόπος επιλογής τους και οι όροι υπηρεσίας και ανέλιξής τους καθορίζονται στον Καταστατικό Χάρτη του πανεπιστημίου και είναι αντίστοιχα με τα διεθνή πρότυπα και τα ισχύοντα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου».⁶¹ Πέραν από αυτό, κάθε εκπαιδευτική και ερευνητική δραστηριότητα έχει ως σημείο αναφοράς το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Αυτή η αντιμετώπιση υποδηλώνει μία τάση υποβάθμισης των μη κρατικών ιδρυμάτων με το κράτος να αντιμετωπίζει διάφορα ιδιωτικά ιδρύματα με ξεχωριστή ιστορία ισοπεδωτικά.

Παρ' όλο που η κυπριακή νομοθεσία όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει εκσυγχρονιστεί και αναβαθμιστεί σε κάποιο βαθμό, η θέσπιση μιας ενιαίας νομοθεσίας που να καλύπτει και τα κρατικά και τα μη κρατικά πανεπιστήμια παραμένει επιτακτική ανάγκη. Αυτό απαιτεί αλλαγή φιλοσοφίας όσον αφορά τον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο, τον ρόλο του κράτους, τη σημασία της ποιότητας και του οράματος για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο και την ίδια τη χώρα ευρύτερα.

Η ίδρυση και η λειτουργία του Φορέα Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης

Η Διασφάλιση Ποιότητας στον Ευρωπαϊκό Χώρο

Οι πρώτες οργανωμένες προσπάθειες διασφάλισης της ποιότητας της εκπαίδευσης σε εθνικό επίπεδο παρατηρούνται στις αρχές της δεκαετίας του 1990 όταν η κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της μεταπολεμικής Ευρώπης και η ενδυνάμωση της μεσαίας τάξης περί τα μέσα του 20ου

⁶¹ Βλέπε Cylaw, «Ο περί Ιδιωτικών Πανεπιστημίων (Ίδρυση, Λειτουργία, και Έλεγχος) Νόμος του 2005 (109(I)/2005), διαθέσιμο στο: http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2005_1_109/full.html

αιώνα, μεταμόρφωσε σταδιακά το πεδίο της ανώτερης εκπαίδευσης στον Ευρωπαϊκό χώρο. Συγκεκριμένα, η ανώτατη εκπαίδευση έπαψε πλέον να αποτελεί προνόμιο μιας μικρής μερίδας πολιτών καθώς ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού μπορούσε πλέον να φοιτά σε πανεπιστήμια και κολέγια, γεγονός το οποίο αύξησε κατακόρυφα τον αριθμό των φοιτητών ανά το παγκόσμιο. Η μαζικοποίηση της ανώτερης εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με την ολοένα αυξημένη κινητικότητα φοιτητών κυρίως μέσω του προγράμματος Erasmus, η οποία προϋποθέτει διακρατική αναγνώριση μαθημάτων, οδήγησε σε συνεχείς εθνικές και διακρατικές διαβουλεύσεις σχετικά με την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης τόσο σε τοπικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζοντας την ανάγκη δημιουργίας ενός κεντρικού φορέα διασφάλισης της ποιότητας της εκπαίδευσης ως μέσο επίτευξης των στόχων κινητικότητας αλλά και διαφύλαξης του επιπέδου εκπαίδευσης σε συνδυασμό με την απουσία αντίστοιχων εθνικών μηχανισμών, διεξήγαγε το 1991 έρευνα για να εξετάσει τους υφιστάμενους μηχανισμούς διασφάλισης της ποιότητας στα κράτη μέλη. Τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντικά, έδειξαν ότι εκείνη την περίοδο μόλις πέντε χώρες είχαν ιδρύσει επιτροπές και φορείς διασφάλισης ποιότητας. Το 1994, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διεξήγαγε το Ευρωπαϊκό Πιλοτικό Πρόγραμμα Σύγκρισης Μεθοδολογιών Διασφάλισης Ποιότητας ανάμεσα στα πέντε υφιστάμενα συστήματα (European Pilot Project on Comparing Quality Assurance Methodologies among five systems) και έπειτα από μια σειρά επιπρόσθετων πιλοτικών προγραμμάτων (European Pilot Projects) εκδόθηκαν οι Εισηγήσεις του Συμβουλίου το 1995.⁶² Οι εισηγήσεις του 1995 στόχευαν στο να τονίσουν τη σημασία της αξιολόγησης της παρεχόμενης εκπαίδευσης, να εμπλουτίσουν τους υφιστάμενους μηχανισμούς διασφάλισης ποιότητας και να δώσουν μια

⁶² Βλέπε European Commission, "Directorate General XXII: Education, Training and Youth, Socrates: European Pilot Project for Evaluating Quality in Higher Education", *The European Report*, November 1995.

ευρωκεντρική διάσταση στο θέμα.⁶³ Οι εισηγήσεις αυτές αποτελούν μέχρι και σήμερα τις βασικές αρχές των Ευρωπαϊκών Προτύπων και Κατευθυντήριων γραμμών διασφάλισης της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area - ESG).

Το επόμενο σημαντικό βήμα έγινε το 1999 με την υπογραφή της Διαδικασίας της Μπολόνια.⁶⁴ Η διαδικασία αυτή αποτέλεσε το έναυσμα για τη δημιουργία ενός Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτερης Εκπαίδευσης στοχεύοντας στη διαφάνεια ανάμεσα στα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών, την υιοθέτηση των Ευρωπαϊκών Μεταφερόμενων Πιστωτικών Μονάδων (ECTS), την αύξηση της κινητικότητας φοιτητών αλλά και ακαδημαϊκών καθώς και στην προώθηση της διασφάλισης της ποιότητας της προσφερόμενης εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τη Διαδικασία της Μπολόνια, οι κυβερνήσεις των κρατών μελών καλούνταν να εγκαθιδρύσουν μηχανισμούς και συστήματα διασφάλισης και πιστοποίησης της ποιότητας της ανώτερης εκπαίδευσης τους, ενθαρρύνοντας την ανταλλαγή απόψεων και καλών πρακτικών ανάμεσα στους συμμετέχοντες. Ταυτόχρονα όμως τονιζόταν η ανάγκη κατοχύρωσης της ανεξαρτησίας και αυτονομίας των εθνικών αυτών φορέων. Το ανακοινωθέν της Συνόδου του Βερολίνου⁶⁵ που ακολούθησε ζητούσε από τους Υπουργούς Παιδείας των

⁶³ Βλέπε F. Crozier, N. C., "ENQA: 10 years (2000–2010) - A decade of European co-operation in quality assurance in higher education", Helsinki: ENQA - European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2010.

⁶⁴ Η Διαδικασία της Μπολόνια, βρίσκεται σε ισχύ από το 1999 και είχε ως κύριο στόχο τη δημιουργία ενός Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτερης Εκπαίδευσης. Η Διαδικασία έγινε μέσα στα πλαίσια για επίτευξη διαφάνειας στο εκπαιδευτικό σύστημα Ανώτερης Εκπαίδευσης, με την εισαγωγή των Ευρωπαϊκών Μεταφερόμενων Πιστωτικών Μονάδων (ECTS). Παράλληλα προωθεί την κινητικότητα φοιτητών, ακαδημαϊκών και ερευνητών, καθώς και τη διασφάλιση / πιστοποίηση της ποιότητας της προσφερόμενης εκπαίδευσης. Οι βασικότεροι στόχοι της Διαδικασίας της Μπολόνια μέχρι το 2020 είναι: η παροχή ποιοτικής ανώτερης εκπαίδευσης για όλους, η ενίσχυση της απασχολησιμότητας των νέων και η ενδυνάμωση της κινητικότητας ως μέσου για βελτίωση της μάθησης. Βλέπε επίσης, <http://www.highereducation.ac.cy/gr/bologna-process.html>

Βλέπε επίσης Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, «Διεύθυνση Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης», 2015, διαθέσιμο στο: http://moec.gov.cy/etisia-ekthesi/pdf/annual_report_2015_gr.pdf

⁶⁵ Βλέπε Berlin Communiqué, "Realising the European Higher Education Area", Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on

κρατών τα οποία συμμετείχαν να έχουν υποβάλει μέσα στα επόμενα δύο χρόνια, και συγκεκριμένα στη σύνοδο του 2005 στο Bergen της Νορβηγίας, λεπτομερή έκθεση αναφορικά με την πρόοδο που σημειώθηκε στην προσπάθεια δημιουργίας των εθνικών φορέων διασφάλισης ποιότητας, καθώς επίσης και των άλλων στόχων της Μπολόνια.

Ο Φορέας Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης: Νομικό Πλαίσιο και Αρμοδιότητες⁶⁶

Ο Φορέας έχει την ευθύνη της διασφάλισης ποιότητας στην ανώτερη εκπαίδευση στην Κύπρο μέσω διαδικασιών που προβλέπονται από τη σχετική νομοθεσία. Βασικός στόχος του είναι η συνεχής βελτίωση και αναβάθμιση των ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσης και των προγραμμάτων σπουδών που αυτά προσφέρουν. Επιπλέον, μεταξύ των στόχων που καλείται να υπηρετήσει είναι και η προσπάθεια για ανάδειξη της Κύπρου σε περιφερειακό κέντρο ποιοτικής ανώτερης εκπαίδευσης. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, αποβλέπει στην ένταξή του στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Διασφάλισης Ποιότητας (European Network of Quality Assurance – E.N.Q.A.), αλλά και στο Ευρωπαϊκό Μητρώο Φορέων Διασφάλισης Ποιότητας (European Quality Assurance Register – E.Q.A.R.).

Ο Φορέας έχει, σύμφωνα με τη σχετική Νομοθεσία, διευρυμένες αρμοδιότητες, μεταξύ των οποίων είναι:

- Ιδρυματική, Τμηματική και Προγραμματική Αξιολόγηση και Πιστοποίηση της ανώτερης εκπαίδευσης
- Έλεγχος της ποιότητας της ανώτερης εκπαίδευσης στη βάση των Ευρωπαϊκών Προτύπων και Κατευθυντήριων Γραμμών

19 September 2003, available from:

http://www.ehea.info/Uploads/about/Berlin_Communique1.pdf

⁶⁶ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλέπε «Ο περί της Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης και της Ίδρυσης και Λειτουργίας Φορέα για Συναφή Θέματα Νόμος του 2015», <http://www.dipae.ac.cy/index.php/el/dipae/foreas> και «The Cyprus Agency of Quality Assurance and Accreditation in Higher Education», <http://www.dipae.ac.cy/index.php/el/dipae/foreas>

- Αξιολόγηση της ποιότητας των διασυνοριακών μορφών εκπαίδευσης που προσφέρονται από ιδρύματα της Κυπριακής Δημοκρατίας σε χώρες μέλη της ΕΕ και σε τρίτες χώρες
- Έλεγχος των προϋποθέσεων παροχής διασυνοριακής εκπαίδευσης από ιδρύματα του εξωτερικού στην Κυπριακή Δημοκρατία
- Έλεγχος της δια-ιδρυματικής συνεργασίας των ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσης
- Η παροχή πληροφοριών για την πιστοποίηση ποιότητας της ανώτερης εκπαίδευσης

Η σχετική νομοθεσία ορίζει ότι το κάθε ίδρυμα ανώτερης εκπαίδευσης θα πρέπει να δημιουργήσει μία εσωτερική επιτροπή ποιότητας. Πέραν όμως της εσωτερικής (ενδο-ιδρυματικής) αξιολόγησης, ο Φορέας αναλαμβάνει την πραγματοποίηση της εξωτερικής αξιολόγησης μέσω του διορισμού μιας επιτροπής εξωτερικής αξιολόγησης για κάθε τύπο αξιολόγησης. Η επιτροπή εξωτερικής αξιολόγησης καταρτίζει μια σχετική έκθεση στη βάση των κριτηρίων που καθορίζονται από το Φορέα. Η εξωτερική αξιολόγηση αφορά τόσο στα ιδρύματα συνολικά, όσο και στα επιμέρους τμήματα και προγράμματά τους και οδηγεί στην πιστοποίηση των προγραμμάτων σπουδών του κάθε πανεπιστημίου, ενώ θα διεξάγεται σε περιοδική βάση. Έχει καθολικό χαρακτήρα και αφορά τόσο στα νέα όσο και στα υφιστάμενα (πριν την δημιουργία του Φορέα) προγράμματα. Η επιτροπή εξωτερικής αξιολόγησης, η οποία διορίζεται από τον Φορέα για κάθε πρόγραμμα υπό αξιολόγηση, αποτελείται από:

- α. τρεις (τουλάχιστον) ακαδημαϊκούς εκ των οποίων ο ένας πρέπει να προέρχεται από πανεπιστήμιο του εξωτερικού με ειδικότητες συναφείς προς το αντικείμενο του υπό αξιολόγηση προγράμματος,
- β. ένα φοιτητή πανεπιστημίου και
- γ. σε περίπτωση που το πρόγραμμα αφορά σε ρυθμιζόμενο επάγγελμα, ένα μέλος επαγγελματικού σώματος το οποίο χορηγεί άδεια άσκησης του συγκεκριμένου επαγγέλματος.

Σε ό,τι αφορά στην ιδρυματική αξιολόγηση, ο Φορέας έχει τη δυνατότητα να απορρίψει αίτηση για ιδρυματική πιστοποίηση ή να άρει ήδη δοθείσα ιδρυματική πιστοποίηση. Καθ' όλη τη διάρκεια της ισχύος της πιστοποίησης, το συμβούλιο του Φορέα δύναται να εξετάζει (αυτεπάγγελτα ή κατόπιν εισήγησης του Υπουργού) κατά πόσον τα κριτήρια της πιστοποίησης εξακολουθούν να ικανοποιούνται και να ανακαλεί την πιστοποίηση σε περίπτωση που έχουν πάψει να ικανοποιούνται.

Το Συμβούλιο του Φορέα διορίζεται από το Υπουργικό Συμβούλιο, με εισήγηση του Υπουργού, και αποτελείται από:

- (α) οκτώ (8) μέλη στη βαθμίδα του Καθηγητή ή του Ομότιμου Καθηγητή με εμπειρία στη διοίκηση πανεπιστημίων και κατά το δυνατό σε θέματα διασφάλισης της ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης, εκ των οποίων:
 - (i) Πέντε (5) μέλη είναι Καθηγητές ή Ομότιμοι Καθηγητές πανεπιστημίων που λειτουργούν στην Κυπριακή Δημοκρατία, εκ των οποίων οι τρεις (3) προέρχονται από τα δημόσια πανεπιστήμια της χώρας,
 - (ii) τρία (3) μέλη είναι διακεκριμένοι ακαδημαϊκοί στη βαθμίδα του Καθηγητή ή Ομότιμου Καθηγητή προερχόμενα από δύο (2) τουλάχιστον διαφορετικές χώρες, κατά προτίμηση από κράτη μέλη.
- (β) Δύο (2) μέλη επαγγελματικών οργανώσεων και σωμάτων.
- (γ) Ένα (1) μέλος το οποίο πρέπει να είναι προπτυχιακός φοιτητής, που κατά προτίμηση έχει συμμετάσχει σε συλλογικό όργανο διασφάλισης της ποιότητας του ιδρύματός του, και προτείνεται από την Παγκύπρια Ομοσπονδία Φοιτητικών Ενώσεων (ΠΟΦΕΝ)

Κριτική Αποτίμηση Φορέα

Η ίδρυση του Φορέα αποτελεί κατ' αρχήν ένα πολύ σημαντικό βήμα για την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας που αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο. Επιπλέον, ενοποιεί και ολοκληρώνει

την μέχρι πρότινος κατακερματισμένη δομή αξιολόγησης και πιστοποίησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το πιο σημαντικό στοιχείο της συνεισφοράς του νεοσύστατου Φορέα αναμένεται ότι θα είναι η θέσπιση αυστηρών κριτηρίων που να αποσκοπούν στη διασφάλιση ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο, σε μια εποχή ραγδαίας (αλλά και άναρχης) διόγκωσής της.

Δυστυχώς όμως, η εν λόγω νομοθεσία εμπεριέχει και αμφιλεγόμενες πρόνοιες. Για παράδειγμα, η σχετική νομοθεσία υιοθετεί τα ίδια κριτήρια αξιολόγησης για τις Ιδιωτικές Σχολές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΙΣΤΕ) και για τα πανεπιστήμια, τα οποία έχουν προβεί σε πολύ μεγάλες επενδύσεις για τη διασφάλιση της ποιότητάς τους. Ενώ οι απαιτήσεις του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, αλλά και της κοινωνίας, είναι πολύ μεγαλύτερες έναντι των πανεπιστημίων παρά έναντι των ΙΣΤΕ, εν τούτοις οι δύο αυτές κατηγορίες ιδρυμάτων τίθενται στην ουσία στην ίδια μοίρα, γεγονός που παραπέμπει σε μια μορφή εξίσωσής τους.

Πέραν τούτου, η εξωτερική αξιολόγηση των προγραμμάτων των πανεπιστημίων, στα πλαίσια της οποίας θεσπίζονται αυστηρά κριτήρια (τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις παραβλέπουν ζωτικές ιδιαιτερότητες των πανεπιστημίων, κυρίως των μη κρατικών, όπως η λειτουργία νέων προγραμμάτων), συνιστά σοβαρό περιορισμό της αυτονομίας τους. Με τη θέσπιση καθολικής προγραμματικής αξιολόγησης για τα νέα προγράμματα των πανεπιστημίων αίρεται η υπουργική απόφαση, (ημερομηνίας 27/8/2013), όσον αφορά τα νέα προγράμματα σπουδών στα μη κρατικά πανεπιστήμια τα οποία έχουν λάβει τελική άδεια λειτουργίας. Σύμφωνα με την απόφαση εκείνη τα νέα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημίων αυτών δεν θα χρειαζόταν να υποβληθούν σε υποχρεωτική αξιολόγηση-πιστοποίηση πριν αυτά προσφερθούν.⁶⁷ Κατ' ουσίαν, η στέρηση από τα μη

⁶⁷ Βλέπε «Υπουργείο Παιδείας: Μόνο τρία ιδιωτικά πανεπιστήμια εξασφάλισαν την τελική άδεια λειτουργίας», *paideia-news*, 28 Αυγούστου 2013, διαθέσιμο στο <http://www.paideia-news.com/index.php?id=109&hid=9029&url=Υπουργείο-Παιδείας:-Μόνο-τρία-ιδιωτικά-πανεπιστήμια-εξασφάλισαν-την-τελική-άδεια-λειτουργίας>

κρατικά πανεπιστήμια της αυτονομίας τους σε ό,τι αφορά τη δυνατότητα λειτουργίας νέων προγραμμάτων στη βάση της ιδρυματικής τους πιστοποίησης αποτελεί βήμα προς τα πίσω σε σχέση με την αυτονομία τους.

Πέραν από τις πρόνοιες της νομοθεσίας, οι πρώτες αποφάσεις του νεοσύστατου Φορέα φαίνεται να ακολουθούν την ίδια λογική του περιορισμού της αυτονομίας των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, κυρίως των μη κρατικών. Συγκεκριμένα, το Συμβούλιο του Φορέα κοινοποίησε τον Ιούλιο του 2016 την απόφασή του για επιβολή ελάχιστου αριθμού φοιτητών ανά ακροατήριο. Για τα προπτυχιακά προγράμματα ο αριθμός αυτός είναι οκτώ φοιτητές (για τα υποχρεωτικά μαθήματα) και για τα μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου μάστερ, πέντε. Ο αριθμός φοιτητών σε εργαστηριακά μαθήματα καθορίζεται με βάση τα τετραγωνικά μέτρα του εργαστηρίου και τις συνθήκες ασφαλείας και δεν υπερβαίνει τους 25 φοιτητές ανά διδάσκοντα. Σε ό,τι αφορά το μέγιστο αριθμό φοιτητών ανά διδάσκοντα σε θεωρητικά μαθήματα, αυτός δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τους 80 (εφόσον η χωρητικότητα της αίθουσας το επιτρέπει). Τέλος, για τα εξ αποστάσεως προγράμματα, ο αριθμός φοιτητών τόσο σε προπτυχιακά όσο και σε μεταπτυχιακά προγράμματα επιπέδου μάστερ δεν υπερβαίνει τους 30 ανά διδάσκοντα.⁶⁸

Αν και η ύπαρξη ελάχιστων και ανώτατων ορίων φοιτητών ανά ακροατήριο και ανά διδάσκοντα είναι σημαντική για την ποιοτική και αποτελεσματική περάτωση του διδακτικού έργου, εν τούτοις η οριζόντια και χωρίς δυνατότητα αποκλίσεων λογική μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την εκπαιδευτική διαδικασία. Για παράδειγμα, περιορίζεται η δυνατότητα ενός πανεπιστημίου να ρυθμίζει τους αριθμούς των φοιτητών ανά μάθημα αναλόγως της δικής του εσωτερικής ισορροπίας κόστους-οφέλους. Για παράδειγμα, ένα υποχρεωτικό μάθημα προπτυχιακού επιπέδου σε ένα πρόγραμμα με μικρό αριθμό φοιτητών, η λειτουργία του οποίου δεν

⁶⁸ Βλέπε <http://www.dipae.ac.cy/index.php/el/enimerosi/anakoinoiseis/85-elachistos-arithmos-foititon>

επιφέρει ζημιά για το ίδρυμα ή κρίνεται γενικά ως επωφελής, ενδεχομένως να μην είναι δυνατό να προσφερθεί λόγω εγγραφής μη επαρκούς αριθμού φοιτητών. Κάτι τέτοιο θα είχε ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν οι φοιτητές εμπόδια ή/και καθυστερήσεις στην αποπεράτωση των σπουδών τους.

Άλλη μία σημαντική απόφαση του Συμβουλίου του Φορέα, η οποία έχει σημαντικό αντίκτυπο στη δυνατότητα αυτοδιοίκησης των πανεπιστημίων, είναι η απόφαση (επίσης του Ιουλίου του 2016) όπως καταστεί υποχρεωτική η παρακολούθηση με φυσική παρουσία στα συμβατικά προγράμματα σπουδών. Επιπλέον, δεν επιτρέπεται η προσφορά του συνόλου ή μέρους των μαθημάτων συμβατικών προγραμμάτων μέσω τηλεδιασκέψεων ή με διαδικασία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.⁶⁹ Είναι γεγονός, όπως ορθά διευκρινίζει το Συμβούλιο του Φορέα αιτιολογώντας την εν λόγω απόφαση, ότι η φυσική παρουσία και παρακολούθηση των μαθημάτων αποτελεί βασικότατο στοιχείο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Συνεπώς, προκύπτουν αρκετά θετικά από την απόφαση αυτή. Εν τούτοις, και πάλι, η οριζόντια και άκαμπτη φύση της απόφασης ενδεχομένως να δημιουργήσει προβλήματα.

Για παράδειγμα, ακυρώνονται νέες μέθοδοι διδασκαλίας όπως το blended learning και το e-learning, οι οποίες είναι δημοφιλείς στο εξωτερικό και ουσιαστικά αποτελούν την αρχή της πορείας προς την ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση. Επιπλέον, κατατείνει στην έλλειψη ευελιξίας για τα πανεπιστήμια τα οποία προσελκύουν φοιτητές από το εξωτερικό: αρκετοί φοιτητές, οι οποίοι έρχονται στην Κύπρο για τις σπουδές τους, κατά τη διάρκεια των σπουδών τους αντιμετωπίζουν προβλήματα (οικονομικής, οικογενειακής ή άλλης φύσεως) τα οποία τους αναγκάζουν να επιστρέψουν (προσωρινά ή μόνιμα) στην πατρίδα τους πριν την πλήρη αποπεράτωση των σπουδών τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η επαναφορά

⁶⁹ Βλέπε <http://www.dipae.ac.cy/index.php/el/enimerosi/anakoinoiseis/86-yPOCHREOTIKI-parousia-programmata-spoudon>

της υποχρεωτικής παρουσίας χωρίς πρόβλεψη εξαιρέσεων για ιδιαίτερες περιπτώσεις ενδεχομένως να θέσει τους φοιτητές αυτούς έναντι του διλήμματος της διακοπής των σπουδών τους. Η απαγόρευση συνδυασμού συμβατικής και εξ αποστάσεως φοίτησης για εξαιρετικές περιπτώσεις στερεί από τα πανεπιστήμια τη δυνατότητα ευέλικτης αντιμετώπισης ιδιαίτερων περιπτώσεων.

Μία άλλη κατηγορία φοιτητών που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν σοβαρό πρόβλημα εξ αιτίας αυτής της ρύθμισης είναι οι εργαζόμενοι οικογενειάρχες φοιτητές, κυρίως μεταπτυχιακού επιπέδου. Συνήθως τα μαθήματα αυτά προσφέρονται κατά τις βραδινές ώρες. Οι φοιτητές αυτοί ανταποκρίνονται με ζήλο στις απαιτήσεις των προγραμμάτων τους. Εν τούτοις, οι ρυθμοί της ζωής τους δεν τους επιτρέπουν πάντοτε να παρακολουθούν ανελλιπώς τα μαθήματά τους ή τους αναγκάζουν μερικές φορές να προσέρχονται με καθυστέρηση. Και σε αυτή την περίπτωση, η έλλειψη ευελιξίας (π.χ. μεγαλύτερο ποσοστό δικαιολογημένων απουσιών) αναμένεται ότι θα επηρεάσει δυσμενώς τους υφιστάμενους φοιτητές αυτής της κατηγορίας και να αποτρέψει νέους από το να εγγραφούν σε μεταπτυχιακά προγράμματα.

Κρατικός προϋπολογισμός για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, κατανομή πόρων και κόστος ανά φοιτητή

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι από τον καιρό της ίδρυσης του μέχρι και σήμερα η κυβέρνηση έχει δαπανήσει πέραν των €2 δισεκατομμυρίων για το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Σε αυτό το ποσό δεν συμπεριλαμβάνονται ερευνητικά κονδύλια που έχουν εξασφαλισθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή το ΙΠΕ ή άλλους τρίτους φορείς καθώς και δωρεές που έχουν γίνει από επιχειρήσεις και ιδιώτες. Αν λάβουμε επίσης υπ' όψιν τις δημόσιες δαπάνες και για τα άλλα δύο κρατικά πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν πιο πρόσφατα, το ΤΕΠΑΚ και το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου, οι δημόσιες δαπάνες για τη λειτουργία των τριών κρατικών πανεπιστημίων ξεπερνούν τα €2,5 δισεκατομμύρια. Ένα από τα ερωτήματα που τίθενται είναι κατά πόσον τα ψηλά αυτά ποσά έχουν αξιοποιηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Κόστος ανά φοιτητή

Ο Κρατικός Προϋπολογισμός για το 2017 περιλαμβάνει πρόνοιες για χρηματοδότηση των 3 κρατικών πανεπιστημίων συνολικού ύψους €110.037.510 [€85.0 εκ. ως κρατική χορηγία πλέον €25.0 εκ. ως Κοινωνικές Παροχές (Προπτυχιακά Δίδακτρα)]. Στο πιο πάνω ποσό δεν περιλαμβάνεται η «χορηγία» την οποία το κράτος αναμένεται να παραχωρήσει στο Πανεπιστήμιο Κύπρου για την 2^η φάση ανέγερσης της πανεπιστημιούπολης κατά το 2017 και η οποία σύμφωνα με τον περί προϋπολογισμού του Πανεπιστημίου Κύπρου Νόμο του 2017 αναμένεται να είναι ύψους €26.613.300. Δεν περιλαμβάνεται επίσης η κρατική χορηγία που δίδεται σε φοιτητές κρατικών και μη κρατικών ιδρυμάτων καθώς και σε φοιτητές του εξωτερικού στη βάση εισοδηματικών κριτηρίων.

Πίνακας ΙΙ-1
Συγκριτικά Στοιχεία Κρατικών Πανεπιστημίων για τα έτη 2014-2019

	Πραγματική Δαπάνη	Πραγματική Δαπάνη	Εγκεκριμένος Προϋπολογισμός	Εγκεκριμένος Προϋπολογισμός	Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πλαίσιο	Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πλαίσιο
	2014 (€)	2015 (€)	2016 (€)	2017 (€)	2018 (€)	2019 (€)
ΠΚ						
Κρατική χορηγία	48.910.357	55.520.146	47.500.000	47.500.000	47.500.000	47.500.000
Άλλα	0	0	20	20	20	20
Προπτυχιακά Δίδακτρα	17.709.685	17.486.559	17.800.000	17.800.000	17.800.000	17.800.000
Σύνολο	66.620.015	73.006.705	65.300.020	65.300.020	65.300.020	65.300.020
ΤΕΠΑΚ						
Κρατική χορηγία	30.927.600	30.412.789	31.800.000	31.800.000	31.800.000	31.800.000
Προπτυχιακά Δίδακτρα	6.593.957	3.196.729	7.200.00	7.200.000	7.200.000	7.200.000
Σύνολο	37.521.557	33.609.518	39.000.000	39.000.000	39.000.000	39.000.000
ΑΠΚΥ						
Κρατική χορηγία	5.925.918	6.494.171	5.737.510	5.737.510	5.737.510	5.737.510
Προπτυχιακά Δίδακτρα	0	0	10	10	10	10
Σύνολο	5.925.918	6.494.171	5.737.520	5.737.520	5.737.520	5.737.520
Σύνολο 3 κρατικών πανεπιστημίων						
Κρατική χορηγία	85.763.875	92.427.106	85.037.510	85.037.510	85.037.510	85.037.510
Προπτυχιακά Δίδακτρα	24.303.642	20.683.288	25.000.010	25.000.010	25.000.010	25.000.010
Άλλα	0	0	20	20	20	20
Γενικό Σύνολο	110.067.517	113.110.394	110.037.540	110.037.540	110.037.540	110.037.510

Πηγή: Κρατικός Προϋπολογισμός 2017 και Προϋπολογισμοί ΠΚ/ΤΕΠΑΚ/ΑΠΚΥ για τα έτη 2015 και 2016

Τα προπτυχιακά δίδακτρα που καταβάλλει το κράτος σε έκαστο κρατικό πανεπιστήμιο εκ μέρους των προπτυχιακών φοιτητών που εξασφαλίζουν θέση σε αυτά παρουσιάζεται στον Προϋπολογισμό του Κράτους ως «Κοινωνικές Παροχές – Social Transfers».

Στα πιο πάνω ποσά για τα έτη 2016-2019 δεν περιλαμβάνονται τα ποσά που το κράτος καταβάλλει πρόσθετα στο ΠΚ για τη 2^η φάση Ανέγερσης της Πανεπιστημιούπολης για έργα που θα υλοποιηθούν μεταξύ 2016-2023 και για τα οποία το κράτος υπέγραψε δανειακές συμβάσεις συνολικού ύψους €194.000.000 με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Αναπτύξεως και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

ΠΚ = Πανεπιστήμιο Κύπρου/ΤΕΠΑΚ = Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου/ΑΠΚΥ = Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Πίνακας ΙΙ-2
Συγκριτικά στοιχεία Κρατικών Πανεπιστημίων που δεικνύουν το ετήσιο κόστος ανά φοιτητή για το κράτος

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2009-2016 Σύνολο
								Πανεπιστήμιο Κύπρου
								Κόστος/φοιτητή
€97.885.161	€94.480.469	€101.029.826	€97.986.065	€98.542.090	€88.671.314	€98.542.090	*	Πραγματικές δαπάνες
6.044	6.240	6.582	6.882	7.144	7.113			Αρ. φοιτητών
€16.195	€15.141	€15.349	€14.238	€13.794	€12.466			Κόστος/φοιτητή
								Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου
								Πραγματικές δαπάνες
-	€50.552.013	€51.005.407	€50.324.136	€47.364.561	€43.630.824	€42.276.184	€45.010.442	Αρ. φοιτητών
790	1.336	1.903	2.190	2.621	2.489			Κόστος/φοιτητή
	€37.838	€26.803	€22.979	€18.071	€17.529			Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
								Πραγματικές Δαπάνες
€6.062.575	€7.764.305	€8.803.107	€9.084.904	€8.547.066	€9.720.417			Αρ. φοιτητών
1.450	1.873	2.421	3.559	4.172	4.477		5.500	Κόστος/φοιτητή
€4.181	€4.145	€3.636	€2.552	€2.048	€2.171		€1.043	

Πηγές: Ετήσιες Εκθέσεις Ελεγκτικής Υπηρεσίας, Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και Στατιστικής Υπηρεσίας

Αρ. φοιτητών συμπεριλαμβάνει τους φοιτητές των πτυχιικών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών (επιπέδου μάστερ και διδακτορικού) ανά ακαδημαϊκό έτος.

* Οι πραγματικές δαπάνες για το έτος 2016 δεν έχουν δημοσιευθεί μέχρι στιγμής.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), σε Έκθεση του το 2013 για την Κύπρο, αναφερόμενο στην εκπαίδευση επεσήμανε ότι το κόστος ανά φοιτητή στα κρατικά πανεπιστήμια στην Κύπρο είναι το μεγαλύτερο με διαφορά στην ΕΕ.⁷⁰ Εν ολίγοις η απόφαση της κυβέρνησης για διατήρηση της κρατικής χρηματοδότησης προς τα κρατικά πανεπιστήμια στα ίδια επίπεδα μέχρι και το 2019 δύναται να ερμηνευθεί ότι αποτελεί ελάχιστη συμμόρφωση με τη θέση του ΔΝΤ.

Ένας από τους βασικότερους στόχους της Διαδικασίας της Μπολονία είναι η παροχή ποιοτικής Ανώτερης Εκπαίδευσης για όλους μέχρι το 2020. Προς επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου η κυβέρνηση εξήγγειλε την πολιτική για δημιουργία κατάλληλων συνθηκών οι οποίες να παρέχουν ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην Ανώτερη Εκπαίδευση σε όλους τους πολίτες μέσω της διεύρυνσης της πρόσβασης σε αυτή. Επί τούτου έχει αποφασίσει την ενίσχυση του διαλόγου για τη διακυβέρνηση και χρηματοδότηση των Ιδρυμάτων Ανώτερης Εκπαίδευσης.⁷¹

Στα πλαίσια του διαλόγου για τη διακυβέρνηση και χρηματοδότηση των Ιδρυμάτων Ανώτερης Εκπαίδευσης ενδείκνυται όπως ληφθούν υπ' όψιν και οι ακόλουθες παράμετροι:

A. Κρατικά Πανεπιστήμια

- 1) Το κράτος καταβάλλει τα δίδακτρα για όλους τους φοιτητές και ανεξαρτήτως αν τα προγράμματα σπουδών που προσφέρονται ήδη από τα κρατικά πανεπιστήμια έχουν τύχει πιστοποίησης από τον Φορέα (π.χ. Ιατρική Σχολή). Επιπρόσθετα, οι φοιτητές των κρατικών πανεπιστημίων επωφελούνται από τη φοιτητική χορηγία και το φοιτητικό επίδομα που καταβάλλονται σε όσους πληρούν τα εισοδηματικά και κοινωνικοοικονομικά κριτήρια.

⁷⁰ Βλέπε International Monetary Fund (IMF), "Options for Short-Term Expenditure Rationalization", pp. 22-28, March 2013, available from:

<https://info.publicintelligence.net/IMF-CyprusExpenditureRationalization.pdf>

⁷¹ Βλέπε συναφώς Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, Ετήσια Έκθεση 2015, σελ. 36, διαθέσιμο στο: <http://moec.gov.cy/etisia-ekthesi/index.html>

- 2) Τα προπτυχιακά δίδακτρα που καταβάλλει το κράτος, εκ μέρους των φοιτητών που φοιτούν στα κρατικά πανεπιστήμια, δεν καλύπτουν το κόστος προσφοράς των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών των κρατικών πανεπιστημίων. Ως εκ τούτου η κυβέρνηση καταβάλλει πρόσθετη κρατική χορηγία για να εξασφαλιστεί η απρόσκοπτη λειτουργία τους. Το πρόσθετο αυτό ποσό εκτοξεύει το κόστος ανά φοιτητή στα κρατικά πανεπιστήμια σε πολύ ψηλότερο ποσό από τα δίδακτρα που το κράτος επιτρέπει στα μη κρατικά πανεπιστήμια να χρεώνουν τους φοιτητές τους.
- 3) Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα δίδακτρα για τους φοιτητές των κρατικών πανεπιστημίων καταβάλλονται από το κράτος υπό την μορφή «κοινωνικών παροχών» αντί από τους ίδιους τους φοιτητές όπως καλούνται να πράττουν οι φοιτητές που φοιτούν στα μη κρατικά πανεπιστήμια (παρά την εξαγγελία της κυβερνητικής πολιτικής για παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην Ανώτερη Εκπαίδευση σε όλους τους πολίτες).

B. Μη Κρατικά Πανεπιστήμια

- 1) Το κράτος έχει θεσπίσει και εφαρμόζει νομοθεσία για αξιολόγηση όλων των προγραμμάτων σπουδών που προσφέρονται από τα μη κρατικά πανεπιστήμια τα οποία πρέπει να είναι πιστοποιημένα από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες.
- 2) Το ύψος των διδάκτρων στα μη κρατικά πανεπιστήμια ελέγχεται και εγκρίνεται από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες.
- 3) Οι φοιτητές των μη κρατικών πανεπιστημίων καταβάλλουν οι ίδιοι όλα τα δίδακτρα τους (χωρίς να λαμβάνουν για αυτά οποιαδήποτε χορηγία από το κράτος). Οι φοιτητές των μη κρατικών πανεπιστημίων επωφελούνται από τη φοιτητική χορηγία και το φοιτητικό επίδομα που

καταβάλλονται σε όλους τους φοιτητές που πληρούν τα εισοδηματικά και κοινωνικοοικονομικά κριτήρια.

Το κράτος καθορίζει αυστηρότατα πλαίσια λειτουργίας για τα μη κρατικά πανεπιστήμια και ελέγχει τόσο την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν όσο και τα έσοδα τους ανά φοιτητή, χωρίς όμως να παρέχει οποιαδήποτε οικονομική στήριξη είτε απ' ευθείας στα πανεπιστήμια είτε στους φοιτητές για τα δίδακτρα τους. Επιπλέον σημειώνεται ότι το κράτος καταβάλλει τα προπτυχιακά δίδακτρα εκ μέρους των φοιτητών που φοιτούν στα κρατικά πανεπιστήμια (Πανεπιστήμιο Κύπρου, ΤΕΠΑΚ) ως μέρος των Κοινωνικών Παροχών/Social Transfers. Και αυτό με μόνο κριτήριο την απόδοση των φοιτητών στις παγκύπριες εξετάσεις και χωρίς οποιοδήποτε άλλο κοινωνικοοικονομικό κριτήριο.

Η υφιστάμενη πολιτική που εφαρμόζεται και αφορά στην οικονομική διάσταση της εκπαίδευσης επιβάλλεται να αναθεωρηθεί το συντομότερο, ώστε να μην αποτελεί πλέον τροχοπέδη στην υλοποίηση του στόχου της κυβέρνησης για παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην Ανώτερη Εκπαίδευση σε όλους τους πολίτες του κράτους.

Η κυβέρνηση έχει ήδη αποφασίσει την πραγματοποίηση διαλόγου τόσο για τη διακυβέρνηση όσο και για τη χρηματοδότηση των Ιδρυμάτων Ανώτερης Εκπαίδευσης. Λαμβάνοντας υπ' όψιν το γεγονός ότι τα μη κρατικά πανεπιστήμια παρέχουν τη δυνατότητα ανώτερης εκπαίδευσης συμβάλλοντας στον ευρύτερο στόχο για παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους πολίτες, επιβάλλεται όπως επιταχυνθεί και η επαναξιολόγηση του μοντέλου χρηματοδότησης.

Το υφιστάμενο μοντέλο χρηματοδότησης παρέχει πλήρη κάλυψη κόστους φοίτησης για τους προπτυχιακούς φοιτητές που φοιτούν στα κρατικά πανεπιστήμια. Εν ολίγοις ο στόχος της παροχής ίσων ευκαιριών θα παραμένει ανέφικτος, εκτός και αν αναθεωρηθεί το υφιστάμενο μοντέλο

χρηματοδότησης. Με το μοντέλο αυτό οι φοιτητές των κρατικών πανεπιστημίων δεν καλύπτουν ούτε ένα μικρό μέρος των διδάκτρων. Παράλληλα οι φοιτητές των μη κρατικών πανεπιστημίων καλύπτουν οι ίδιοι το κόστος των διδάκτρων τους και παράλληλα οι οικογένειες τους επιχορηγούν και τους φοιτητές που φοιτούν στα κρατικά πανεπιστήμια (μέσω της φορολογίας που καταβάλλουν στο κράτος).

Εν κατακλείδι, εάν το κράτος όντως έχει ως στόχο την παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην Ανώτερη Εκπαίδευση σε όλους τους πολίτες, επιβάλλεται μέσω του διαλόγου για αναθεώρηση της χρηματοδότησης των Ιδρυμάτων Ανώτερης Εκπαίδευσης, να επιλέξει ένα άλλο μοντέλο χρηματοδότησης. Η εφαρμογή του νέου μοντέλου θα πρέπει να προσφέρει στους φοιτητές των μη κρατικών πανεπιστημίων παρόμοια, αν όχι την ίδια, κοινωνική παροχή που δίδεται στους φοιτητές των κρατικών πανεπιστημίων.

Τα κριτήρια εισδοχής στα κρατικά πανεπιστήμια επιτρέπουν και σε φοιτητές με χαμηλή βαθμολογία στο απολυτήριο ή/και παγκύπριες εξετάσεις να εξασφαλίσουν θέση σ' αυτά. Τα κριτήρια αυτά επίσης εφαρμόζονται και για να εξασφαλίζουν θέσεις τόσο σε πανεπιστήμια της Ελλάδας όσο και σε αριθμό πανεπιστημίων άλλων χωρών. Ο βαθμός του απολυτηρίου λαμβάνεται υπ' όψιν και από τα μη κρατικά πανεπιστήμια για αξιολόγηση των αιτήσεων των φοιτητών που επιθυμούν να φοιτήσουν σε αυτά.

Εν ολίγοις η κύρια ανισότητα που υπάρχει για εφαρμογή/υλοποίηση της κυβερνητικής πολιτικής για παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην Ανώτερη Εκπαίδευση σε όλους τους πολίτες της είναι η μη καταβολή του κόστους (διδάκτρων) φοίτησης από το κράτος και για τους προπτυχιακούς φοιτητές των μη κρατικών πανεπιστημίων. Και αυτό ιδιαίτερα επειδή οι θέσεις όπου η φοίτηση για εξασφάλιση πρώτου πτυχίου είναι ήδη δωρεάν (δηλαδή στα κρατικά πανεπιστήμια) είναι περιορισμένες και ως εκ τούτου αναγκαστικά φοιτούν σε μη κρατικά πανεπιστήμια της Κύπρου. Σημειώνεται

ότι ο αριθμός Κύπριων φοιτητών που επιλέγουν να φοιτήσουν σε πανεπιστήμια στην Κύπρο έχει αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια.

Σύμφωνα με υπολογισμούς της Στατιστικής Υπηρεσίας το κόστος ανά φοιτητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου για την περίοδο 2007-08 ήταν €14.565. Για την ίδια περίοδο το κόστος κεφαλαιουχικών δαπανών ανά φοιτητή ήταν €3.207.⁷² Στα έξοδα αυτά δεν φαίνεται να περιλαμβάνεται το κόστος της γης, και άλλα συναφή αλλά ούτε και πρόνοιες για μελλοντικά συνταξιοδοτικά ωφελήματα. Επομένως, λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα δεδομένα, το ετήσιο κόστος ανά φοιτητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου καθώς και στα άλλα κρατικά ιδρύματα ήταν γύρω στις €20.000. Το κόστος αυτό καλύπτεται από το κράτος υπό τη μορφή χορηγίας. Σημειώνεται επίσης ότι το κράτος χορηγεί κατά μέσο όρο €4.500 για κάθε σπουδαστή που φοιτά στο εξωτερικό.⁷³

Το 2009 το κόστος ανά φοιτητή κρατικού πανεπιστημίου ήταν €16.195. Τον επόμενο χρόνο (2010), υπήρξε μείωση (6,51%) στις €15.141 ενώ το 2011 υπήρξε μια μικρή αύξηση (1,37%) στις €15.349. Το 2012, με τα πρώτα σημάδια της οικονομικής κρίσης, παρατηρήθηκε σταδιακά μεγαλύτερη μείωση της τάξης του 7,24% στις €14.238. Η πτωτική τάση συνεχίστηκε και το 2013 με το κόστος ανά φοιτητή να φτάνει τις €13.794 (μείωση 3,12%). Για το 2014 το κόστος ανά φοιτητή υπολογίστηκε στις €12.466 (μείωση 9,63%).

Στους πιο πάνω υπολογισμούς όμως δεν συμπεριλαμβάνονται τα πιο κάτω κόστη:

- κόστος γης και δεύτερης φάσης ανέγερσης της Πανεπιστημιούπολης
- συνταξιοδοτικά ταμεία του προσωπικού των κρατικών πανεπιστημίων,

⁷² Βλέπε συναφώς Στατιστική Υπηρεσία, Κυπριακή Δημοκρατία, «Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2007/2008», Σειρά 1, Αρ. Έκθεσης 20, Λευκωσία, 2009, σελ. 26.

⁷³ Η αναφορά στον μέσο όρο γίνεται επειδή η χορηγία δεν καταβάλλεται σε όλους αλλά σε αυτούς που πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια.

- εισοδήματα από άλλες πηγές όπως ερευνητικά προγράμματα (ευρωπαϊκά ή/και τοπικά) καθώς και δωρεές από επιχειρήσεις και ιδιώτες.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα δεδομένα το τελικό κόστος ανά φοιτητή κυμαίνεται γύρω στις €18.000. Αυτό είναι περίπου κατά 225% ψηλότερο από τα διδάκτρα που πληρώνει ένας φοιτητής στα μη κρατικά πανεπιστήμια που κυμαίνονται γύρω στις €8.000 ετησίως. Στο ποσό αυτό δεν συμπεριλαμβάνεται η φοιτητική χορηγία και το φοιτητικό επίδομα. Υπενθυμίζεται ότι το 2007-2008 το ολικό ποσό των απ' ευθείας χορηγιών ανερχόταν στα €87.543.826. Το αντίστοιχο ποσό το 2014, μετά την κρίση και την υιοθέτηση εισοδηματικών κριτηρίων, μειώθηκε στα €54.517.000.⁷⁴

Παρ' όλο που τα μη κρατικά πανεπιστήμια της Κύπρου εξαρτώνται αποκλειστικά από ιδίους πόρους, δηλαδή τα διδάκτρα ύψους περίπου €8.000 τον χρόνο που καλούνται οι φοιτητές να πληρώσουν, εντούτοις, το ύψος των διδάκτρων των μη κρατικών πανεπιστημίων είναι αναμφισβήτητα αρκετά χαμηλότερο από το πραγματικό κόστος φοίτησης στα κρατικά πανεπιστήμια έστω και αν αυτά λειτουργούν υπό το νομικό καθεστώς εταιρείας και άρα θεωρούνται κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Αυτό συνεπάγεται πρόσθετη στρέβλωση αφού, ενώ το κράτος μέσα από τις διαδικασίες αξιολόγησης και πιστοποίησης των κλάδων/προγραμμάτων σπουδών απαιτεί από τα μη κρατικά πανεπιστήμια ποιοτικά προγράμματα σπουδών και παροχή υπηρεσιών ιδίου «ψηλού» επιπέδου όπως αυτών που παρέχουν τα κρατικά πανεπιστήμια, αυτά δεν έχουν οποιαδήποτε οικονομική αρωγή από το κράτος.

Σημειώνεται συναφώς το στοιχείο της κακοδιαχείρισης και διασπάθισης δημόσιου χρήματος στα κρατικά πανεπιστήμια. Ένα παράδειγμα αφορά σε κτίρια του ΤΕΠΑΚ που ενοικιάστηκαν με εξωφρενικά πολύ ψηλά ενοίκια χωρίς καν να ζητηθούν προσφορές, χάθηκαν εκατομμύρια σε ενοίκια και

⁷⁴ Βλέπε Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου.

ανακαινίσεις, ενώ τα κτίρια παρέμειναν αχρησιμοποίητα. Παράγοντες οι οποίοι συνέβαλαν ουσιαστικά στην αύξηση του κόστους ανά φοιτητή την οποία στην τελική πληρώνει ο φορολογούμενος πολίτης.⁷⁵ Αλλά και στο Πανεπιστήμιο Κύπρου υπήρξαν περιστατικά τα οποία παραπέμπουν σε προβλήματα.

Η διακύμανση των δημοσίων δαπανών για την εκπαίδευση

Το 1985 οι συνολικές δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση (για όλες τις βαθμίδες) αποτελούσαν το 3,8% του ΑΕΠ (Πίνακας ΙΙ-3) και ήταν κάτι λιγότερο από €100 εκατομμύρια (€96,9 εκατομμύρια). Μέχρι και το 1990 το ποσοστό ως προς το ΑΕΠ παρέμεινε σε επίπεδα χαμηλότερα του 4%. Από το 1995 άρχισε να ξεπερνά το 4% (4,3%) και μέχρι το 2000 παρέμεινε κοντά στο 5%. Την περίοδο μέχρι και το 2008 η δημόσια δαπάνη για την εκπαίδευση ήταν σε επίπεδα κοντά στο 6,5% του ΑΕΠ (περίπου €1 δις). Την τριετία 2009 μέχρι το 2011 οι δαπάνες για την εκπαίδευση έφτασαν στο 7,3% του ΑΕΠ (περίπου €1,4 δις). Από το 2012 άρχισε σταδιακή μείωση σε επίπεδα κοντά στο 6,5% του ΑΕΠ.

⁷⁵ Τονίζεται ότι στον οικονομικό και διαχειριστικό έλεγχο που διενέργησε στο ΤΕΠΑΚ η Ελεγκτική Υπηρεσία του κράτους αναφέρθηκε σε εκτεταμένη κακοδιαχείριση και διασπάθιση δημόσιου χρήματος. Μεταξύ άλλων, ενοικιάστηκαν κτίρια με πολύ ψηλά ενοίκια χωρίς καν να ζητηθούν προσφορές και δόθηκαν περίπου €2 εκατομμύρια για ενοικίαση κτιρίων τα οποία παραμένουν αχρησιμοποίητα από το κρατικό ίδρυμα. Βλέπε Μ. Χατζηστυλιανού, «Διασπάθιση εκατομμυρίων για τα κτήρια του ΤΕΠΑΚ», *Ο Φιλελεύθερος*, 23 Σεπτεμβρίου 2013. Επιπρόσθετα, αρχές Σεπτεμβρίου 2017 ήλθε στην επιφάνεια ένα νέο περιστατικό κακοδιαχείρισης ερευνητικών κονδυλίων στο ΤΕΠΑΚ.

Πίνακας ΙΙ-3
Δημόσια δαπάνη για εκπαίδευση, 1985-2013

	1985	1990	1995	1997	1998
Εκατομμύρια €	96,9	171,4	330,4	423,2	464,1
Ως % του ΑΕΠ	3,8	3,9	4,3	5,1	5,1
	1999	2000	2001	2002	2003
Εκατομμύρια €	486,3	528,6	633,4	722,9	861,3
Ως % του ΑΕΠ	5,0	5,0	5,6	6,1	6,8
	2004	2005	2006	2007	2008
Εκατομμύρια €	853,1	937,2	1.017,8	1.110,0	1.293,5
Ως % του ΑΕΠ	6,2	6,4	6,4	6,4	6,9
	2009	2010	2011	2012	2013
Εκατομμύρια €	1.357,7	1.390,9	1.420,6	1.251,4	1.188,4
Ως % του ΑΕΠ	7,4	7,3	7,3	6,4	6,6

Πηγή: Κυπριακή Δημοκρατία, Στατιστική Υπηρεσία

Δημόσιες δαπάνες στην εκπαίδευση, σύγκριση με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ
Για τη χρονιά 2011, η Κύπρος με ποσοστό 7,3% (Πίνακας ΙΙ-4) βρισκόταν στη δεύτερη θέση στις συνολικές δαπάνες για την εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ, πίσω μόνο από την Δανία (7,79%). Η Ελλάδα με 4,08% ήταν στην 25^η θέση μπροστά μόνο από τη Σλοβακία (4,04%) και τη Βουλγαρία (3,63%), ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο βρισκόταν στην 5^η θέση με 6,51%. Ο μέσος όρος των 27 χωρών της ΕΕ ήταν 5,34% ενώ των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 5,02%.

Πίνακας ΙΙ-4
Δημόσια δαπάνη χωρών ΕΕ για εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2011

A/A	ΧΩΡΑ	%	A/A	ΧΩΡΑ	%
1	ΔΑΝΙΑ	7,79	16	ΑΥΣΤΡΙΑ	5,56
2	ΚΥΠΡΟΣ	7,30	17	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	5,25
3	ΣΟΥΗΔΙΑ	6,79	18	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	5,18
4	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	6,67	19	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	5,09
5	ΗΒ	6,51	20	ΤΣΕΧΙΑ	4,89
6	ΕΣΘΟΝΙΑ	6,48	21	ΙΣΠΑΝΙΑ	4,74
7	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	6,38	22	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	4,26
8	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	6,35	23	ΙΤΑΛΙΑ	4,24
9	ΒΕΛΓΙΟ	6,18	24	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	4,13
10	ΓΑΛΛΙΑ	6,05	25	ΕΛΛΑΔΑ	4,08
11	ΜΑΛΤΑ	5,82	26	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	4,04
12	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	5,82	27	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	3,63
13	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	5,77			
14	ΛΕΤΟΝΙΑ	5,73		ΕΕ 27	5,34
15	ΠΟΛΩΝΙΑ	5,56		ΕΥΡΩΖΩΝΗ	5,02

Πηγή: Eurostat, 2013

Όσον αφορά τις δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Πίνακας ΙΙ-5), η Κύπρος με 1,14% ήταν στην 8^η θέση πίσω από την Φιλανδία (1,79%), την Εσθονία (1,60%), την Πολωνία (1,57%), την Δανία (1,51%), την Σουηδία (1,31%), την Ολλανδία (1,24%) και την Σλοβενία (1,20%). Η Ελλάδα ήταν στην 17^η θέση με 0,91% και το Ηνωμένο Βασίλειο στην 23^η θέση με 0,69%. Ο μέσος όρος των 27 χωρών της ΕΕ ήταν 0,86% ενώ των χωρών της Ευρωζώνης ήταν 0,83%.

Πίνακας ΙΙ-5
Δημόσια δαπάνη χωρών ΕΕ για τριτοβάθμια εκπαίδευση ως ποσοστό
του ΑΕΠ το 2011

A/A	ΧΩΡΑ	%	A/A	ΧΩΡΑ	%
1	ΦΙΛΑΝΔΙΑ	1,79	16	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	0,91
2	ΕΣΘΟΝΙΑ	1,60	17	ΕΛΛΑΔΑ	0,91
3	ΠΟΛΩΝΙΑ	1,57	18	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	0,87
4	ΔΑΝΙΑ	1,51	19	ΤΣΕΧΙΑ	0,86
5	ΣΟΥΗΔΙΑ	1,31	20	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	0,84
6	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	1,24	21	ΑΥΣΤΡΙΑ	0,81
7	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	1,20	22	ΓΑΛΛΙΑ	0,79
8	ΚΥΠΡΟΣ	1,14	23	ΗΒ	0,69
9	ΜΑΛΤΑ	1,09	24	ΙΤΑΛΙΑ	0,38
10	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	1,03	25	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	0,32
11	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	1,00	26	ΒΕΛΓΙΟ	-
12	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	1,00	27	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	-
13	ΙΣΠΑΝΙΑ	0,96			
14	ΛΕΤΟΝΙΑ	0,94		ΕΕ 27	0,86
15	ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ	0,93		ΕΥΡΩΖΩΝΗ	0,83

Πηγή: Eurostat, 2013

Κατανομή δημόσιων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση

Εξ αιτίας των πολιτικών που ακολουθούνταν διαχρονικά, στην Κύπρο υπάρχουν ιδρύματα ανώτερης (πανεπιστημιακής) εκπαίδευσης δύο ταχυτήτων. Πανεπιστημιακά ιδρύματα, ακαδημαϊκοί και φοιτητές δεν αντιμετωπίζονται ισότιμα και το καθοριστικό στοιχείο αξιολόγησης και αντιμετώπισης εξακολουθεί να είναι μέχρι σήμερα το κατά ποσόν ένα ίδρυμα είναι κρατικό ή όχι. Είναι σημαντικό να μελετηθεί σε βάθος η διαφοροποίηση του νομικού πλαισίου και της φιλοσοφίας του κρατικού προϋπολογισμού αναφορικά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την έρευνα. Βασική φιλοσοφία της νέας προσέγγισης θα πρέπει να είναι η ισοτιμία φοιτητών, ακαδημαϊκών και ιδρυμάτων καθώς και η ορθολογιστική κατανομή και αξιοποίηση των πόρων. Μόνο έτσι θα ανοίξει ο δρόμος για

τη μετατροπή της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο το οποίο, μεταξύ άλλων, θα λειτουργήσει και ως νέος μοχλός ανάπτυξης δημιουργώντας νέες θέσεις απασχόλησης.⁷⁶

Οι ανισορροπίες στη χρηματοδότηση των ιδρυμάτων Ανώτερης Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης πρέπει να αρθούν, ιδιαίτερα, αν όντως το κράτος επιθυμεί να εκπληρωθεί ένας από τους βασικότερους στόχους της Διαδικασίας της Μπολόνια όπως μέχρι το 2020 διευρυνθεί η πρόσβαση στην Ανώτερη Εκπαίδευση για να παρέχονται ίσες ευκαιρίες πρόσβασης σε ποιοτική Ανώτερη Εκπαίδευση σε όλους τους πολίτες. Σημειώνεται ότι στην περίπτωση που ενθαρρυνθούν οι συνεργασίες αλλά και ο υγιής ανταγωνισμός μεταξύ των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων της Κύπρου, τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη που θα προκύψουν θα είναι πολλαπλά.

Έρευνα και ο ρόλος του ΙΠΕ

Έρευνα, Τεχνολογική Ανάπτυξη και Καινοτομία

Μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον η Έρευνα, η Τεχνολογική Ανάπτυξη και η Καινοτομία (ΕΤΑΚ), ως μέσο παραγωγής και εφαρμογής νέας γνώσης, έχουν αναδειχθεί ως καθοριστικοί παράγοντες για την ενθάρρυνση μιας βιώσιμης ανάπτυξης. Η ΕΕ, μέσα από αποφάσεις συνόδων Ευρωπαϊκών Συμβουλίων, έχει θέσει ως στόχο να καταστεί χώρος που να χαρακτηρίζεται από συνθήκες βιώσιμης ανάπτυξης, ευημερίας, κοινωνικής συνοχής και ποιότητας ζωής υψηλής στάθμης για τους πολίτες της. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, αναγνωρίζεται ότι η έρευνα, η καινοτομία και οι τεχνολογίες αιχμής συνιστούν βασικές κινητήριες δυνάμεις και ως εκ τούτου έχει τεθεί ως στόχος η αύξηση και βελτίωση των επενδύσεων σε ΕΤΑΚ, ώστε να φτάσουν το 3% του ΑΕΠ. Αναμένεται ότι τα δύο τρίτα (2%) αυτών των δαπανών θα προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα και το ένα τρίτο (1%) από τον δημόσιο. Προς τούτο θα πρέπει να δοθούν κίνητρα σε επιχειρήσεις και να δοθεί έμφαση στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και ακαδημαϊκών

⁷⁶ Βλέπε Α. Θεοφάνους, Κ. Αντωνίου και Σ. Χρίστου «Το Μέλλον της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο – Η οικονομική κρίση και η πρόκληση της αναβάθμισης», *op. cit.*

κέντρων. Αυτό ήδη εφαρμόζεται σε αναπτυγμένες οικονομίες όπως η Γερμανία και η Φινλανδία με 2,84% και 3,31% του ΑΕΠ αντίστοιχα.

Απώτερος στρατηγικός στόχος της αύξησης των δαπανών για ΕΤΑΚ είναι να αναδειχθεί η ευρωπαϊκή οικονομία ως η πιο ανταγωνιστική οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο, βασισμένη στη γνώση. Η Κύπρος παρουσιάζει τις χαμηλότερες επιδόσεις στην ΕΕ σε θέματα έρευνας, με ένα ισχνό 0,48% του ΑΕΠ σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο που ανερχόταν στο 2,01% του ΑΕΠ το 2013 και στο 2,03% το 2015.⁷⁷

Οι χώρες οι οποίες θεωρούνται πρωτοπόρες στον τομέα επενδύουν κεφάλαια τα οποία ως ποσοστά του ΑΕΠ τους κυμαίνονται γύρω στο 3%. Για παράδειγμα, η Γερμανία επενδύει 2,84% του ΑΕΠ, η Φινλανδία 3,31% και η Σουηδία 3,30%. Σε αντίθεση η Ιταλία επενδύει 1,26 %, η Ισπανία 1,24 %, η Πορτογαλία 1,36% και η Ελλάδα μόλις 0,80%. Τα δεδομένα αυτά είναι ενδεικτικά των διαφορών μεταξύ Βορρά και Νότου στην ΕΕ.

Στον Πίνακα ΙΙ-6 Δαπάνες σε Έρευνα και Ανάπτυξη ως Ποσοστό του ΑΕΠ σε χώρες της ΕΕ που ακολουθεί παρουσιάζονται ενδεικτικά τα κύρια οικονομικά μεγέθη που αφορούν την αύξηση του ΑΕΠ και την ανεργία, σε αντιπαραβολή με τις επενδύσεις στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης. Παρ' όλο που τα στοιχεία αφορούν την περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, είναι εμφανές ότι χώρες με αυξημένες επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη έχουν καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα και πιο υγιείς οικονομίες και κοινωνίες.

⁷⁷ Βλέπε Eurostat (ND), "Gross domestic expenditure on R&D, 2003–13 (% of GDP) YB15.png", available from: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Gross_domestic_expenditure_on_R%26D,_2003%E2%80%9313_\(%25_of_GDP\)_YB15.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Gross_domestic_expenditure_on_R%26D,_2003%E2%80%9313_(%25_of_GDP)_YB15.png)

Βλέπε επίσης «Στον πάτο της ΕΕ για την έρευνα η Κύπρος», *Ο Φιλελεύθερος*, 21 Ιουλίου 2017.

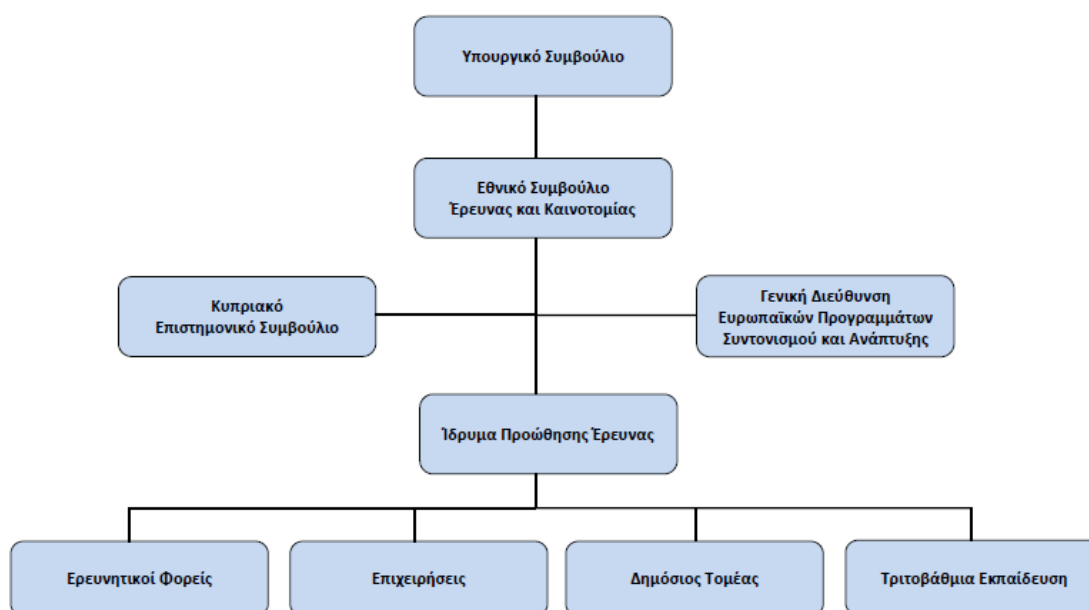
Πίνακας ΙΙ-6
Δαπάνες σε Έρευνα ως ποσοστό του ΑΕΠ, Αύξηση ΑΕΠ και Ανεργία σε
χώρες της ΕΕ

Χώρα / Περιοχή	Ε&Α ως % ΑΕΠ 2013	% ΑΕΠ Αύξηση 2000 -2014	% Ανεργία 2013
Μέσος όρος ΕΕ 28	2,01	0,90	8,60
Μέσος Όρος Ευρωζώνης	2,09	1,70	10,10
Γερμανία	2,84	1,13	5,20
Σουηδία	3,30	0,70	8,00
Φιλανδία	3,31	1,70	8,00
Ισπανία	1,24	0,60	26,20
Ιταλία	1,26	-0,30	12,20
Πορτογαλία	1,36	-0,30	16,50
Ελλάδα	0,80	2,00	27,90
Κύπρος	0,48	0,60	16,90

Πηγές: Eurostat και Thomson Reuters

Στην Κύπρο ο αρμόδιος φορέας για την παραγωγή και αξιοποίηση νέας γνώσης είναι το Σύστημα Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας (ΕΤΑΚ). Η δομή του παρατίθεται στο σχεδιάγραμμα που ακολουθεί.

Σχεδιάγραμμα ΙΙ-1
Δομή Συστήματος ΕΤΑΚ

Πηγή: Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (ΝΔ), "ΙΠΕ: Σύστημα Έρευνας και Καινοτομίας", διαθέσιμο από <http://www.research.org.cy/el/σύστημα-έρευνας-και-καινοτομίας>

Στο εν λόγω σχεδιάγραμμα θέση καθοδηγητή κατέχει το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας ενώ εμφανής είναι και η διασύνδεση του Ιδρύματος Προώθησης Έρευνας (ΙΠΕ) με το Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας, τη Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Συντονισμού και Ανάπτυξης καθώς και με το Κυπριακό Συμβούλιο. Σημειώνεται ότι ο θεσμός τελεί υπό την εποπτεία του Προέδρου της Δημοκρατίας με τη συμμετοχή 6 συνολικά υπουργών (Οικονομικών, Παιδείας και Πολιτισμού, Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων, Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού, Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος και Υγείας). Τα αποτελέσματα όμως στο πεδίο αυτό είναι στην καλύτερη περίπτωση πενιχρά και στη χειρότερη αρνητικά. Πιο κάτω περιγράφεται ο ρόλος του ΙΠΕ και κατατίθενται σχετικοί προβληματισμοί καθώς και εισηγήσεις για τη λειτουργία του ιδρύματος.

Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας

Το ΙΠΕ ιδρύθηκε από το κράτος με βάση των περί Σωματείων και Ιδρυμάτων Νόμο του 1972 (57/1972) το 1996 με σκοπό την προώθηση της επιστημονικής και τεχνολογικής έρευνας και καινοτομίας στην Κύπρο. Ο ρόλος του καλύπτει επίσης την υλοποίηση στρατηγικών και αποφάσεων που άπτονται του τομέα αυτού, σε ανώτατο επίπεδο. Είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Οι βασικοί άξονες δραστηριοτήτων του περιλαμβάνουν τον σχεδιασμό και τη διαχείριση προγραμμάτων επιχορήγησης ερευνητικών έργων και καινοτόμων δραστηριοτήτων, την υποστήριξη της ένταξης Κυπρίων ερευνητών σε ερευνητικές δραστηριότητες στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο και την παροχή υπηρεσιών υποστήριξης προς επιχειρήσεις για ανάπτυξη καινοτομίας, μεταφορά τεχνολογίας και διεθνή δικτύωση.

Παρά τις διακηρύξεις τα ποσά που επενδύονται στην έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία παραμένουν περιορισμένα. Ενδεικτικά, από το 1997 μέχρι και σήμερα η χρηματοδότηση ήταν περίπου €150 εκατομμύρια για πέραν των 1400 ερευνητικών έργων. Οι αριθμοί αυτοί μαρτυρούν μια

πενιχρή συνεισφορά στην ΕΤΑΚ. Η πιο σημαντική Δέσμη Προγραμμάτων που ολοκληρώθηκε αφορά την περίοδο 2009 – 2010, η οποία κάλυψε τις κυριότερες δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας που υποστηρίχθηκαν και χρηματοδοτήθηκαν από το ΙΠΕ και τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο συνολικός προϋπολογισμός της Δέσμης ανήλθε στα €85 εκατομμύρια.⁷⁸ Λαμβάνοντας υπ' όψιν τη δέσμευση σε επίπεδο ΕΕ για δαπάνες της τάξης του 3% του ΑΕΠ σε έρευνα εκ του οποίου το 1% αφορά κρατική ενίσχυση, τότε το αντίστοιχο ποσό που θα έπρεπε να κατανέμεται θα έπρεπε να είναι γύρω στα €170 εκατομμύρια ετησίως

Έκτοτε η επόμενη σημαντική προκήρυξη είναι αυτή που προκηρύχθηκε πρόσφατα με τον τίτλο RESTART 2016-2020 με συνολικό προϋπολογισμό €99.140.000 για ολόκληρη την πενταετία. Από το συνολικό κονδύλι ένα ποσό ύψους €45.000.000 προβλέπεται να καλυφθεί από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Η μέχρι σήμερα εμπειρία της ερευνητικής κοινότητας με το ΙΠΕ είναι αρνητική, παρ' όλο που στο παρελθόν έγιναν σημαντικές προσπάθειες για να υπάρξει ένας δομημένος διάλογος που θα επίλυε τα προβλήματα που είχαν προκύψει κυρίως από την άντληση χρηματοδότησης από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ. Για τον σκοπό αυτό είχε συσταθεί συμβουλευτικό σώμα με τον τίτλο «Επιτροπή Δημοσίου Διαλόγου», στην οποία συμμετείχαν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς: κυβερνητικά τμήματα, ΙΠΕ, η ερευνητική κοινότητα με εκπροσώπους των δημοσίων και ιδιωτικών πανεπιστημίων, ερευνητικών κέντρων και του ΚΕΒΕ.⁷⁹ Η Επιτροπή συνεδρίασε τρεις φορές την περίοδο 2011 και 2012 και έκτοτε παραμένει ανενεργή.

⁷⁸ Οι σχετικές δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας χρηματοδοτήθηκαν από το ΙΠΕ και τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με καταληκτική εκταμίευση του ποσού το 2016. Βλέπε <http://www.research.org.cy/easyconsole.cfm/id/187>

⁷⁹ Η Επιτροπή αυτή συστάθηκε έπειτα από πρωτοβουλία του ΙΠΕ ώστε τα εμπλεκόμενα μέρη να αντιμετωπίσουν τα διάφορα ζητήματα που παρουσιάζονται στον τομέα της έρευνας στην Κύπρο.

Μεταξύ άλλων, πέρα από την επικέντρωση του Ιδρύματος σε θέματα τήρησης των διαδικασιών και λογιστικών ελέγχων, είναι σημαντικό να υπάρχει και η ενασχόληση με την ουσία των ερευνητικών ζητημάτων. Επιπρόσθετα σημειώνεται ότι θα πρέπει να μειωθεί η γραφειοκρατία και οι υπερβολικές καθυστερήσεις στην επικοινωνία. Υπογραμμίζεται επίσης η ανάγκη για απλοποίηση διαδικασιών και ευελιξία. Τέλος σημειώνεται ότι η σχέση μεταξύ ΙΠΕ και των ερευνητικών φορέων θα πρέπει να στηρίζεται στον αλληλοσεβασμό και σε μια φιλοσοφία συνεργασίας.

ΙΙΙ. Η ΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Εξ αποστάσεως εκπαίδευση: οργάνωση και μεγέθη

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση (distance education) ορίζεται ως «*μία εκπαιδευτική διαδικασία στην οποία ο διδασκόμενος βρίσκεται σε φυσική απόσταση από τον διδάσκοντα και τον εκπαιδευτικό φορέα*».⁸⁰

Επιπρόσθετα, η συγκεκριμένη διαδικασία προτρέπει τον διδασκόμενο να μαθαίνει αυτόνομα, ακολουθώντας μια ευρετική πορεία προς τη γνώση.⁸¹

Σε παγκόσμιο επίπεδο η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν αποτελεί καινούργιο φαινόμενο καθώς οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες για προσφορά μαθημάτων μέσω ταχυδρομείου απαντώνται ήδη από το 1728.⁸² Η εξέλιξη της τεχνολογίας η οποία διευκόλυνε την πρόσβαση στη μάθηση σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας για άρτια εκπαιδευμένους πολίτες έδωσαν κατά τον 20^ο αιώνα νέα διάσταση και δυνατότητες στους θεσμούς της δια βίου μάθησης και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Διάφοροι ερευνητές προσπάθησαν να κατηγοριοποιήσουν την εξέλιξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, βασιζόμενοι στη χρήση τεχνολογίας, παιδαγωγικής και μαθησιακής εμπειρίας. Ο καθηγητής James C. Taylor, αναλύοντας τη χρήση της τεχνολογίας και της ενσωμάτωσής της στην εκπαίδευση, διέκρινε πέντε εξελικτικές περιόδους-μοντέλα:

- η πρώτη περίοδος βασιζόταν σχεδόν αποκλειστικά στη χρήση του ταχυδρομείου και έντυπων υλικών (Correspondence Model),
- η δεύτερη περίοδος συνδύαζε έντυπα και οπτικοακουστικά υλικά (Multimedia Model),

⁸⁰ Βλέπε Α. Λιοναράκης, «Για ποια Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Μιλάμε», 2001.

⁸¹ Βλέπε Χ. Κ. Βαλής, «Πνευματικά Δικαιώματα στην Διαδικτυακή Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση», Πρακτικά 12^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, σελ. 219-229, 2003.

⁸² Βλέπε J. A. Baath, "A note on the origin of distance education", *ICDE Bulletin*, no. 7, 1985, pp. 61-62. R. W. Battenberg, "The Boston Gazette", 20 March 1728, *Epistolodidaktika* 1971:1, pp. 44-45.

- η τρίτη περίοδος βασιζόταν στις τηλεπικοινωνίες με κυρίαρχο μέσο την τηλεόραση (Telelearning Model),
- η τέταρτη περίοδος βασίστηκε σε ένα ευέλικτο μαθησιακό μοντέλο (Flexible Learning Model) με τη χρήση και διάδοση του διαδικτύου και
- η πέμπτη σε ένα ευφυές, ευέλικτο μαθησιακό μοντέλο (Intelligent, Flexible Learning Model) με κύριο χαρακτηριστικό τη διαδραστικότητα μέσω διαδικτύου.⁸³

Σε γενικές γραμμές, τα κύρια χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σύμφωνα με τον Desmond Keegan⁸⁴ είναι η απόσταση ανάμεσα στον εκπαιδευτή και τον εκπαιδευόμενο, η ύπαρξη ενός οργανωμένου εκπαιδευτικού παροχέα (πχ. το ίδρυμα ή πανεπιστήμιο), η χρήση της τεχνολογίας και διάφορων τεχνικών μέσων και η αμφίδρομη (σύγχρονη ή και ασύγχρονη) επικοινωνία του καθηγητή με τους φοιτητές.

Στον τομέα της τριτοβάθμιας ανώτατης εκπαίδευσης, ήδη από τον 19^ο αιώνα, πανεπιστήμια του εξωτερικού, κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο και την Αμερική, άρχισαν να προσφέρουν μαθήματα ή και προγράμματα σπουδών με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Σταθμό όμως στην ανάπτυξη και διάδοση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης – με εθνική πρωτοβουλία – αποτέλεσε η ίδρυση του Ανοικτού Πανεπιστημίου του Ηνωμένου Βασιλείου το 1965. Συγκεκριμένα, οι Bower και Hardy, σχολιάζοντας την ίδρυση του Ανοικτού Πανεπιστημίου του Ηνωμένου Βασιλείου, αναφέρουν ότι το ίδρυμα αυτό «σηματοδότησε ένα νέο κίνημα στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση».⁸⁵ Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου, κατά τον πρώτο κιόλας χρόνο λειτουργίας του το 1971, δέχτηκε πέραν των 25.000 φοιτητών σε μια περίοδο όπου ο συνολικός αριθμός των φοιτητών στη χώρα, ανερχόταν στους 130.000.

⁸³ Βλέπε J. C. Taylor, "Fifth generation Distance Education", *E-Journal of Instructional Science and Technology (e-JIST)*, no. 40, pp. 1-14, 2001.

⁸⁴ Βλέπε D. Keegan, «Οι βασικές αρχές της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης» (μετάφραση), 2001.

⁸⁵ Βλέπε B. L. Bower and K. P. Hardy, "From Correspondence to Cyberspace: Changes and Challenges in Distance Education", 2004.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, έδινε τη λύση στο πρόβλημα που ο Blainey περιέγραψε ως «η *Τυραννία της Απόστασης*».⁸⁶ Η εκπαίδευση δεν προϋπέθετε πλέον τη φυσική παρουσία των φοιτητών στο πανεπιστήμιο, γεγονός το οποίο παρείχε τη δυνατότητα σε ανθρώπους από όλες τις κοινωνικές τάξεις να συνδυάζουν εργασία, προσωπική ζωή και εκπαίδευση. Η ευελιξία την οποία παρείχε η νέα αυτή μορφή εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με το χαμηλότερο κόστος φοίτησης, αποτέλεσαν τη συνταγή της επιτυχίας.

Οι πρώτες προσπάθειες προσφοράς εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην Κύπρο έγιναν κατά τη δεκαετία του 1990, όταν ορισμένες Ιδιωτικές Σχολές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΙΣΤΕ), μέσω συνεργασιών με ιδρύματα του εξωτερικού, προσέφεραν μέρος ή και ολόκληρα προγράμματα σπουδών με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των πρώιμων αυτών προσπαθειών ήταν η συνεργασία του Κολεγίου Intercolleage (μετέπειτα Πανεπιστήμιο Λευκωσίας) με το ίδρυμα Henley Management College του Ηνωμένου Βασιλείου. Η συνεργασία αυτή προσέφερε το 1993 στους Κύπριους φοιτητές την ευκαιρία να αποκτήσουν Μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων (MBA) μέσω μεικτής διδασκαλίας η οποία συνδυάζε συμβατική αλλά και εξ αποστάσεως φοίτηση.⁸⁷

Στον δημόσιο τομέα η κυπριακή κυβέρνηση, ακολουθώντας τα διεθνή πρότυπα, ίδρυσε το 2006 το Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΑΠΚΥ), το μοναδικό ίδρυμα ανώτερης εκπαίδευσης στη χώρα που είναι επικεντρωμένο αποκλειστικά στην προσφορά εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Αποστολή του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου είναι η προσφορά πτυχιακών και

⁸⁶ Βλέπε G. Blainey, *"The Tyranny of Distance: How Distance Shaped Australia's History"*, Macmillan, 1982.

⁸⁷ Την πρώιμη αυτή περίοδο, το κομμάτι της εξ αποστάσεως διδασκαλίας βασιζόταν κυρίως στην ανταλλαγή έντυπων υλικών υπό τη μορφή εγχειριδίων, τα οποία αποστέλλονταν στους φοιτητές κατά την εγγραφή τους αλλά και στην ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων, μέσω των οποίων οι φοιτητές μπορούσαν να αποστείλουν εργασίες ή ερωτήσεις και οι διδάσκοντες επιπρόσθετη βιβλιογραφία.

μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών αποκλειστικά μέσω της μεθόδου εξ αποστάσεως διδασκαλίας, τόσο στην αγγλική όσο και στην ελληνική γλώσσα, συνδυάζοντας σύγχρονες τεχνολογικές υποδομές και εκπαιδευτικές μεθοδολογίες. Στον ιδιωτικό τομέα, οι ΙΣΤΕ συνέχισαν να προσφέρουν ολοένα και αυξανόμενο αριθμό εξ αποστάσεως προγραμμάτων σπουδών τόσο μέσω συνεργασιών με ιδρύματα του εξωτερικού όσο και δικών τους προγραμμάτων, έχοντας αποκτήσει πλέον την κατάλληλη τεχνογνωσία και υποδομές για τον σκοπό αυτό. Σήμερα, όλα τα ιδιωτικά πανεπιστήμια της Κύπρου αποτελούν πλέον ιδρύματα υβριδικού τύπου (dual-mode universities), προσφέροντας ευρύ φάσμα συμβατικών και εξ αποστάσεως προγραμμάτων, με οργανωμένα τμήματα υλικοτεχνικής υποστήριξης, σχεδιασμού και προσφοράς εξ αποστάσεως σπουδών.

Στον τομέα παροχής υπηρεσιών εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και υλικοτεχνικής υποδομής, τα κυπριακά πανεπιστήμια, παρά τα σχετικά λίγα χρόνια λειτουργίας τους και δραστηριοποίησής τους στον τομέα αυτό, είναι σε θέση να συναγωνιστούν αντίστοιχα ιδρύματα του εξωτερικού. Με συμμετοχές και πιστοποιήσεις από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς όπως το European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE) και European Association of Distance Teaching Universities (EADTU), τα κυπριακά ιδρύματα απαριθμούν μεγάλο αριθμό εγγεγραμμένων φοιτητών στα εξ αποστάσεως προγράμματά τους, κυρίως από Ευρώπη, Αφρική και Ασία.

Επισκόπηση ευκαιριών και κινδύνων από την έλευση και διόγκωση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Παράγοντες όπως η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών, το μεταβαλλόμενο μοντέλο σχέσης διδάσκοντος-φοιτητή, το παγκοσμιοποιημένο πεδίο της εκπαίδευσης όπως αυτό προκύπτει μέσα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως φοίτησης, οι ιδιαιτερότητες που αφορούν στην αξιολόγηση και πιστοποίηση της ποιότητας κ.α., δημιουργούν νέα δεδομένα στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Με στόχο να καταστεί δυνατή η

συνεισφορά αυτής της μελέτης προς την κατεύθυνση της διαμόρφωσης ασφαλών απόψεων για τα θετικά και τα αρνητικά που προκύπτουν εξ αιτίας της έλευσης και της διόγκωσης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, επιχειρείται ο εντοπισμός των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών ως επίσης και των ευκαιριών και των κινδύνων που προδιαγράφονται. Επιπλέον, παρατίθενται και ορισμένοι παράγοντες οι οποίοι μπορούν να χαρακτηριστούν ως διπλής κατεύθυνσης, που συμβάλλουν δηλαδή τόσο με θετικό όσο και με αρνητικό τρόπο. Οι περισσότεροι από τους παράγοντες που περιγράφονται θα πρέπει να τυγχάνουν αμφίδρομης θεώρησης, καθ' ότι επενεργούν (θετικά ή αρνητικά, αναλόγως του παράγοντα) τόσο σε σχέση με τον παροχέα όσο και σε σχέση με τον αποδέκτη υπηρεσιών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πλεονεκτήματα

Η σχετικοποίηση της απόστασης και η γενική μείωση κόστους: μία παραδοσιακή αδυναμία της συμβατικής εκπαίδευσης αφορά στον περιορισμό που προκύπτει εξ αιτίας των γεωγραφικών αποστάσεων. Ένα άτομο που για οποιοδήποτε λόγο επιθυμεί να φοιτήσει σε συγκεκριμένο πανεπιστήμιο το οποίο βρίσκεται μακριά από τον χώρο διαμονής του, θα πρέπει να επωμιστεί ένα μεγάλο οικονομικό κόστος (μετακίνηση, μετεγκατάσταση, διαμονή, κλπ), ενώ μπορεί να χρειαστεί να αναδιοργανώσει τη ζωή του ριζικά για κάποια χρονική περίοδο. Η ακύρωση της ανάγκης φυσικής παρουσίας σε συγκεκριμένο χώρο περιορίζει ή εκμηδενίζει αυτή την ανάγκη. Επιπλέον, το κόστος της εξ αποστάσεως φοίτησης είναι μειωμένο σε σχέση με εκείνα της συμβατικής, γεγονός που αντανακλάται συνήθως στα δίδακτρα.

Ευελιξία και δυνατότητα παράλληλων ενασχολήσεων: το προαναφερθέν πλεονέκτημα της σχετικοποίησης της απόστασης δημιουργεί αρκετές δευτερεύουσες θετικές επιδράσεις. Μία από αυτές είναι η δυνατότητα ευελιξίας που παρέχει η εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε άτομα διαφορετικών ομάδων (κοινωνικών-οικονομικών, ηλικιακών, κ.α.). Για παράδειγμα, ένα

εργαζόμενο άτομο με οικογένεια το οποίο δεν έχει την πολυτέλεια να εγκαταλείψει τη δουλειά του και την οικογενειακή του εστία, αλλά που ταυτόχρονα επιθυμεί να σπουδάσει (είτε σε προπτυχιακό είτε σε μεταπτυχιακό επίπεδο), με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει τη δυνατότητα να συνδυάσει αρμονικά όλες τις ενασχολήσεις της ζωής του.

Προσβασιμότητα σε ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών επιλογών: στον βαθμό που διαφορετικά πανεπιστήμια προσφέρουν προγράμματα εξ αποστάσεως φοίτησης επί διαφορετικών αντικειμένων, αυξάνονται αντιστοίχως οι δυνατότητες ενός ατόμου να σπουδάσει το αντικείμενο που επιθυμεί στο πανεπιστήμιο που επιλέγει.

Ετεροχρονισμένη αναδρομή σε εκπαιδευτικό-διδασκτικό υλικό: ενώ η συμβατική εκπαίδευση βασίζεται στο παραδοσιακό μοντέλο διδασκαλίας, δηλαδή την ανάγκη ταυτόχρονης και χρονικά περιορισμένης παρουσίας διδάσκοντος και φοιτητή στον ίδιο χώρο, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν αντιμετωπίζει παρόμοιο περιορισμό. Για παράδειγμα, ένας φοιτητής έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει μαγνητοσκοπημένη τη διάλεξη του διδάσκοντος, εάν κατά τον χρόνο της παράδοσής της δεν ήταν δυνατό να συνδεθεί για να την παρακολουθήσει ζωντανά. Επιπλέον, η οργάνωση στη βάση της λογικής της διαδικτυακής πλατφόρμας παρέχει στον φοιτητή δυνατότητα ταυτόχρονης πρόσβασης σε γραπτό και οπτικοακουστικό υλικό, ως επίσης και στον διδάσκοντα την αντίστοιχη δυνατότητα να εμπλουτίζει το μάθημά του ανάλογα. Οι δυνατότητες αυτές αυξάνουν τις πιθανότητες βαθιάς κατανόησης του διδασκόμενου αντικειμένου.

Εξοικείωση με την τεχνολογία: η εποχή στην οποία βρισκόμαστε απαιτεί την ανάπτυξη δεξιοτήτων σε σχέση με τη χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών. Αναπόδραστα, όλοι οι τομείς της κοινωνικής ζωής και όλα τα επαγγελματικά περιβάλλοντα επηρεάζονται με κλιμακούμενη ένταση από τις ανάγκες και τις δυνατότητες που αυτές οι τεχνολογίες καλλιεργούν. Συνεπώς, η ολοκλήρωση ενός προγράμματος εξ

αποστάσεως εκπαίδευσης – πέραν της ειδίκευσης στο αντικείμενο του προγράμματος – εξοικειώνει τον απόφοιτο με νέες εκπαιδευτικές εφαρμογές οι οποίες πολύ πιθανόν να αποδειχτούν πολύτιμες στη μετέπειτα επαγγελματική του σταδιοδρομία. Ταυτόχρονα, η επαφή με τις νέες τεχνολογίες επενεργεί πολλαπλασιαστικά και προς όφελος του εκπαιδευτικού και του διοικητικού προσωπικού, αλλά και του πανεπιστημίου γενικότερα, αυξάνοντας το συνολικό δείκτη τεχνολογικής επικαιρότητας του ιδρύματος.

Διάδραση μεταξύ φοιτητών και διδασκόντων: η γεωγραφική απόσταση δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη την έλλειψη αλληλεπίδρασης μεταξύ φοιτητή και διδάσκοντος αλλά και μεταξύ φοιτητών. Αυτή μπορεί να υπάρχει, λαμβάνει όμως διαφορετικές μορφές μέσω σύγχρονης ή/και ασύγχρονης επικοινωνίας, μέσω διαφόρων εφαρμογών όπως τα φόρουμς, προγραμμάτων συνδιασκέψεων και διαχείρισης εκπαιδευτικού υλικού (εικονικών τάξεων). Οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν με τον καθηγητή, να ανταλλάξουν τις εργασίες τους και να μοιραστούν τις εμπειρίες τους ή να εκπονήσουν ομαδικές εργασίες όπως στα συμβατικά προγράμματα. Η δυνατότητα αυτή μετριάζει μία από τις βασικές αδυναμίες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης η οποία αφορά στην έλλειψη άμεσης και ουσιαστικής αλληλεπίδρασης.

Ευκολότερη δημιουργία διαπανεπιστημιακών προγραμμάτων και προώθηση διασυνοριακής εκπαίδευσης: η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αναιρεί αρκετά από τα εμπόδια για τη σύναψη και ομαλή λειτουργία συμφωνιών για διαπανεπιστημιακά προγράμματα και διασυνοριακή εκπαίδευση γενικότερα. Για παράδειγμα, εάν δύο πανεπιστήμια σε δύο διαφορετικές χώρες έχουν (για τα συμβατικά τους προγράμματα) διαφορετικές πολιτικές παρακολούθησης των μαθημάτων (ως προς την παρουσία στην τάξη) ή διαφορετική διάρθρωση της ακαδημαϊκής τους περιόδου (π.χ. χρονικά ασύμβατες εξεταστικές περίοδοι), είναι πιθανόν να επηρεαστεί η δυνατότητά τους να προσφέρουν ένα κοινό πρόγραμμα. Στα πλαίσια ενός

προγράμματος εξ αποστάσεως παρέχονται δυνατότητες που μπορούν να υπερκεράσουν αυτά τα εμπόδια.

Πιθανότητα μικτών συμβατικών και εξ αποστάσεως προγραμμάτων (blended): η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να συνδυασθεί με τη συμβατική, με τρόπο που τα θετικά της μίας μορφής να υποκαθιστούν τα αρνητικά της άλλης. Για παράδειγμα, ένας φοιτητής ο οποίος παρακολουθεί ένα διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα μπορεί ταυτόχρονα να παρακολουθεί συμβατικά τα μαθήματα του ενός συμβεβλημένου πανεπιστημίου και εξ αποστάσεως του άλλου.⁸⁸

Αδυναμίες/Μειονεκτήματα

Εμπόδια στην αξιόπιστη αξιολόγηση των φοιτητών: για την πληρέστερη και πιο αξιόπιστη δυνατή αξιολόγηση των φοιτητών, τα εξ αποστάσεως προγράμματα υποχρεωτικά βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στις ατομικές εργασίες που εκπονούν οι φοιτητές υπό την καθοδήγηση των διδασκόντων. Σε ένα συμβατικό πρόγραμμα ο διδάσκων έχει – λόγω της προσωπικής επαφής με το φοιτητή – τη δυνατότητα μίας επιπλέον μεθόδου αξιολόγησης, αυτής της ενεργού συμμετοχής του φοιτητή στο μάθημα. Αν και εν μέρει μπορεί να προσφερθεί αυτή η δυνατότητα και σε μαθήματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, εν τούτοις δεν είναι δυνατό να υποκατασταθεί πλήρως η απ' ευθείας επαφή. Το γεγονός αυτό αυξάνει τις πιθανότητες παρανόησης των πραγματικών δυνατοτήτων ενός φοιτητή. Για παράδειγμα, εάν ο φοιτητής βρει τρόπο να «ξεγελάσει» το σύστημα επαλήθευσης της αυθεντικότητας των γραπτών εργασιών, τότε θα μπορεί να εκμαιεύσει βαθμολογία που δεν είναι αντιπροσωπευτική της ατομικής του προσπάθειας και ικανοτήτων. Από την άλλη, ο διδάσκων δεν θα έχει τη δυνατότητα να αντιληφθεί αυτή την αναντιστοιχία λόγω της έλλειψης ίδιας άποψης για τις δυνατότητες του εν λόγω φοιτητή.

⁸⁸ Σε ό,τι αφορά στην Κύπρο, η δυνατότητα αυτή περιορίζεται εξ αιτίας της προαναφερθείσας απόφασης του Συμβουλίου του Φορέα Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης του Ιουλίου του 2016.

Έλλειψη ουσιαστικής αλληλεπίδρασης με το διδάσκοντα: η προσωπικότητα και η επιστημονική κατάρτιση του διδακτικού προσωπικού αποτελούν βασικά (αν όχι τα πιο σημαντικά) εργαλεία στη διάθεση ενός πανεπιστημίου, για την προσφορά ποιοτικής εκπαίδευσης. Η εκμετάλλευση της συνύπαρξής του με καταρτισμένους διδάσκοντες αποτελεί, για τον κάθε φοιτητή, ένα από τα σημαντικότερα εφόδια που μπορεί να αποκομίσει μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση περιορίζει αισθητά αυτή τη δυνατότητα. Γενικά ομιλούντες, η τριβή και οι εμπειρίες που αποκτώνται από τη συμβατική εκπαίδευση είναι μοναδικά στοιχεία. Ως εκ τούτου η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δύσκολα μπορεί να υποκαταστήσει πλήρως τα προαναφερθέντα στοιχεία της συμβατικής εκπαίδευσης.

Δυσκολία ελέγχου ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών: Στον βαθμό που οι μηχανισμοί πιστοποίησης της ποιότητας της ανώτερης εκπαίδευσης βασίζονται στην αξιολόγηση των μεθόδων διδασκαλίας και εκμάθησης, η μορφή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης περιορίζει την αξιοπιστία της αξιολόγησης και, κατ' επέκταση της πιστοποίησης. Για παράδειγμα, πιο δύσκολα μπορεί να διασφαλιστεί η εξακρίβωση της συστηματικής παρακολούθησης του διδακτικού υλικού από τους φοιτητές, αδυναμία που στη συμβατική εκπαίδευση μπορεί σε μεγάλο βαθμό να υποκατασταθεί από την ανελλιπή παρουσία τους στις παραδόσεις.

Ευκαιρίες

Διεύρυνση ευκαιριών εκπαίδευσης: έχοντας υπ' όψιν τα πλεονεκτήματα που αναπτύχθηκαν πιο πάνω καθίσταται σαφές ότι η έλευση της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης προκαλεί ραγδαία αύξηση των ευκαιριών εκπαίδευσης. Αυτή η αύξηση είναι τόσο οριζόντια, δηλαδή αύξηση προσφοράς προγραμμάτων και αντικειμένων εκπαίδευσης, όσο και κάθετη, δηλαδή αύξηση δεξαμενής των πιθανών μελλοντικών φοιτητών. Ακριβώς επειδή η εξ αποστάσεως εκπαίδευση σχετικοποιεί τον χώρο και, εν μέρει τον χρόνο, η αγορά καθίσταται παγκόσμια και οι προοπτικές αύξησης της

προσφοράς και της ζήτησης υπηρεσιών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι πολύ σημαντικές.

Διεύρυνση πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: προκύπτει επίσης η δυνατότητα ολοένα και περισσότερων ατόμων με διαφορετικά χαρακτηριστικά και δυνατότητες να απολαμβάνουν υπηρεσιών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ως αποτέλεσμα, η τριτοβάθμια εκπαίδευση αποκτά σοβαρή προοπτική ως τομέας υπηρεσιών με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις δυνατότητες συνεισφοράς της στους εθνικούς δείκτες ανάπτυξης των χωρών που είναι ή μπορούν να μετεξελιχθούν σε εκπαιδευτικά κέντρα.

Κίνδυνοι

Κίνδυνος υποχώρησης των δεικτών ποιότητας: Η περαιτέρω και αναμενόμενη ανάπτυξη της τεχνολογίας παρά τα πλεονεκτήματα δημιουργεί επιπρόσθετους κινδύνους για την ποιότητα στην εκπαίδευση. Τόσο η μαζικοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ως αποτέλεσμα της διόγκωσης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης όσο και η προαναφερθείσα δυσκολία στην αξιολόγηση και πιστοποίηση της ποιότητας, συνιστούν ένα σημαντικό κίνδυνο για τον μελλοντικό δείκτη ποιότητας. Η πιθανότητα μετεξέλιξης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε ένα χαώδες πεδίο με πολύ διαφορετικά επίπεδα διακύμανσης της ποιότητας, στα πλαίσια των οποίων να υφίσταται και ένα πολύ σημαντικό ποσοστό των παροχών σχετικών υπηρεσιών που να κυμαίνεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα ποιότητας, δεν είναι αμελητέα.

Κίνδυνος υποχώρησης της συμβατικής εκπαίδευσης: στον βαθμό που η εξ αποστάσεως και η συμβατική εκπαίδευση αποτελούν ανταγωνιστικές μορφές εκπαίδευσης, η ραγδαία διόγκωση της εξ αποστάσεως είναι πιθανό να επιδράσει αρνητικά σε ό,τι αφορά τη ζήτηση για συμβατική εκπαίδευση. Αυτό συνεπάγεται κινδύνους για την οικονομική βιωσιμότητα των πανεπιστημίων στη μορφή που τα γνωρίζουμε. Επιπλέον, ο περιορισμός της

άμεσης ανθρώπινης αλληλεπίδρασης μειώνει αντίστοιχα τη χρησιμότητα του ανθρώπινου παράγοντα στην τρίτοβάθμια εκπαίδευση.

Παράγοντες διπλής κατεύθυνσης

Σχετικοποίηση απόστασης και απουσία προσωπικής επαφής: από τα πιο πάνω συνάγεται ότι η σχετικοποίηση της απόστασης και η απουσία προσωπικής επαφής αποτελούν δύο όψεις του ίδιου νομίσματος με αντίστοιχα θετικές και αρνητικές προεκτάσεις. Καθίσταται σαφές ότι οι επιλογές του κάθε παροχέα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, καθώς και οι εξελίξεις στον τομέα της διασφάλισης και πιστοποίησης της ποιότητας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι μεταβλητές που θα καθορίζουν το κατά πόσον η σχετικοποίηση της απόστασης και η απουσία προσωπικής επαφής θα επενεργεί περισσότερο θετικά ή αρνητικά επί της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Αύξηση ανταγωνισμού: η αύξηση του ανταγωνισμού είναι δυνατό να επηρεάσει θετικά ή αρνητικά τα πανεπιστήμια. Ιδρύματα τα οποία έχουν αντιληφθεί έγκαιρα τη δυναμική της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και έχουν αναπτύξει ανταγωνιστικά συστήματα παροχής υπηρεσιών αναμένεται ότι θα απολαμβάνουν συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Επιπλέον, συγκριτικά πλεονεκτήματα είναι δυνατό να παρέχει και η επικέντρωση πανεπιστημίων σε συγκεκριμένες υποομάδες με διακριτά χαρακτηριστικά (π.χ. με κριτήριο το αντικείμενο εκπαίδευσης ή τη γλώσσα διδασκαλίας) και η καθιέρωσή τους σε συγκεκριμένα πεδία ειδίκευσης (niche). Αντίθετα, πανεπιστήμια τα οποία θα αποτύχουν να αναπτύξουν τις κατάλληλες υποδομές και διαδικασίες και τα κατάλληλα πεδία ειδίκευσης, αναμένεται ότι θα υποστούν αρνητικές συνέπειες από την αύξηση του ανταγωνισμού.

Εισαγωγή νέων τεχνολογιών και περιορισμός του ανθρώπινου παράγοντα: η εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό της εξ αποστάσεως μόρφωσης. Την ίδια στιγμή, η αύξηση του δείκτη χρησιμότητας τεχνολογικών εφαρμογών ενδεχομένως να

περιορίζει (τουλάχιστον μερικώς) τον δείκτη χρησιμότητας του προσωπικού. Το γεγονός αυτό έχει μεν αρνητική επίδραση επί της σημασίας του ατόμου στα πλαίσια της διαδικασίας παροχής υπηρεσιών, την ίδια στιγμή όμως κατατείνει προς την ανάγκη περαιτέρω εξοικείωσης του ακαδημαϊκού και διοικητικού προσωπικού με τις νέες τεχνολογίες, γεγονός που αυξάνει τις δεξιότητές του. Ταυτόχρονα όμως, τείνει να αυξάνει τη χρησιμότητα των ατόμων (κυρίως ακαδημαϊκών) που έχουν αυτή την εξοικείωση και να μειώνει αντίστοιχα τη χρησιμότητα εκείνων των οποίων οι δεξιότητες περιορίζονται στις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας.

Η διεθνής εμπειρία και οι υφιστάμενες τάσεις

Εισαγωγή τεχνολογίας και διευκόλυνση πρόσβασης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Οι συνεχείς τεχνολογικές καινοτομίες των τελευταίων δεκαετιών όπως οι σταθερές και γρήγορες ταχύτητες πρόσβασης στο διαδίκτυο, η αυξανόμενη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και διαδραστικών πολυμέσων, σε συνδυασμό με την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση για ευέλικτη, προσβάσιμη και δια βίου εκπαίδευση, οδήγησαν στη ραγδαία αύξηση του αριθμού των εξ αποστάσεως φοιτητών ανά το παγκόσμιο. Συγκεκριμένα στις ΗΠΑ ο αριθμός των φοιτητών οι οποίοι επιλέγουν την εξ αποστάσεως διδασκαλία αυξήθηκε κατά 150% μέσα σε μόλις 10 χρόνια και συγκεκριμένα κατά την περίοδο 1998-2008. Κατά το έτος 2013 καταγράφονταν περισσότεροι από 5,5 εκατομμύρια φοιτητές σε προγράμματα εξ αποστάσεως.⁸⁹ Στην Ευρώπη σήμερα πέραν των 500 ιδρυμάτων προσφέρουν εξ αποστάσεως μαθήματα ή και ολοκληρωμένα προγράμματα σπουδών, με τους αριθμούς των φοιτητών στα προγράμματα αυτά να σημειώνει ετήσια αύξηση κατά 15-20%.

⁸⁹ Βλέπε Statistics, N. C, "Digest of Education Statistics. U.S. Department of Education", 2016, available from <https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=80>

Η παγκοσμιοποίηση σε συνδυασμό με την ανάπτυξη και ενσωμάτωση τεχνολογιών σε όλους τους κοινωνικούς, πολιτικούς και οικονομικούς τομείς, οδήγησαν στο μετασχηματισμό της σύγχρονης κοινωνίας. Στα πλαίσια αυτά ενθαρρύνεται η κοινωνία της γνώσης. Οι έντονες, ραγδαίες και συνεχείς τεχνολογικές εξελίξεις, η μαζική και παγκόσμια χρήση υπολογιστών και τεχνολογικών προϊόντων γενικότερα, η υπερπαραγωγή γνώσης και ο ανταγωνισμός των αγορών αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας της γνώσης. Ο χώρος της εκπαίδευσης, προσαρμοζόμενος στην ψηφιακή εποχή, υιοθετώντας τις νέες τάσεις και αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογικές δυνατότητες, καλείται πλέον να διευρύνει το φάσμα δραστηριοτήτων του, να διαχειριστεί και να διοχετεύσει ένα τεράστιο και συνεχώς αυξανόμενο όγκο πληροφοριών σε ένα συνεχώς αυξανόμενο, παγκόσμιο πλέον φοιτητικό κοινό.

Τα προηγούμενα χρόνια, η εκπαίδευση ακολουθούσε το κλασικό «δασκαλοκεντρικό» μοντέλο όπου οι εκπαιδευόμενοι καλούνταν να προσαρμοστούν στις ανάγκες και απαιτήσεις του διδάσκοντος. Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση (και κυρίως στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση) διαφοροποίησε τις ισορροπίες φέρνοντας τον φοιτητή στο κέντρο της προσοχής σε μια διαδικασία όπου το ίδρυμα και ο διδάσκων προσαρμόζουν το εκπαιδευτικό υλικό ανάλογα με τις ανάγκες των φοιτητών τους. Με τη χρήση ασύγχρονων και σύγχρονων μέσων επικοινωνίας όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, οι εικονικές τάξεις μέσω προγραμμάτων διαχείρισης εκπαιδευτικού υλικού (LMS), τα προγράμματα τηλεδιασκέψεων κ.α., οι εκπαιδευόμενοι έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία από οπουδήποτε και οποτεδήποτε, προσαρμόζοντας τον ρυθμό μάθησής τους ανάλογα. Μέσω του διαδικτύου οι μαθητές έχουν πρόσβαση σε ένα σχεδόν απεριόριστο όγκο πληροφοριών όπως άρθρα, μελέτες, ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες, μαθησιακό υλικό και μπορούν με ευκολία να ανατρέξουν σε προηγούμενες παρουσιάσεις και διαλέξεις για σκοπούς επανάληψης.

Συγκεκριμένα, η μαθησιακή εμπειρία της εκπαίδευσης με τη χρήση σύγχρονων και ασύγχρονων επικοινωνιακών μέσων παρέχει τη δυνατότητα παρακολούθησης του μαθήματος σε οποιοδήποτε χρόνο και τόπο. Το πλεονέκτημα αυτό είναι ιδιαίτερα χρήσιμο σε φοιτητές οι οποίοι καλούνται να συνδυάζουν εργασία, κοινωνικές και οικογενειακές υποχρεώσεις και φοίτηση. Οι εκπαιδευτές από την άλλη έχουν τη δυνατότητα να εμπλουτίσουν το εκπαιδευτικό υλικό με τη χρήση πολυμέσων, παρουσιάσεων, βίντεο και διαδραστικών δραστηριοτήτων βοηθώντας στην καλύτερη αφομοίωση, κατανόηση και επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Διασφάλιση ποιότητας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Ο συνδυασμός των πλεονεκτημάτων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης όπως η ευελιξία, τα χαμηλότερα δίδακτρα και η κατάργηση των χρονικών και τοπικών περιορισμών με την ουσιαστικά απεριόριστη χωρητικότητα των εικονικών τμημάτων (virtual classrooms), οδήγησαν στη δημιουργία των χαρακτηριζόμενων ως υπερ-πανεπιστημίων (mega universities). Τα ιδρύματα αυτά δραστηριοποιούνται στον τομέα της εξ αποστάσεως διδασκαλίας και απαριθμούν περισσότερους από 100.000 φοιτητές όπως, για παράδειγμα, το Ανοικτό Πανεπιστήμιο του Ηνωμένου Βασιλείου, τα Πανεπιστήμια Derby, Maryland – University College, Drexel University Online, το Ινδονησιακό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Terbuka, το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Ινδίας Indira Gandhi και το Πανεπιστήμιο της Νοτίου Αφρικής.

Η συνεχιζόμενη αυτή στροφή από τη συμβατική προς την εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτέλεσε πρόκληση για τα υφιστάμενα συστήματα διασφάλισης ποιότητας. Τα συστήματα αυτά ο ρόλος των οποίων είναι η πιστοποίηση αλλά και η ενίσχυση των προσφερόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών, καλούνται πλέον να προσαρμοστούν και να γίνουν πιο ευέλικτα για να μπορέσουν να διασφαλίσουν την ποιότητα σε εθνικό, διασυνοριακό και γενικώς παγκόσμιο επίπεδο.

Η διασφάλιση της ποιότητας στην εκπαίδευση βασίζεται συνήθως στην ανάλυση και αξιολόγηση του παρεχόμενου εκπαιδευτικού υλικού και υπηρεσιών όπως ο σχεδιασμός των μαθημάτων, οι μηχανισμοί υποστήριξης των φοιτητών και τα ακαδημαϊκά πρότυπα εισδοχής, προόδου και αποφοίτησής τους. Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση όμως, καθότι φοιτητοκεντρική, η διασφάλιση ποιότητας αφορά στην όλη μαθησιακή εμπειρία και προϋποθέτει διαλλακτικότητα και προσαρμοστικότητα. Η δυσκολία στη δημιουργία ενός καθολικά εφαρμόσιμου μοντέλου διασφάλισης ποιότητας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση εναπόκειται στο γεγονός ότι σε ένα εξ αποστάσεως τμήμα, μπορούν να λάβουν μέρος φοιτητές απ' όλο τον κόσμο με διαφορετικές εθνικές απαιτήσεις και προϋποθέσεις αναγνώρισης, εκπαιδευτικά συστήματα και κοινωνικοπολιτικά δεδομένα.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αντιλαμβανόμενη την ποικιλομορφία των πολιτικών και εκπαιδευτικών συστημάτων όχι μόνο στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο ανώτατης εκπαίδευσης αλλά και ανά το παγκόσμιο, αναγνωρίζει ότι μια μονολιθική προσέγγιση στη διασφάλιση ποιότητας δεν είναι ούτε κατάλληλη ούτε εφαρμόσιμη. Ως εκ τούτου, η εισήγηση της ΕΕ στο θέμα διασφάλισης ποιότητας τόσο στη συμβατική όσο και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση μέσω των Ευρωπαϊκών Προτύπων και Κατευθυντήριων Διασφάλισης Ποιότητας (European Standards and Guidelines – ESG2015) είναι η εφαρμογή των προτύπων και κατευθυντήριων αυτών, σε γενικά και όχι ειδικά πλαίσια, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η προσαρμοστικότητα και η εφαρμογή τους τόσο σε εθνικό όσο και σε διακρατικό επίπεδο. Σε γενικές γραμμές, ένα πλαίσιο διασφάλισης ποιότητας εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, θα πρέπει να βασίζεται πάνω σε 4 βασικούς άξονες, εξετάζοντας και αναλύοντας:

- 1) τη γενική φιλοσοφία και πολιτική του ιδρύματος όπως η δέσμευση του ιδρύματος, το ήθος και τις πολιτικές εφαρμογής,

- 2) το εκπαιδευτικό υλικό όπως τα προσφερόμενα μαθήματα και την υλικοτεχνική υποδομή, τις διαδικασίες εισδοχής, προόδου και αποφοίτησης,
- 3) τις παρεχόμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες, παραδείγματος χάρη της εγγραφής, υποστήριξης, συμβουλευτικής, εξυπηρέτησης φοιτητών και τεχνικής υποστήριξης (IT support services) και
- 4) τις υπο-διαδικασίες όπως την τήρηση αρχείων και ηλεκτρονικών αντιγράφων ασφαλείας και τους γενικούς, εσωτερικούς μηχανισμούς διασφάλισης ποιότητας.

Επίλογος

Η έλευση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στο σύγχρονο τοπίο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πρόκειται για πρόκληση αμφίδρομη: αφ' ενός παρέχει απείρως περισσότερες ευκαιρίες εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα τη ραγδαία αύξηση των φοιτητών και, αφ' ετέρου, παρέχει στα πανεπιστήμια τη δυνατότητα αύξησης των παρεχόμενων υπηρεσιών τους, αλλά και συμμετοχής σε ένα πεδίο εντός του οποίου ο ανταγωνισμός καθίσταται εξαντλητικός.

Η έγκαιρη επέκταση των πανεπιστημίων στον τομέα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η θετική αντίδρασή τους στην εξέλιξη των σχετιζόμενων τεχνολογιών και εφαρμογών, η προσαρμογή του διοικητικού και εκπαιδευτικού προσωπικού και των διαδικασιών, η ανάπτυξη πεδίων ειδίκευσης και η διαμόρφωση εξεζητημένων μεθόδων διασφάλισης της ποιότητας αποτελούν μερικούς από τους παράγοντες που θα καθορίσουν τις προοπτικές αξιοποίησης των ευκαιριών και αποφυγής των κινδύνων για τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον, η εκπαιδευτική κοινότητα καλείται να προσαρμόσει το σύστημα διασφάλισης ποιότητας στις ανάγκες της σύγχρονης αυτής τάσης, έτσι ώστε να αποφευχθεί μια πιθανή υποχώρηση των δεικτών ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως αποτέλεσμα των αλλαγών που αυτή επιφέρει.

IV. ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Η αποτυχία μετατροπής της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό και ερευνητικό κέντρο

Ο στρατηγικός στόχος μετατροπής της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο ο οποίος είχε εξαγγελθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, δεν έχει ακόμα υλοποιηθεί. Παρ' όλο που έχουν γίνει κάποια βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση ο δρόμος για την υλοποίηση του στόχου αυτού παραμένει μακρύς. Πέραν τούτου θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν ότι και άλλες χώρες στην ευρύτερη περιοχή επενδύουν σημαντικά σε αυτόν τον τομέα.

Με την πάροδο των χρόνων οι διαδοχικές κυβερνήσεις επαναλάμβαναν την πρόθεσή και τη στήριξή τους για καθιέρωση της Κύπρου σε ακαδημαϊκό και ερευνητικό κέντρο. Δυστυχώς όμως δεν έχουν κατανοηθεί επαρκώς οι προϋποθέσεις για την υλοποίηση του στόχου αυτού.

Σχεδόν τρεις δεκαετίες μετά την εξαγγελία του στόχου και μέχρι σήμερα έχουν γίνει κάποια βήματα προς την ορθή κατεύθυνση, όπως η συμμετοχή της Κύπρου στη Διαδικασία της Μπολόνια (η Κύπρος υπέβαλε αίτηση για συμμετοχή το Δεκέμβριο του 1999 και έγινε επίσημα δεκτή κατά την Υπουργική Σύνοδο στην Πράγα το 2001).⁹⁰ Επιπλέον, εκτός από τα τρία κρατικά πανεπιστήμια «η δημιουργία των πέντε ιδιωτικών πανεπιστημίων συνέβαλε στην ποιοτική και ποσοτική διεύρυνση της Ανώτερης Εκπαίδευσης με νέους κλάδους και προγράμματα σπουδών, με παράλληλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών»⁹¹ και «η μέχρι τώρα προσφορά της ιδιωτικής πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Κυπριακή Δημοκρατία είναι σημαντική, διότι αύξησε την ακαδημαϊκή κοινότητα της Κύπρου, ενίσχυσε την επιστημονική έρευνα και συγκράτησε στην Κύπρο σημαντικό αριθμό κυπρίων φοιτητών, οι οποίοι θα σπούδαζαν στο εξωτερικό. Επιπλέον, τα

⁹⁰ Βλέπε επίσης Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, «Διεύθυνση Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης», 2015, διαθέσιμο στο: http://moec.gov.cy/etisia-ekthesi/pdf/annual_report_2015_gr.pdf

⁹¹ Ibid, σελ. 37.

ιδρύματα αυτά προσελκύουν φοιτητές από ευρωπαϊκές και άλλες χώρες. Με τη λειτουργία τους τα ιδιωτικά πανεπιστήμια έχουν συμβάλει στην αύξηση των προσφερόμενων θέσεων και στον εμπλουτισμό των προσφερόμενων προγραμμάτων στην Ανώτερη Εκπαίδευση της Κύπρου». ⁹² Αναφέρεται επίσης ότι η υιοθέτηση και προώθηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αποτελεί θετική εξέλιξη αφού καθίσταται ευκολότερη η προσέλκυση ξένων φοιτητών από διάφορα μέρη του κόσμου.

Όμως, παρά τα οποιαδήποτε θετικά βήματα η υφιστάμενη κατάσταση χαρακτηρίζεται από έλλειψη ολοκληρωμένης πολιτικής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η στρατηγική ανάπτυξης από το κράτος έχει επικεντρωθεί κυρίως στη συνεχή επέκταση του κρατικού τομέα με τεράστιες δημόσιες δαπάνες. Η συνεχής ενδυνάμωση των κρατικών πανεπιστημίων με χορηγίες, επιδόματα και επιδοτήσεις δημιουργεί συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ κρατικών και μη κρατικών πανεπιστημίων. Ως εκ τούτου, ελλοχεύει ο κίνδυνος της αποδυνάμωσης των μη κρατικών πανεπιστημίων με αρνητικές συνέπειες. Ταυτόχρονα, εξακολουθεί να υφίσταται η ανάγκη για ιδρύματα με κρίσιμη μάζα φοιτητών και ακαδημαϊκών.

Επιπλέον, αν το κράτος συνεχίσει τις δημόσιες δαπάνες όσον αφορά τα κρατικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τότε θα επέλθει μια κατακόρυφη αύξηση των δημοσίων δαπανών στις οποίες το κράτος δεν θα μπορεί να αντεπεξέλθει. Μια τέτοια περίπτωση είναι η ίδρυση της Ιατρικής σχολής με δωρεάν φοίτηση στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Η φιλοσοφία της 100% δωρεάν παιδείας θα πρέπει να επαναξιολογηθεί.

Υπογραμμίζεται επίσης ότι η ισχύουσα νομοθεσία σε σχέση με την τριτοβάθμια εκπαίδευση δημιούργησε ένα τοπίο τριών ταχυτήτων στην Κύπρο. Τρεις ξεχωριστοί νόμοι θεσπίστηκαν για τα κρατικά πανεπιστήμια ενώ υπάρχει ένας νόμος για όλα τα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Υφίσταται

⁹² Ibid, σελ. 52.

επίσης διαφορετικός νόμος για τις σχολές μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Ακόμη και σήμερα το Πανεπιστήμιο Κύπρου και τα άλλα δημόσια ιδρύματα αποτελούν το μέτρο σύγκρισης και αξιολόγησης των πτυχίων.

Σημείο αναφοράς για το πώς εξελίσσεται ο στρατηγικός αυτός στόχος είναι ο αριθμός φοιτητών και ιδιαίτερα των ξένων που φοιτούν στην Κύπρο. Με βάση τη χαρτογράφηση του Εκπαιδευτικού Πεδίου της Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης που έγινε από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού το Ακαδημαϊκό Έτος 2015-16, το σύνολο των φοιτητών στην ελεύθερη Κύπρο ήταν 38.647 (31.386 σε Πανεπιστήμια και 7.261 σε Σχολές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης). Από αυτούς ποσοστό 62% είναι Κύπριοι πολίτες, 28% Ευρωπαίοι πολίτες (7 στους 10 είναι Ελλαδίτες) και 10% προέρχονται από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για σκοπούς σύγκρισης το 2014 στις κατεχόμενες περιοχές, οι οποίες δεν έχουν διεθνή αναγνώριση, σπούδαζαν συνολικά 70.004 φοιτητές. Από αυτούς μόνο 22% ήταν Τουρκοκύπριοι.⁹³ Αξίζει να σημειωθεί ότι θα ήταν επιτυχία αν στην ελεύθερη Κύπρο ο συνολικός αριθμός φοιτητών ήταν μεταξύ 80.000 με 100.000 και το ποσοστό των ξένων φοιτητών τουλάχιστον 65%.

Παράλληλα, είναι πολύ σημαντικό να διαφυλαχθεί η ποιότητα της εκπαίδευσης, η οποία αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση της ακαδημαϊκής διάκρισης. Η Κύπρος ως κράτος οφείλει να προφυλάξει την ποιότητα και τη φήμη των κυπριακών πανεπιστημίων μέσα από μηχανισμούς ελέγχου και πιστοποίησης που θα είναι αποδεκτοί παντού. Σημαντικός θεσμός για τη διαπίστωση της ποιότητας και της φήμης των πανεπιστημίων αποτελεί η αξιολόγηση και κατάταξη των πανεπιστημίων στις γνωστές λίστες 'University Rankings', όπου η Κύπρος δεν έχει παράδοση. Τα τελευταία χρόνια γίνεται μεγάλη προσπάθεια να συμπεριληφθούν τα κυπριακά πανεπιστήμια στις λίστες αυτές.

⁹³ Βλέπε S. Gusten, "Students Flock to Universities in Northern Cyprus", op. cit.

Ένα εξ ίσου σημαντικό κομμάτι στην υλοποίηση του στόχου αυτού είναι ο τομέας της έρευνας. Δυστυχώς στην Κύπρο φαίνεται ότι ο συγκεκριμένος τομέας υστερεί κατά πολύ σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, τόσο σε σχέση με τα κονδύλια που επενδύονται στην έρευνα, την τεχνολογία και την καινοτομία ως προς το ποσοστό του ΑΕΠ όσο και στον αριθμό των ερευνητών που απασχολούνται στην παραγωγή γνώσης. Η μικρή βελτίωση που παρατηρήθηκε από τις αρχές της δεκαετίας του '90 ως προς το ποσοστό του ΑΕΠ από το 0,15% στο 0,60% μέχρι πριν μερικά χρόνια δεν είχε συνέχεια. Η κρίση έχει οδηγήσει σε μείωση αυτού του ποσοστού στο 0,48%. Εν ολίγοις το ποσοστό είναι πολύ χαμηλό σε σχέση με τους νέους στόχους του προγράμματος της ΕΕ για τη χρηματοδότηση δράσεων Έρευνας και Καινοτομίας για την περίοδο 2014-2020.⁹⁴ Πάνω απ' όλα όμως οι πρακτικές του ΙΠΕ δεν ενθαρρύνουν την έρευνα στον βαθμό που αναμενόταν. Εν πολλοίς αυτό είναι απότοκο ατέρμωνων γραφειοκρατικών διαδικασιών που τελικά υποσκάπτουν την ουσία.

Παράλληλα η διασύνδεση ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημίων με το ευρύτερο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι της χώρας δεν είναι σε ψηλό επίπεδο. Επί τούτου σημειώνεται ότι είναι σημαντικό να αξιολογηθούν οι αντίστοιχες τάσεις σε ανεπτυγμένες χώρες.

Περιορισμένοι πόροι και δίδακτρα

Όλα σχεδόν τα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα παγκοσμίως αντιμετωπίζουν πρόβλημα περιορισμένων πόρων. Τα δίδακτρα που καταβάλλουν οι φοιτητές, αποτελούν μια σημαντική πηγή εσόδων στα πλείστα πανεπιστήμια. Αρκετές φορές όμως τα δίδακτρα είναι υψηλά και δημιουργούν προβλήματα αποκλεισμού φοιτητών. Ένα βασικό ζήτημα που τίθεται είναι αυτό της παροχής ίσων ευκαιριών μόρφωσης. Ως επί το

⁹⁴ Το νέο πρόγραμμα 'Ορίζοντας 2020' θα συμβάλει στην οικοδόμηση μιας κοινωνίας και μιας οικονομίας που βασίζονται στη γνώση και την καινοτομία σε ολόκληρη την Ένωση, προσελκύοντας πρόσθετη χρηματοδότηση της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας, και συμβάλλοντας στην επίτευξη των στόχων της έρευνας και της καινοτομίας περιλαμβανομένου και του στόχου του 3% του ΑΕΠ για την έρευνα και την ανάπτυξη σε ολόκληρη των Ένωση έως το 2020.

πλείστον η φιλοσοφία αυτή συνεπάγεται κάποια μορφή οικονομικής στήριξης από την πολιτεία. Πέραν από τις άμεσες χορηγίες στους φοιτητές και τα μειωμένα διδάκτρα λόγω κρατικής χορηγίας των πανεπιστημίων, εκεί όπου αυτό εφαρμόζεται, πολλές κυβερνήσεις έχουν υιοθετήσει σχέδια σπουδαστικών δανείων από το κράτος ή με την ενθάρρυνση του κράτους με πιο ευνοϊκούς όρους.⁹⁵

Το ζήτημα της οικονομικής βοήθειας προς τους φοιτητές με τη μορφή σπουδαστικών δανείων, εξακολουθεί να αποτελεί θέμα προτεραιότητας σε αρκετές χώρες του κόσμου. Με τη σημερινή οικονομική κρίση το θέμα αυτό απασχολεί ακόμη περισσότερο τις κυβερνήσεις των χωρών για διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων και η πίεση για σημαντικές περικοπές κρατικών δαπανών. Σημειώνεται ότι έχουν προκύψει διάφορα ζητήματα για τα δάνεια που δίνονται (π.χ. κατά πόσον αποπληρώνονται τα δάνεια, εάν υπάρχει εκμετάλλευση του συστήματος από πρόσωπα και ιδρύματα, εάν επηρεάζεται η αγορά εργασίας ή ακόμα και η απόφαση για γάμο(!) κλπ).⁹⁶

Η πιο πάνω μορφή οικονομικής βοήθειας από το κράτος δεν υφίσταται στην Κύπρο καθώς το όλο σκηνικό είναι πολύ διαφορετικό. Αυτό που ισχύει μέχρι σήμερα στην Κύπρο είναι το σύστημα της 'δωρεάν παιδείας', για τα κρατικά πανεπιστήμια καθώς και μια μορφή φοιτητικής χορηγίας, η οποία δινόταν σε όλους ανεξαιρέτως τους φοιτητές – κρατικών και μη κρατικών πανεπιστημίων. Μετά την οικονομική κρίση χρησιμοποιούνται εισοδηματικά κριτήρια για την καταβολή της φοιτητικής χορηγίας. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι όταν δημιουργήθηκε το Πανεπιστήμιο Κύπρου υπήρχε πρόνοια για διδάκτρα αλλά στο τέλος επικράτησε η άποψη για 'πλήρη δωρεάν παιδεία'. Φυσικά τίποτα δεν προσφέρεται δωρεάν καθώς το κόστος καταβάλλεται εξ ολοκλήρου από τα φορολογικά έσοδα. Η λογική αυτή δεν

⁹⁵ Βλέπε Α. Θεοφάνους, «Η Πολιτική της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Δίδακτρα, Χορηγίες, Σπουδαστικά Δάνεια και οι Οικονομικές Προεκτάσεις», Σειρά Κειμένων Πολιτικής, 1/2011, σελ. 19.

⁹⁶ Ibid.

είναι ούτε δίκαιη, ούτε ορθολογική καθώς δημιουργούνται προβλήματα και στρεβλώσεις.

Όσον αφορά στο θέμα της κρατικής φοιτητικής χορηγίας τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποιες σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Σύμφωνα με τις πρόνοιες του Περί Κρατικής Φοιτητικής Μέριμνας Νόμου του 2015, από το ακαδημαϊκό έτος 2015-16, οι οικογένειες φοιτητών μπορούν να λαμβάνουν υπό προϋποθέσεις τις ακόλουθες δυο μορφές οικονομικής στήριξης:

- (α) φοιτητική χορηγία και
- (β) φοιτητικά επιδόματα, ανεξαρτήτως με το εάν πληρώνουν δίδακτρα ή όχι. Τα πιο πάνω παραχωρούνται στους δικαιούχους αφού ληφθούν υπ' όψιν περιουσιακά, εισοδηματικά καθώς και κοινωνικά κριτήρια.⁹⁷

Η συνεχής επέκταση της κρατικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με το υφιστάμενο σύστημα χρηματοδότησης οδήγησε στην αύξηση του συνολικού κόστους για την τριτοβάθμια εκπαίδευση χωρίς να έχει μετατραπεί η Κύπρος σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την οικονομία και την κοινωνία.⁹⁸

Ως εκ τούτου είναι σημαντικό να μελετηθεί σε βάθος η διαφοροποίηση του νομικού πλαισίου και της φιλοσοφίας του κρατικού προϋπολογισμού αναφορικά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την έρευνα. Βασική φιλοσοφία της νέας προσέγγισης θα πρέπει να είναι η ισοτιμία φοιτητών, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων καθώς και η ορθολογιστική κατανομή και αξιοποίηση των πόρων. Μόνο με τον τρόπο αυτό η Κύπρος θα μπορέσει να μετατραπεί σε ακαδημαϊκό κέντρο το οποίο, μεταξύ άλλων, θα λειτουργήσει και ως νέος μοχλός ανάπτυξης δημιουργώντας και νέες θέσεις απασχόλησης. Μια τέτοια εξέλιξη συμβαδίζει και με την προοπτική της

⁹⁷ Βλέπε Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Υπηρεσία Φοιτητικής Μέριμνας – Κρατική Φοιτητική Μέριμνα, 2016, διαθέσιμο στο: http://www.moec.gov.cy/ypiresia_foititikis_merimnas/kratiki_foititiki_merimna.html

⁹⁸ Βλέπε Α. Θεοφάνους, «Η Πολιτική της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Δίδακτρα, Χορηγίες, Σπουδαστικά Δάνεια και οι Οικονομικές Προεκτάσεις», *op. cit.*

μετατροπής της Κύπρου σε περιφερειακό ιατρικό κέντρο – και γενικότερα με την προοπτική ενός διεθνούς οικονομικού κέντρου με την ευρεία έννοια του όρου.

Αγορά εργασίας και τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η Κύπρος διαχρονικά παρουσίαζε αξιοζήλευτα ποσοστά χαμηλής ανεργίας. Τα τελευταία οκτώ χρόνια όμως η κυπριακή οικονομία ταλανίζεται και από το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης. Την περίοδο 2012-17 χάθηκαν περίπου 40.000 θέσεις εργασίας.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ενώ το 2008 η ανεργία ήταν στο πολύ χαμηλό 3,7% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, από τον επόμενο χρόνο άρχισε σταδιακά να αυξάνεται (βλέπε Πίνακα IV-1). Το 2009 έφτασε στο 5,4%, το 2010 στο 6,3%, το 2011 στο 7,9% και από το 2012 και μετέπειτα, ξεπέρασε το 10%, και βρέθηκε στο 11,9%. Το 2013 υπήρξε ακόμα μεγαλύτερη αύξηση, ένεκα και του κουρέματος των καταθέσεων που έλαβε μέρος τον Μάρτιο 2013 και που είχε σαν αποτέλεσμα το κλείσιμο αρκετών δεκάδων επιχειρήσεων, με το ποσοστό ανεργίας να φτάνει στο 15,9%. Η αύξηση συνεχίστηκε και το 2014 με το ποσοστό ανεργίας να ανεβαίνει στο 16,2%, ενώ, από το 2015 άρχισε σταδιακά να μειώνεται στο 15,8%. Το 2016 παρατηρήθηκε περαιτέρω μείωση με το ποσοστό των ανέργων να μειώνεται στο 13%. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Eurostat το εποχιακά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας στην Κύπρο μειώθηκε περαιτέρω στο 12,5% το Μάρτιο του 2017 έναντι 12,8% το Φεβρουάριο του ίδιου χρόνου.⁹⁹

Εκτός από την ανεργία δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε το πρόβλημα της υποαπασχόλησης. Σημειώνεται ότι από μετρήσεις της Στατιστικής Υπηρεσίας από το 2010 ως και το 2016 διαπιστώνεται μια αύξηση στα άτομα που εργάζονται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης της τάξης του

⁹⁹ Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

37,44%. Συγκεκριμένα το 2010, 37.701 άτομα δήλωσαν ότι εργάζονται με μερική απασχόληση και το 2016 ο αριθμός τους αυξήθηκε στα 51.817. Επιπρόσθετα, υπάρχει μεγάλος αριθμός ατόμων που απασχολούνται σε τομείς που δεν είναι η ειδικότητά τους.

Υπογραμμίζεται επίσης ότι λόγω των οικονομικών συνθηκών πολλοί Κύπριοι έχουν ήδη αναζητήσει ευκαιρίες σε άλλες χώρες. Η καθαρή μετανάστευση στην Κύπρο ήταν θετική από το 1983 μέχρι το 2011. Από το έτος 2012 άρχισε να παρατηρείται αρνητική καθαρή μετανάστευση. Συγκεκριμένα, το 2012 η καθαρή μετανάστευση ήταν -629 άτομα, το 2013 -12.078, το 2014, -14.826 ενώ το 2015 η καθαρή μετανάστευση υπολογίστηκε σε -2.000 άτομα.¹⁰⁰

Πίνακας IV-1 Ποσοστό ανεργίας

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Συνολικό	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9	16,2	15,8	13

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία, Κυπριακή Δημοκρατία

Το ποσοστό ανεργίας είναι σταθερά ψηλότερο στα νεαρά άτομα (ηλικίες 15-24) αφού από το 2014 παραμένει σταθερά πάνω από το 30% (36,0% το 2014 ή 15.158 άτομα και 32,8% το 2015 ή 12.206). Το πρώτο τρίμηνο του 2016 έπεσε ελαφρώς κάτω από το 30% στο 29,8% ή 10.327 άτομα ενώ το δεύτερο τρίμηνο υποχώρησε ακόμα περισσότερο στο 26,8% ή 9.808 άτομα.

Αξίζει να σημειωθεί όμως ότι το 2014 ζούσαν στην Κύπρο 104.578 άτομα ηλικίας 15-24 ενώ το 2015 ο αριθμός μειώθηκε στους 98.270, μια μείωση δηλαδή της τάξης των 6.308 ατόμων (6.0%). Για το 2016, ο μέσος όρος

¹⁰⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε Στατιστική Υπηρεσία. Βλέπε επίσης Α. Θεοφάνους και Α. Σακαδάκη, «Η Οικονομική Κρίση και οι Δημογραφικές Προκλήσεις», Σειρά Κειμένων Πολιτικής, 6/2015.

των δύο πρώτων τριμήνων είναι στους 99.193. Σε σύγκριση με το 2015 παρουσίασε αύξηση κατά 923 άτομα (βλέπε Πίνακα IV-2).

Πίνακας IV-2
Πληθυσμός και ανεργία ατόμων που διαμένουν στην Κύπρο, ηλικίας 15-24

	2014	2015	2016
Πληθυσμός	104.578	98.270	99.193
Αυξομείωση	-	-6.308	+923
Άνεργοι	15.158	12.206	10.068
Αυξομείωση	-	-2.652	-2.138

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία, Κυπριακή Δημοκρατία

Πολύ πιθανόν η μείωση των 2.652 νεαρών ανέργων για το 2015 και των 2.138 για το 2016 (εξαρτάται από το πότε σταμάτησαν να εγγράφονται σαν άνεργοι) να οφείλεται στη μετανάστευση στο εξωτερικό και όχι στο γεγονός ότι οι επιχειρήσεις στην Κύπρο άρχισαν να προσλαμβάνουν νέους υπαλλήλους λόγω αύξησης του κύκλου εργασιών τους. Μπορεί να λεχθεί ότι τα τελευταία χρόνια, ένας στους τρεις νέους ηλικίας 15-24 αδυνατεί να βρει εργασία στην Κύπρο. Αυτό περίπου μεταφράζεται σε 10.000 νέους. Ένας βασικός λόγος ήταν η συνεχιζόμενη ύφεση που ταλάνιζε την κυπριακή οικονομία τα τελευταία χρόνια. Παρά το γεγονός ότι τους τελευταίους μήνες υπάρχει μια ανάκαμψη δεν φαίνεται ότι είναι αρκετό για να διαφοροποιήσει τα δεδομένα ριζικά.

Ένα ερώτημα που εύλογα τίθεται είναι το κατά πόσο στα επόμενα χρόνια η μικρή και προβληματική αγορά εργασίας μπορεί να απορροφήσει τις χιλιάδες νέων απόφοιτων σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έχοντας υπ' όψιν ότι για το 2016, το 29,42% των ανέργων (11.342 άτομα διαφόρων ηλικιών) είναι απόφοιτοι τέτοιων σχολών.

Ορθολογιστική αξιοποίηση δημόσιων πόρων και ισότιμη αντιμετώπιση φοιτητών, ακαδημαϊκών και ιδρυμάτων

Ως αποτέλεσμα της οικονομικής πολιτικής του κράτους, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τον προϋπολογισμό, τα κρατικά ιδρύματα έχουν τον πρώτο ρόλο καθώς απολαμβάνουν την πλήρη κάλυψη του κράτους σε αντίθεση με τα ιδιωτικά τα οποία δεν έχουν οικονομική στήριξη. Η διάκριση αυτή επομένως οδήγησε στη δημιουργία ιδρυμάτων, ακαδημαϊκών και φοιτητών διαφόρων ταχυτήτων. Ωστόσο, η ενίσχυση της μη κρατικής εκπαίδευσης εμπεριέχει πολλά πλεονεκτήματα: τον υγιή ανταγωνισμό, καθώς και περισσότερες ευκαιρίες για ακαδημαϊκούς και φοιτητές. Επιπρόσθετα, εξακολουθεί να υπάρχει η προοπτική μετατροπής της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο.

Τα μη κρατικά πανεπιστήμια χρηματοδοτούνται σχεδόν αποκλειστικά από τα δίδακτρα, το ύψος των οποίων είναι πολύ χαμηλότερο από το πραγματικό κόστος φοίτησης στα κρατικά πανεπιστήμια. Διαπιστώνεται επίσης ότι οι τρέχουσες και κεφαλαιουχικές δαπάνες για τη δημόσια πανεπιστημιακή εκπαίδευση υπερβαίνουν κατά πολύ τις εν λόγω δαπάνες για τα μη κρατικά πανεπιστήμια.

Η περαιτέρω μείωση των διδάκτρων στα μη κρατικά πανεπιστημιακά ιδρύματα αποτελεί ένα σημαντικό θέμα που απασχολεί την κυπριακή κοινωνία. Η θέση για μειωμένα δίδακτρα είναι κατανοητή. Όμως για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια τα οποία δεν επωφελούνται από κρατικές χορηγίες τα δίδακτρα αποτελούν την κύρια πηγή εσόδων τους. Το κόστος ανά φοιτητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και στα άλλα κρατικά πανεπιστήμια είναι πολύ μεγαλύτερο από τα δίδακτρα ανά φοιτητή στα μη κρατικά. Θα ήταν πιο δίκαιο κοινωνικά και οικονομικά πιο ορθολογιστικό αν ο προϋπολογισμός του κράτους για την τριτοβάθμια εκπαίδευση κατανεμόταν σε όλους του φοιτητές με βάση οικονομικά κριτήρια που να ευνοούν φοιτητές με χαμηλότερα οικογενειακά εισοδήματα ή κι αυτούς με εξαιρετικές επιδόσεις. Μάλιστα, οι ακαδημαϊκές επιδόσεις επηρεάζουν το

ποσό των διδάκτρων που καταβάλλονται στις πλείστες από τις συνολικά 42 χώρες στην Έκθεση «Eurydice» (2016).¹⁰¹

Με στόχο τον εξορθολογισμό των δημοσίων δαπανών τέθηκαν κάποια κριτήρια για την παραχώρηση της φοιτητικής χορηγίας για τους δικαιούχους της χορηγίας και του φοιτητικού πακέτου: όπως το συνολικό ύψος του οικογενειακού εισοδήματος καθώς και περιουσιακά κριτήρια όπως ακίνητα, κι ομόλογα. Συγκεκριμένα εισήχθησαν τα εν λόγω κριτήρια για τους δικαιούχους και ανάλογα με τη μοριοδότηση του κάθε αιτητή αποφασίζεται για ποιό/ά μέτρα από την κυβερνητική βοήθεια ο φοιτητής θα είναι αποδέκτης. Ένα εύλογο ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον είναι ορθολογιστικό να δίδεται φοιτητική χορηγία σε φοιτητές που το κράτος καταβάλλει εξ ολοκλήρου τα διδάκτρα τους. Πέραν τούτου, ένα άλλο ερώτημα που τίθεται είναι το ύψος του διοικητικού κόστους αυτής της πολιτικής και κατά πόσον θα μπορούσε να απλοποιηθεί.

Σημειώνεται επίσης πως το κράτος δεν αντιμετωπίζει ισότιμα την έρευνα από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς. Τα κρατικά ιδρύματα λαμβάνουν τη μερίδα του λέοντος των ερευνητικών κονδυλίων του ΙΠΕ ενώ ταυτόχρονα η πολιτεία ενισχύει την έρευνα στα κρατικά ιδρύματα με απ' ευθείας χορηγίες.

Όπως έχει ήδη σημειωθεί στο Κεφάλαιο ΙΙ, οι υφιστάμενες γραφειοκρατικές και χρονοβόρες διαδικασίες επιβαρύνουν το ΙΠΕ κι αποστερούν πολύτιμους πόρους από την ερευνητική κοινότητα. Ως αποτέλεσμα, παρατηρείται η καθυστέρηση στην ολοκλήρωση των έργων, η υστέρηση στην παραγωγή γνώσης κι η μειωμένη/μη έγκαιρη απορρόφηση πόρων. Κυρίως για τα έργα που χρηματοδοτούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ, οι διαδικασίες

¹⁰¹ Βλέπε European Commission/EACEA/Eurydice, "National Student Fee and Support Systems in European Higher Education", 2016/17, available from: Eurydice: Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/images/5/58/EN_Fees_and_support_2016_17.pdf

δημιούργησαν ένα σύστημα με σοβαρά προβλήματα στην ερευνητική κοινότητα. Ερευνητές κι ερευνητικά κέντρα (ιδίως τα ιδιωτικά) συχνά αντιμετωπίζονται με καχυποψία κι απαξίωση που προσβάλλει τους ίδιους τους ερευνητές/ακαδημαϊκούς. Η ερευνητική κοινότητα αγωνιά για τις πρακτικές του ΙΠΕ καθώς και για το γεγονός ότι είναι περιορισμένοι οι πόροι που διοχετεύονται στην έρευνα.¹⁰²

Επιπλέον, για να υπάρξουν πανεπιστήμια με διεθνή αναγνώριση και μέγεθος θα πρέπει να υπάρχει κι η κρίσιμη μάζα φοιτητών. Αυτό θα επιτρέψει τη δημιουργία τμημάτων και σχολών ικανοποιητικού μεγέθους, που να εργοδοτούν ένα επαρκή αριθμό καθηγητών με τρόπο που να ενθαρρύνεται η ομαδική δουλειά, η εξειδίκευση σε ερευνητικά και διδακτικά αντικείμενα/πεδία γνώσης, η επιστημονική κριτική, η άψογη οργάνωση καθώς κι ο σωστός σχεδιασμός. Είναι ακριβώς για αυτούς τους λόγους που σε χώρες όπως η Ολλανδία υπήρξε πολιτική η οποία ποικιλοτρόπως είχε ενθαρρύνει τη συγχώνευση πανεπιστημίων.¹⁰³ Στα πλαίσια αυτά, με συγκεκριμένα κίνητρα, διάφορα πανεπιστήμια ενοποιήθηκαν για να επιτευχθεί ο στόχος της μεγαλύτερης κλίμακας με πολλαπλά οφέλη. Ακόμη, τα πανεπιστημιακά ιδρύματα στην κατεχόμενη Κύπρο πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν διότι αν ενθαρρυνθεί περαιτέρω η δημιουργία πολλών πανεπιστημίων/κολεγίων στην ελεύθερη Κύπρο τα αποτελέσματα για την ποιότητα της παιδείας, την οικονομία και τον ευρύτερο στόχο της ανάπτυξης θα είναι αρνητικά.

Μη κρατική εκπαίδευση: αναγκαίο κακό ή στρατηγικός εταίρος;

Ενώ, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το Πανεπιστήμιο Κύπρου αντικρίζεται από το κράτος ουσιαστικά ως το μέτρο σύγκρισης καθώς και αξιολόγησης, τα μη κρατικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αντιμετωπίζονται ως

¹⁰² Η οικονομική αξιολόγηση των έργων τις πλείστες φορές καθυστερεί μέχρι και δύο χρόνια μετά τη λήξη του έργου. Στο υφιστάμενο δύσκολο οικονομικό περιβάλλον, τέτοιες πρακτικές οδηγούν την έρευνα σε μια πορεία συρρίκνωσης.

¹⁰³ Βλέπε επίσης: «Τελικά πόσα πανεπιστήμια χρειάζεται η Κύπρος;», http://www.cceia.unic.ac.cy/gr/index.php?option=com_content&task=view&id=264&Itemid=264

αναγκαίο κακό. Αυτή η κατάσταση έχει οδηγήσει σε διάφορα προβλήματα και στρεβλώσεις. Ενώ διαδοχικές κυβερνήσεις εξήγγειλαν την πρόθεσή τους για μετατροπή της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο, ο στόχος αυτός δεν προωθήθηκε. Τουναντίον, υπάρχει τεράστιο χάσμα μεταξύ ρητορικής και πραγματικότητας. Οι απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις ακόμη να γίνουν καθώς η πολιτεία δεν έχει αντιληφθεί επαρκώς τι συνεπάγεται η πολιτική για την υλοποίηση του οράματος αυτού. Επίσης, οι σχεδιασμοί της κυβέρνησης παραπέμπουν σε περαιτέρω ενίσχυση του κρατικού τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.¹⁰⁴

Ένα θέμα το οποίο χρήζει ολοκληρωμένης απάντησης είναι σχετικά με τον ρόλο της μη κρατικής εκπαίδευσης. Υπογραμμίζεται πως η κάθε χώρα ξεχωριστά έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες και φιλοσοφικές προσεγγίσεις. Για παράδειγμα, η μη κρατική μη κερδοσκοπική παιδεία στις ΗΠΑ αντικρίζεται πολύ θετικά. Σε αντίθεση, η τριτοβάθμια εκπαίδευση σε αρκετές χώρες της ΕΕ θεωρείται δημόσιο αγαθό κι έτσι, γενικά, προσφέρεται δωρεάν ή σε χαμηλό κόστος.¹⁰⁵ Στις χώρες της κεντρικής κι ανατολικής Ευρώπης έχουν αναπτυχθεί πολλά μη κρατικά πανεπιστήμια όπου τα περισσότερα λαμβάνουν κρατική στήριξη ως αντιστάθμισμα για τις υπηρεσίες τους. Σε άλλες μεμονωμένες περιπτώσεις όπως στην Ελλάδα, η πολιτική για τη μη κρατική εκπαίδευση είναι συγκεχυμένη, αντιφατική κι αρνητική.

Στο ευρύτερο ευρωπαϊκό και διεθνές πλαίσιο, παρατηρείται πως η τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν αποτελεί κρατικό μονοπώλιο. Η μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση γενικότερα αποτελεί ένα σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι του εκπαιδευτικού συστήματος. Τα σημερινά κοινωνικοοικονομικά δεδομένα επιβάλλουν ένα διαφορετικό πρότυπο, αυτό

¹⁰⁴ Βλέπε Δ. Ψύλλου, «Αυξημένα κονδύλια για πανεπιστήμια», *Φιλελεύθερος*, 27 Απριλίου 2017, σελ. 9.

¹⁰⁵ Βλέπε I. Katsarova, "Higher education in the EU: Approaches, issues and trends", European Parliamentary Research Service (EPRS), 2015, pp. 1-35, available from: [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_IDA\(2015\)_554169](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_IDA(2015)_554169)

της συνύπαρξης της μη κρατικής με την κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση. Όμως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην Κύπρο η κερδοσκοπική διάσταση των ιδιωτικών/μη κρατικών πανεπιστημίων καθιστά την κατάσταση πιο περίπλοκη κυρίως για πολιτικούς και φιλοσοφικούς λόγους. Και τούτο, ασχέτως αν διαχρονικά το κράτος στήριξε ποικιλοτρόπως κερδοσκοπικούς τομείς της οικονομίας όπως ο τουρισμός.

Στην περίπτωση που τα μη κρατικά πανεπιστήμια γίνουν μη κερδοσκοπικά ιδρύματα, πιθανώς, η όλη εικόνα να διαφοροποιηθεί. Επί του παρόντος υπάρχουν μη κρατικά, μη κερδοσκοπικά κέντρα ερευνών/δεξαμενές σκέψης που δεν τυγχάνουν της οικονομικής στήριξης του κράτους σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες. Παράλληλα, επιχορηγούνται τα κρατικά ερευνητικά ιδρύματα ενώ θα ήταν προτιμότερο η χρηματοδότηση κρατικών και μη κρατικών ερευνητικών κέντρων/δεξαμενών σκέψης να γίνεται σύμφωνα με το έργο και την ευρύτερη προσφορά του κάθε ιδρύματος.

Είναι σημαντικό να αξιολογηθούν ορισμένα ουσιαστικά ζητήματα. Ποιος ο ρόλος του μη κρατικού τομέα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση; Θα αντικριστεί ισότιμα η μη κρατική παιδεία; Θέλουμε να μετατρέψουμε την Κύπρο σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο; Κατανοούνται οι προϋποθέσεις για μια τέτοια εξέλιξη; Όσο για τον ρόλο που προσδίδεται στη μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση μέχρι σήμερα από την πολιτεία και τα όργανά της είναι αυτός του αναγκαίου κακού. Η κυρίαρχη ιδεολογία στον κυπριακό κι ελλαδικό χώρο ήταν/είναι ότι η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι αποκλειστική ευθύνη του κράτους. Ενώ δεν παραγνωρίζεται ο παρεμβατικός ρόλος που το κράτος διαδραματίζει στον ζωτικό αυτό τομέα κάθε κοινωνίας, θα είναι μοιραίο σφάλμα να εξισωθεί ο κρατικός παρεμβατισμός με την ανάληψη μονοπωλιακού ρόλου.

Η κυπριακή πολιτεία δεν έχει ανεξάντλητους πόρους για να έχει αρκετά κρατικά πανεπιστήμια που να ικανοποιούν όλες τις ανάγκες των Κυπρίων στη βάση της φιλοσοφίας της πλήρους δωρεάν παιδείας. Διερωτάται κανείς εάν η πολιτική που ακολουθείται για τα κρατικά ιδρύματα με τις γενναιόδωρες οικονομικές παροχές χωρίς επαρκή ορθολογιστική βάση είναι σωστή. Αλλά και να υπήρχαν οι απαιτούμενοι πόροι, δεν θα ήταν η καλύτερη δυνατή πολιτική για πολλούς λόγους. Δεν είναι μόνο ότι η Κύπρος δεν μπορεί να μετατραπεί σε ακαδημαϊκό κέντρο μόνο με τα κρατικά ιδρύματα. Είναι σημαντικό ότι η έως τώρα εμπειρία δείχνει πως το κόστος λειτουργίας είναι πολύ ψηλό και το κοινωνικό όφελος περιορισμένο. Επιπρόσθετα, η καταβολή εξ ολοκλήρου από το κράτος των διδάκτρων είναι και κοινωνικά άδικη ενώ αναπαράγει και την ανισότητα.

Επιπλέον, στην περίπτωση που υπερισχύσει και επικρατήσει η φιλοσοφία του κρατισμού σε όλα τα επίπεδα (από την προδημοτική μέχρι τη μεταπτυχιακή μόρφωση), τότε θα επέλθει μια κατακόρυφη αύξηση των δημοσίων δαπανών τις οποίες το κράτος δεν θα αντέξει. Ήδη η δομή των κρατικών δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την έρευνα είναι τέτοια που έχει οδηγήσει σε ανισορροπίες όπως οι υπέρογκες παροχές για τα κρατικά ιδρύματα χωρίς καμιά στήριξη για τα μη κρατικά ιδρύματα. Τονίζεται επίσης πως το γεγονός ότι το κράτος καταβάλλει εξ ολοκλήρου μόνο τα διδάκτρα των φοιτητών των κρατικών ιδρυμάτων αποτελεί κατάφωρη διάκριση κι αδικία.

Παράλληλα, η απουσία ενός πραγματικού ανταγωνιστικού περιβάλλοντος θα οδηγεί αναπόφευκτα σε μεγαλύτερα προβλήματα ποιότητας από αυτά που υπάρχουν σήμερα. Η μη αναστροφή της κατάστασης αυτής θα έχει αρνητικές συνέπειες ενώ, με την αποδοχή κι ενίσχυση της μη κρατικής εκπαίδευσης θα υπάρξουν πολλά οφέλη: ο υγιής ανταγωνισμός θα επιφέρει βελτίωση της ποιότητας, ευελιξία, περισσότερες επιλογές, χαμηλότερο κόστος στα κρατικά ιδρύματα ενώ θα διευκολυνθεί η υλοποίηση του στόχου μετατροπής της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο. Μια τέτοια εξέλιξη

θα έχει ουσιαστικές και πολυδιάσπατες θετικές επιπτώσεις: οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές.

Τέλος, η συνύπαρξη της κρατικής με τη μη κρατική παιδεία είναι και μια πραγματικότητα αλλά και επιθυμητή επιλογή. Πέραν τούτου, η κρατική εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να είναι τέτοια που να αγκαλιάζει και τους δύο τομείς, με τρόπο που να επωφελείται η παιδεία στο σύνολό της και κατ' επέκταση η κοινωνία, η οικονομία κι η πολιτεία γενικότερα. Είναι ξεκάθαρο πως χρειάζεται να επανεξετασθεί η πολιτική του κράτους, να τεθούν με σαφήνεια οι στόχοι και να υπάρξει εξορθολογισμός των δημοσίων δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Προκλήσεις και ευκαιρίες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο μετά το Brexit

Με το Brexit αναπόφευκτα δημιουργούνται νέα δεδομένα τα οποία θα επηρεάσουν το Ηνωμένο Βασίλειο καθώς και την ΕΕ. Υπάρχουν πολλά αναπάντητα ερωτήματα σε σχέση με τις επιπτώσεις για τα πανεπιστήμια, τους ακαδημαϊκούς και τους φοιτητές. Η έξοδος της Βρετανίας από την ΕΕ δεν θα συμβεί εν μία νυκτί, αντίθετα θα υπάρξει μια σταδιακή διαδικασία.

Με την απόφαση για Brexit τίθενται διάφορα ερωτήματα. Αυτά αφορούν το καθεστώς των Ευρωπαίων φοιτητών και ακαδημαϊκών, τα κονδύλια για έρευνα που προέρχονται από την ΕΕ, τη συμμετοχή των φοιτητών στο πρόγραμμα Erasmus και πολλά άλλα. Ενδεχομένως τα βρετανικά πανεπιστήμια να χάσουν τη χρηματοδότηση της έρευνας από την ΕΕ.¹⁰⁶ Τα πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου εισπράττουν συμπληρωματικά 15% από την ΕΕ και πιστεύεται ότι με το Brexit θα απωλεσθούν αυτοί οι πόροι. Η εν λόγω απώλεια μπορεί να καταλήξει σε αύξηση των διδάκτρων

¹⁰⁶ Βλέπε C. Zillman, "Why U.K. Universities Are Really Worried About 'Brexit'", *Fortune*, 20 June 2016, available from: <http://fortune.com/2016/06/20/brexit-uk-universities-eu-students/>

προκειμένου να αντισταθμιστεί αυτό το πλήγμα.¹⁰⁷ Επιπρόσθετα, οι ακαδημαϊκοί θα έχουν λιγότερες ευκαιρίες για συνεργασίες σε ερευνητικά προγράμματα. Μια αλλαγή στο καθεστώς θεωρήσεων για άλλες ευρωπαϊκές χώρες μπορεί επίσης να δημιουργήσει διάφορες επιπλοκές στη συνεργασία με βρετανικά πανεπιστήμια.¹⁰⁸

Υπήρξε η διαβεβαίωση ότι οι ήδη εγγεγραμμένοι φοιτητές από την ΕΕ στα βρετανικά πανεπιστήμια και αυτοί που επρόκειτο να εγγραφούν το Φθινοπωρινό εξάμηνο 2017 μετά την απόφαση για το Brexit θα συνεχίσουν να λαμβάνουν δάνεια ή / και επιχορηγήσεις για τη διάρκεια των μαθημάτων τους.¹⁰⁹ Παρά ταύτα κανείς δεν είναι σίγουρος για τη μετέπειτα εξέλιξη της κατάστασης.

Μέχρι στιγμής οι Κύπριοι φοιτητές, όπως επίσης και οι υπόλοιποι φοιτητές από όλες τις χώρες της ΕΕ, δικαιούνται να αιτηθούν του Ευρωπαϊκού Φοιτητικού Δανείου που δίδεται από την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου το οποίο καλύπτει τα διδάκτρα των πανεπιστημίων για πτυχιακές σπουδές μέχρι και για τέσσερα χρόνια φοίτησης και το οποίο από το 2016 θα κάλυπτε και τις μεταπτυχιακές σπουδές. Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου (μέσω του οργανισμού Student Finance UK - SFUK) δίδει το Ευρωπαϊκό Φοιτητικό Δάνειο (ΕΦΔ) σε όλους τους Ευρωπαίους πολίτες με πολύ καλούς όρους αποπληρωμής εξ ου και η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών το επιλέγει για την κάλυψη των διδάκτρων τους. Ενδεικτικά, η αποπληρωμή ξεκινά αφού ο φοιτητής αποφοιτήσει, εργοδοτηθεί και αμείβεται με ετήσιο μισθό πέραν των £21.000. Αν αυτή η πολιτική δανείων διαφοροποιηθεί τότε θα έχει σοβαρό αντίκτυπο στον μελλοντικό αριθμό

¹⁰⁷ Βλέπε C. Minsky, "How could Brexit impact international students?", *Times Higher Education*, 24 June 2016, available from:

<https://www.timeshighereducation.com/student/news/how-could-brexit-impact-international-students>

¹⁰⁸ Βλέπε D.J. Goodfellow, "Brexit: What will it mean for universities, students and academics?", *The Telegraph*, 1 July 2016, available from:

<http://www.telegraph.co.uk/education/2016/07/01/brexit-what-will-it-mean-for-universities-students-and-academics/>

¹⁰⁹ Ibid.

φοιτητών από άλλες χώρες της ΕΕ που θα επιλέγουν πανεπιστήμια στην Βρετανία.

Οι έρευνες που έχουν γίνει σχετικά με την έξοδο της Βρετανίας από την ΕΕ καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι θα υπάρξει μείωση του αριθμού των σπουδαστών της ΕΕ σε βρετανικά πανεπιστήμια. Για πολλά πανεπιστήμια οι διεθνείς φοιτητές μαζί με τους φοιτητές από την ΕΕ συμβάλλουν σε ένα μεγάλο μέρος των εσόδων τους. Με το Brexit θα υπάρχουν σοβαρές διαφοροποιήσεις. Τα δίδακτρα σε αρκετά βρετανικά πανεπιστήμια είχαν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια. Με το Brexit η τάση αυτή αναμένεται να ενισχυθεί. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο που η Πρωθυπουργός της Βρετανίας εισηγήθηκε παγοποίηση των διδάκτρων στα βρετανικά πανεπιστήμια.¹¹⁰ Ούτως ή άλλως, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι και το κόστος ζωής στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι σχετικά ψηλό ο τομέας δεν θα παραμείνει ανεπηρέαστος. Περαιτέρω, σε περίπτωση που το Ηνωμένο Βασίλειο επιβάλει περιορισμό στις μετακινήσεις θα αλλάξει και ο τρόπος μετακινήσεων των φοιτητών, καθώς δεν θα αρκεί η ταυτότητα, αλλά θα απαιτείται η έκδοση φοιτητικής βίζας.

Διάφοροι αναλυτές έχουν προειδοποιήσει ότι το Brexit θα περιορίσει και την κίνηση των φοιτητών του Ηνωμένου Βασιλείου. Ένας μεγάλος αριθμός Βρετανών φοιτητών έχουν επωφεληθεί από το πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών Erasmus+, το οποίο παρέχει κονδύλια για προπτυχιακούς φοιτητές να ταξιδέψουν σε χώρες της ΕΕ να σπουδάσουν, ως μέρος του πτυχίου τους. Το πρόγραμμα θα επηρεαστεί δραματικά αμέσως μετά την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ. Από το πρόγραμμα Erasmus+ έχουν επωφεληθεί 85.000 φοιτητές σε θέματα φοίτησης σε άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και σε τοποθετήσεις εργασίας, καθώς και το προσωπικό έχει επωφεληθεί με τις ευκαιρίες ανταλλαγής.

¹¹⁰ Βλέπε R. Roberts, "Theresa May pledges to freeze tuition fees and extend Help to Buy scheme ahead of Tory conference", *Independent*, 30 September 2017, available from: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/theresa-may-tuition-fees-9250-freeze-help-to-buy-conservative-party-conference-a7976181.html>

Η βρετανική κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η συμμετοχή μετά το Brexit «εξαρτάται από τις διαπραγματεύσεις».¹¹¹ Παράλληλα, το Ηνωμένο Βασίλειο φαίνεται ήδη λιγότερο ελκυστική επιλογή μετά το δημοψήφισμα. Πολλά πανεπιστήμια ανησυχούν για την πτώση των αιτήσεων από τους φοιτητές της ΕΕ. Το Cambridge ήδη αναφέρει πτώση 17% σε αιτήσεις από την ΕΕ για το 2017 και αναμένει περαιτέρω μείωση.¹¹²

Προφανώς και η Κύπρος είναι δυνατό να επηρεασθεί από τη σχετική απόφαση. Παράλληλα, δημιουργούνται νέες ευκαιρίες και προκλήσεις. Η ευκαιρία που δημιουργείται για την Κύπρο είναι η προσέλκυση φοιτητών που θα είχαν ως προτεραιότητα το Ηνωμένο Βασίλειο. Το χαμηλό-συγκριτικά-κόστος, η ποιότητα των υπηρεσιών σε συνδυασμό με την ασφάλεια και τις καιρικές συνθήκες καθιστούν την Κύπρο ελκυστικό προορισμό. Η Κύπρος καλείται αυτή την καίρια στιγμή να επενδύσει στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και να υλοποιήσει έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό και μία πολιτική διεθνοποίησης όπου να ανταποκρίνεται στα νέα δεδομένα με προγράμματα σπουδών υψηλής ποιότητας και με ελκυστικά δίδακτρα. Για να γίνει αυτό εφικτό απαιτείται μία αναθεώρηση της μέχρι τώρα πολιτικής, φιλοσοφίας και κατανομής του προϋπολογισμού. Η επένδυση στην έρευνα είναι επίσης ουσιαστικής σημασίας.

Εν κατακλείδι, καθώς συνεχίζονται οι προετοιμασίες για την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ για τα επόμενα δύο χρόνια και μετέπειτα, μια επαναβεβαίωση της συνεχιζόμενης δέσμευσης της χώρας προς τον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης και της Διαδικασίας της Μπολόνια θα είναι μια ισχυρή δήλωση αναφορικά με τις προθέσεις της. Και αυτό σε

¹¹¹ Βλέπε S. Sweeney, "How will Brexit affect European Students and UK's Higher Education?", *Euronews*, 2017, available from: <http://www.euronews.com/2017/01/25/brexit-is-an-assault-on-the-contribution-ethos-and-character-of-uk-universities>

¹¹² Ibid.

μια εποχή αβεβαιότητας,¹¹³ καθώς η μηχανική και το περιεχόμενο του διαζυγίου θα καθορίσει τα συγκεκριμένα αποτελέσματα.¹¹⁴ Επιπλέον, συγκεκριμένοι κύκλοι των Βρυξελών φαίνονται διατεθειμένοι να δώσουν παραδειγματική προειδοποίηση μετά το Brexit. Όμως, η ΕΕ θα έδινε άσχημη εικόνα αν προσπαθούσε να τιμωρήσει το Ηνωμένο Βασίλειο προκειμένου να αποτρέψει άλλες χώρες από το να φύγουν.¹¹⁵ Σύμφωνα με δημοσιεύματα, η Βρετανία μετά από το Brexit δείχνει αποφασισμένη να πληρώσει δισεκατομμύρια λίρες στην ΕΕ προκειμένου να διατηρήσει την πρόσβασή της στην ενιαία αγορά για την προστασία του χρηματοπιστωτικού τομέα κι άλλων βιομηχανιών-κλειδιά του Ηνωμένου Βασιλείου.¹¹⁶ Εντούτοις η πρόβλεψη για την εξέλιξη των γεγονότων είναι δύσκολη.

Η μειωμένη χρηματοδότηση, η περιορισμένη πρόσβαση σε ταλαντούχους νέους και, ενδεχομένως, οι προϋποθέσεις έκδοσης βίζας που θα επιβληθούν στους υπηκόους της ΕΕ, θα έχουν αρνητικές συνέπειες για τα πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου. Αυτές οι αλλαγές θα υπονομεύσουν τη βιομηχανική βάση και τη φήμη των πανεπιστημίων παγκόσμιας κλάσης στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Βρετανία μέχρι τώρα αποτελούσε έναν ιδιαίτερα ελκυστικό προορισμό για Κύπριους φοιτητές καθώς και για αρκετούς Ελλαδίτες. Με το συγκεκριμένο ασταθές και αβέβαιο περιβάλλον που επικρατεί μετά την απόφαση για το Brexit αναμένεται ότι αρκετοί υποψήφιοι φοιτητές θα αναζητήσουν πανεπιστήμια σε άλλες χώρες της ΕΕ.

¹¹³ Βλέπε QAA, "Post-EU referendum: the UK, European Higher Education Area and the Bologna Process", August 2016, available from:

<http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/QAA-Viewpoint-PostEU.PDF>

¹¹⁴ Βλέπε A. Barker, "What a British divorce from the EU would look like", *The Financial Times*, 28 June 2016, available from: <https://www.ft.com/content/7e0bce28-dbda-11e5-a72f-1e7744c66818>

¹¹⁵ Βλέπε S. Kooths, "KEEPING GOOD RELATIONS WITH POST-BREXIT U.K. IS VITAL TO THE EU", *Newsweek*, 13 October 2016, available from: <http://www.newsweek.com/brexit-soft-brexit-hard-brexit-eu-free-trade-theresa-may-509455>

¹¹⁶ Βλέπε C. Bayliss, "Theresa May 'to pump BILLIONS into European Union AFTER Brexit to stay in single market'", *Express*, 17 October 2016, available from: <http://www.express.co.uk/news/uk/721875/Theresa-May-single-market-european-union-billions-post-brexit-philip-hammond-eu>

Η Κύπρος θα μπορούσε να αξιοποιήσει αυτή την ευκαιρία απορροφώντας αριθμό φοιτητών που θα επηρεαστούν δυσμενώς από την επικείμενη έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ. Για μια τέτοια εξέλιξη απαιτείται περαιτέρω αναβάθμιση της ποιότητας καθώς και χαμηλότερα διδάκτρα.

Διδάγματα για την Κύπρο από τη διεθνή εμπειρία

Είναι πολύ σημαντικό να αξιολογήσουμε τις ευρύτερες διαστάσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε διάφορες χώρες παγκοσμίως. Αξιολογώντας τον τομέα αυτό κάθε χώρας ξεχωριστά μπορούν να εξαχθούν πολλά χρήσιμα συμπεράσματα. Μελετώντας τις διαφορετικές περιπτώσεις σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, διαπιστώνονται κάποια κοινά αλλά και ξεχωριστά χαρακτηριστικά.

Η Κύπρος καλείται να αντλήσει διδάγματα από τα επιτυχημένα μοντέλα και να τα προσαρμόσει στις δικές της ανάγκες και προτεραιότητες. Είναι σημαντικό επίσης να κατανοηθούν πρακτικές και πολιτικές που πρέπει να αποφευχθούν.

Χώρες όπως οι ΗΠΑ και η Μεγάλη Βρετανία, οι οποίες κατέχουν την πρώτη και δεύτερη θέση αντίστοιχα στην προσέλκυση ξένων φοιτητών έχουν δημιουργήσει μια βαθιά παράδοση στον τομέα αυτό. Πρωταγωνιστική παρουσία έχουν επίσης η Φινλανδία και η Γερμανία.

Τις τελευταίες δεκαετίες η οικονομία της Φινλανδίας έχει προσανατολιστεί στην επέκταση του τομέα της πληροφορικής και της τηλεπικοινωνιακής τεχνολογίας στην έρευνα και την ανάπτυξη. Το ψηλό ποσοστό απασχόλησης εργατικού δυναμικού, με αυξημένα εκπαιδευτικά προσόντα είναι απόρροια του γεγονότος πως τα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα, πανεπιστήμια και πολυτεχνεία λειτουργούν σε συνεργασία με την κοινωνία και την οικονομία και προβάλλουν τον αντίκτυπο των ερευνητικών τους αποτελεσμάτων. Αποτελέσματα της σύνδεσης εκπαιδευτικής πολιτικής και πολιτικής αγοράς εργασίας θεωρούνται η επιτάχυνση μετάβασης στην

εκπαίδευση, η μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης των σπουδών, η μείωση ποσοστού βραδυπορούντων φοιτητών, η μείωση της ηλικίας πρώτης εισόδου στην αγορά εργασίας και τέλος η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης.

Άλλο ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του μοντέλου αυτού είναι το γεγονός ότι δεν επιδιώχθηκε περαιτέρω περιφερειακή εξάπλωση των πανεπιστημίων. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση των περιφερειακών αποτελεσμάτων των πανεπιστημίων και τη συνεργασία τους με την τοπική επιχειρηματικότητα και τη βιομηχανία. Σημαντική μεταρρύθμιση στο φινλανδικό μοντέλο αποτελεί επίσης και η ενίσχυση συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν δίκτυα πανεπιστημίων περιοχής με έναν πατρικό πανεπιστήμιο (parent university) και μικρότερα πανεπιστήμια υπό μορφή οργάνωσης ομπρέλα (umbrella organization) για την επίτευξη συνεργιών και οικονομιών κλίμακας.

Περαιτέρω, η περίπτωση της Ολλανδίας αποτελεί επίσης ένα αξιόλογο παράδειγμα μελέτης. Η Ολλανδική κυβέρνηση διαπίστωσε από πολύ νωρίς τον μεγάλο αριθμό πανεπιστημίων στην χώρα και αποφάσισε να ενθαρρύνει τις συγχωνεύσεις. Η Ολλανδία κατάφερε να δημιουργήσει ένα σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο οποίο συνυπάρχουν ψηλή ποιότητα και σχετικά χαμηλά δίδακτρα.

Μελετώντας προσεκτικά τα στοιχεία από τα διάφορα μοντέλα που ακολουθούν οι πιο πάνω χώρες μπορεί κανείς να διαπιστώσει τρόπους με τους οποίους ένα κράτος μπορεί να καινοτομήσει και να αναβαθμίσει ουσιαστικά την ποιότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του. Οι προαναφερθείσες χώρες παρέχουν πληθώρα επιλογών για οικονομική στήριξη των φοιτητών τους. Το κράτος εμφανίζεται αρωγός, παρέχοντας σε ορισμένες περιπτώσεις και το ολικό ποσό των διδάκτρων, εάν η οικονομική κατάσταση του φοιτητή το απαιτεί. Πέραν τούτου, σημαντική είναι και η προσφορά μη κρατικών φορέων, ανεξάρτητων οργανισμών ή οργανισμών

που έχουν συσταθεί από το κράτος και που παρέχουν χαμηλότοκα δάνεια στους φοιτητές με σημαντικές ευκολίες αποπληρωμής. Παράλληλα, η σύνδεση της εκπαιδευτικής πολιτικής με την αγορά εργασίας και την επαγγελματική ανάπτυξη, καθώς και η παροχή ενός υψηλού επιπέδου μάθησης θα πρέπει να αποτελέσουν παράδειγμα για την Κύπρο.

Ενώ υπάρχουν οι περιπτώσεις εκείνες που αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση είναι επίσης σημαντικό να εξετάσουμε πολιτικές ή/και φαινόμενα που έχουν οδηγήσει σε σημαντική διάβρωση του συστήματος στην ολότητα του. Η Ελλάδα κρίνεται ως ένα τέτοιο παράδειγμα το οποίο θα πρέπει να μας προβληματίσει. Η φιλοσοφία του κρατισμού, η έντονη γραφειοκρατία και η έλλειψη προγραμματισμού έχουν οδηγήσει σε πολλαπλά προβλήματα και στρεβλώσεις στο εκπαιδευτικό τοπίο. Τονίζεται επίσης η ύπαρξη και άλλων διαχρονικών παθογενειών όπως η τάση για πόλωση, η εσωστρέφεια, η αναξιοκρατία και η στρεβλή διοίκηση. Η κομματοκρατία έχει σαφώς διεισδύσει στα δρώμενα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με διορισμούς να γίνονται στη βάση μη αξιοκρατικών κριτηρίων με πρώτιστη συνέπεια τη δυσλειτουργία και την αρνητική επίδραση στο επιστημονικό έργο των ιδρυμάτων. Άλλο ένα αρνητικό στοιχείο προς αποφυγή είναι «η μόδα» της κατάληψης των πανεπιστημίων, η οποία βασίζεται σε μια στρεβλή αντίληψη σχετικά με το ακαδημαϊκό άσυλο. Επιπρόσθετα, η ισχυρή οικονομική στήριξη που το κράτος διανέμει στον υπέρογκο αριθμό των ιδρυμάτων αυτών δεν μπορεί να καλύψει ούτε τις βασικές τους ανάγκες.

Αναμφίβολα η οποιαδήποτε αναβάθμιση του συστήματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο θα έρθει με τη συνειδητοποίηση των υφιστάμενων δεδομένων στο περιφερειακό, ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον και την αντιμετώπιση των σχετικών προκλήσεων. Η κάθε χώρα έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και προγράμματα, τα οποία προκύπτουν ανάλογα με τις ανάγκες και τα δεδομένα που παρουσιάζονται κατά καιρούς στην κάθε μια από αυτές. Σε καμία περίπτωση η Κύπρος δεν πρέπει να ακολουθήσει την ολοκληρωτική αντιγραφή και εφαρμογή του

οποιοδήποτε μοντέλου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που προαναφέρθηκαν εάν δεν συνειδητοποιήσει τις πραγματικές της ανάγκες.

Σημαντικό βήμα στην προσπάθεια αυτή είναι η ισότιμη αντιμετώπιση των κρατικών και μη κρατικών πανεπιστημίων. Το επιθυμητό αποτέλεσμα θα έρθει μόνο με μια συγκεκριμένη πολιτική που θα προωθεί, μεταξύ άλλων, τη συνύπαρξη κρατικών και μη κρατικών φορέων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Γι' αυτό το λόγο είναι ανάγκη να γίνει μια ορθολογιστική αξιολόγηση των περιορισμένων διαθέσιμων πόρων, ούτως ώστε τόσο οι φοιτητές όσο και τα πανεπιστημιακά ιδρύματα να τύχουν μιας λογικής και εντός συγκεκριμένων πλαισίων οικονομικής στήριξης.

Εξίσου σημαντική βαρύτητα και ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην ποιότητα και την αξιοπιστία των προγραμμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που θα προσφέρει η Κύπρος. Τα δυο αυτά χαρακτηριστικά αποτελούν πολύ σημαντικά στοιχεία για να επιτευχθεί ο αρχικός στόχος που τέθηκε για μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο καθώς και στην προσέλκυση όλο και περισσότερων ξένων φοιτητών που θα επιλέγουν την Κύπρο για τις σπουδές τους.

Διεθνείς οργανισμοί, όπως η UNESCO και η ΕΕ τονίζουν συνεχώς τη σημασία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για την κοινωνική ανάπτυξη και την κοινωνική ευημερία. Σύμφωνα με τους οργανισμούς αυτούς η τριτοβάθμια εκπαίδευση δρα ως αντίδοτο στον αντίκτυπο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και στον τομέα της απασχόλησης. Η απόδοση και η ποιότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αντικατοπτρίζει την ικανότητα μιας χώρας να θέσει εκ νέου γερά θεμέλια και να δημιουργήσει πραγματικές προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης.

Εν κατακλείδι, η καταγραφή και οι εισηγήσεις που έχουν γίνει σε καμία περίπτωση δεν υπονοούν την πιστή αντιγραφή και εφαρμογή του οποιοδήποτε μοντέλου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η κάθε χώρα έχει τις

δικές τις ιδιαιτερότητες και το δικό της υπόδειγμα. Αυτό που θα πρέπει να γίνει κατανοητό είναι ότι το υφιστάμενο σύστημα ως έχει δεν μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη του στόχου μετατροπής της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο εάν δεν γίνουν άμεσα ριζικές αλλαγές. Είναι σημαντικό σε αυτή τη δύσκολη συγκυρία να γίνει ορθολογιστική αξιολόγηση των περιορισμένων διαθέσιμων πόρων και να εκτιμηθεί η αξία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Διαπιστώσεις και συμπεράσματα

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση και η έρευνα είναι κεφαλαιώδους σημασίας για κάθε χώρα. Η ανάπτυξη της μη κρατικής παιδείας στην Κύπρο πριν από την ίδρυση κρατικών πανεπιστημίων αποτέλεσε μια ιστορική ιδιαιτερότητα. Η ιδιωτική τριτοβάθμια εκπαίδευση είχε και έχει τη δική της πολυδιάστατη προσφορά στο κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό γίγνεσθαι του τόπου.

Αντί το κράτος να έχει μια πρωταγωνιστική και καθοδηγητική πολιτική επισπεύδοντας την αναπτυξιακή πορεία του τομέα, ακολουθούσε τις εξελίξεις. Ήταν οι πιέσεις από την κοινωνία και την οικονομία καθώς και οι συναφείς εξελίξεις στην κατεχόμενη Κύπρο που τελικά ώθησαν το κράτος να προβεί πρώτα σε αξιολογήσεις προγραμμάτων και μεταγενέστερα στην πανεπιστημιοποίηση ιδιωτικών κολεγίων. Αλλά και τα βήματα αυτά δεν έγιναν με τρόπο ολοκληρωμένο. Μεταξύ άλλων, υπήρξαν καθυστερήσεις αλλά και ελλείψεις.

Αντίθετα στην κατεχόμενη Κύπρο οι εξελίξεις ήταν διαφορετικές. Οι κατοχικές αρχές σε συνεργασία με την Άγκυρα είχαν αποφασίσει από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 να προωθήσουν τη μετατροπή των κατεχόμενων εδαφών σε μια πανεπιστημιούπολη. Υπήρχαν δύο ζωτικοί στόχοι: αφ' ενός τα ιδρύματα αυτά θα συνέβαλλαν στην προώθηση της τούρκο(κυπριακής) «αφηγηματικής επεξήγησης» και των ευρύτερων πολιτικών στόχων γενικότερα και αφ' ετέρου να αποτελέσουν μοχλό κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Παρά το γεγονός ότι υπήρχαν/υπάρχουν σοβαρά προβλήματα ποιότητας στα κατεχόμενα, η επιμονή ήταν τέτοια που ήδη υπάρχουν αποτελέσματα. Υπολογίζεται ότι ο τομέας αυτός συμβάλλει περίπου 15% στο ΑΕΠ της «ΤΔΒΚ». Πέραν τούτου τα ιδρύματα των κατεχόμενων έχουν δημιουργήσει δίκτυα συνεργασίας σε διάφορα επίπεδα.

Σύμφωνα με τα τελευταία αναλυτικά στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, το σύνολο των φοιτητών που φοιτούσαν σε πανεπιστημιακά ιδρύματα στην Κύπρο την ακαδημαϊκή χρονιά 2013-14 ήταν 27.958. Από αυτούς 13.663 (48,86%) φοιτούσαν σε κρατικά ιδρύματα και οι υπόλοιποι 14.295 (51,14%) σε μη κρατικά ιδρύματα. Το ποσοστό των ξένων φοιτητών ήταν 27,85% ή 7.788 φοιτητές. Την ίδια περίοδο ο αριθμός φοιτητών σε κολέγια (κρατικά και μη κρατικά) ήταν 5.716. Απ' αυτούς 2.022 φοιτητές (35,37%) ήταν ξένοι. Όσον αφορά τους Κύπριους που φοιτούν στο εξωτερικό, η τελευταία επίσημη καταγραφή, 2010-2011, αναφέρει ότι σπουδάζουν συνολικά 19.199 φοιτητές σε διάφορες χώρες με τη μεγάλη πλειοψηφία να προτιμά την Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο. Το ποσοστό των Κυπρίων που σπούδαζαν στο εξωτερικό μειώθηκε στο 37,4% το 2010-2011 από το 57,9% που ήταν την περίοδο 1990-91.

Με βάση προκαταρκτικά στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, για το ακαδημαϊκό έτος 2015-16, το σύνολο των φοιτητών στην ελεύθερη Κύπρο ήταν 38.647, εκ των οποίων 31.386 φοιτούσαν σε πανεπιστήμια και 7.281 σε σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στις κατεχόμενες περιοχές το 2015, ο αριθμός των φοιτητών ήταν 81.015 (58,05% από την Τουρκία, 14,81% Τουρκοκύπριοι και 27,14% από άλλες χώρες). Αυτό είναι ενδεικτικό του γεγονότος ότι δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη του τομέα αυτού τόσο για κοινωνικοοικονομικούς όσο και για πολιτικούς λόγους από την Τουρκία καθώς και τις κατοχικές αρχές.

Αξιολογώντας την κρατική φιλοσοφία όπως εκφράζεται με το συναφές νομικό πλαίσιο καθώς και τον εκάστοτε κρατικό προϋπολογισμό καθίσταται προφανές ότι η πολιτεία δεν αντιμετωπίζει ισότιμα την κρατική και τη μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση. Έτσι, λοιπόν στην ελεύθερη Κύπρο σήμερα υπάρχουν ιδρύματα, ακαδημαϊκοί και φοιτητές δύο και τριών ταχυτήτων. Η κατάσταση αυτή δεν προωθεί τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Παράλληλα υπάρχουν κοινωνικές τριβές και εντάσεις που αναπαράγονται. Για παράδειγμα, υπάρχουν πολλές φωνές διαμαρτυρίας

για το ύψος των διδάκτρων στα ιδιωτικά πανεπιστήμια (περίπου €8.000 ετησίως), παρά το γεγονός ότι το κόστος ανά φοιτητή στα κρατικά πανεπιστήμια είναι πολύ μεγαλύτερο (περίπου €18.000 ετησίως, πριν από την κρίση ήταν γύρω στις €20.000, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται το φοιτητικό επίδομα και η φοιτητική χορηγία).

Σύμφωνα με υπολογισμούς της Στατιστικής Υπηρεσίας το κόστος ανά φοιτητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου για την περίοδο 2007-08 ήταν €14.565. Για την ίδια περίοδο το κόστος κεφαλαιουχικών δαπανών ανά φοιτητή ήταν €3.207.¹¹⁷ Στα έξοδα αυτά δεν περιλαμβάνεται το κόστος της γης, και άλλα συναφή αλλά ούτε και πρόνοιες για μελλοντικά συνταξιοδοτικά ωφελήματα. Επομένως, λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα δεδομένα, το ετήσιο κόστος ανά φοιτητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου ήταν γύρω στα €20.000. Σήμερα το κόστος ανά φοιτητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι γύρω στις €18.000. Το κόστος αυτό είναι 225% ψηλότερο από τα δίδακτρα που πληρώνει ένας φοιτητής στα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Σημειώνεται επίσης ότι το κράτος χορηγεί κατά μέσο όρο €4.500 για κάθε σπουδαστή που φοιτά στο εξωτερικό.

Παρ' όλο που τα μη κρατικά πανεπιστήμια της Κύπρου εξαρτώνται αποκλειστικά από ίδιους πόρους (δηλαδή τα δίδακτρα) εντούτοις, το ύψος των διδάκτρων σε αυτά είναι αναμφισβήτητα πολύ χαμηλότερο από το πραγματικό κόστος φοίτησης στα κρατικά πανεπιστήμια. Ταυτόχρονα το κράτος μέσα από τις διαδικασίες αξιολόγησης και πιστοποίησης των κλάδων/προγραμμάτων σπουδών απαιτεί από τα μη κρατικά πανεπιστήμια ποιοτικά προγράμματα σπουδών και παροχή υπηρεσιών ιδίου «ψηλού» επιπέδου όπως αυτών που παρέχουν τα κρατικά πανεπιστήμια.

¹¹⁷ Βλέπε συναφώς Στατιστική Υπηρεσία, Κυπριακή Δημοκρατία, «Στατιστικές της Εκπαίδευσης 2007/2008», Σειρά 1, Αρ. Έκθεσης 20, Λευκωσία, 2009, σελ. 26.

Σημειώνεται συναφώς ότι σε Έκθεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου το 2013 υπογραμμίζεται, μεταξύ άλλων, ότι οι δημόσιες δαπάνες για την κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι ψηλές σε απόλυτους και σχετικούς όρους, αντανακλώντας πολύ ψηλούς μισθούς και επιδόματα. Στην ίδια Έκθεση επισημαίνεται, επίσης ότι το κόστος ανά φοιτητή στα κρατικά πανεπιστήμια είναι μακράν το υψηλότερο στην ΕΕ. Ως εκ τούτου και, μεταξύ άλλων, η Έκθεση εισηγείται την υιοθέτηση διδάκτρων και διαφόρων σχεδίων φοιτητικών δανείων και ενδεχομένως επιδοτούμενων υποτροφιών. Οι εισηγήσεις έχουν ως στόχο τον εξορθολογισμό των δημοσίων δαπανών και τη μείωση των στρεβλώσεων.¹¹⁸

Η συζήτηση αυτή μας φέρνει στο ουσιαστικότερο ζήτημα: ποιά θα πρέπει να είναι η πολιτική που θα οδηγήσει στα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα; Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται μια αναβαθμισμένη ποιότητα, χαμηλότερα δίδακτρα, ίσες ευκαιρίες, η ορθολογιστική διαχείριση πόρων και η ουσιαστική επέκταση του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πάνω απ' όλα όμως είναι η υλοποίηση του στόχου της μετατροπής της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο.

Ενώ παλαιότερα μόλις το ένα τρίτο των νέων Κυπρίων απολάμβανε την τριτοβάθμια εκπαίδευση, σήμερα το ποσοστό αυτό έχει ξεπεράσει τα δύο τρίτα. Επίσης, το ποσοστό ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας στην Κύπρο τυγχάνει να είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ όπως, για παράδειγμα, και της Ολλανδίας καθώς και Ισπανίας, σε αντίθεση με χώρες όπως είναι η Ουγγαρία και η Ρουμανία.¹¹⁹ Όμως η χώρα μας βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά απασχολησιμότητας νέων αποφοίτων στην ΕΕ.

¹¹⁸ Η Έκθεση εισηγήθηκε επίσης κατάργηση των επιδομάτων στο ακαδημαϊκό προσωπικό ύψους μεταξύ €7.000 - €12.000 τα οποία εδίδοντο, ενώ οι μισθοί αυτών είναι εκπληκτικά ψηλοί. Τα επιδόματα αυτά καταργήθηκαν και το θέμα σήμερα είναι ενώπιον της δικαστικής εξουσίας καθώς η απόφαση προσβλήθηκε από ενδιαφερόμενους.

¹¹⁹ Συγχρόνως, η Κύπρος έχει από τα χαμηλότερα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης στην ΕΕ. Βλέπε Ε. Χαραλάμπους, «Στην εκπαίδευση πάμε καλά...», *Η Σημερινή*, 28 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στο: <http://www.sigmalive.com/simerini/news/328329/stin-ekpaidefsi-pame-kala>

Επισημαίνεται επίσης ότι ο τομέας της έρευνας ήταν παραδοσιακά παραμελημένος. Στα τελευταία λίγα χρόνια έγιναν κάποια βήματα προόδου: σε ρητορικό επίπεδο γινόταν αναφορά για την ανάγκη αναβάθμισής του εν λόγω τομέα ενώ ταυτόχρονα αυξήθηκαν τα ερευνητικά κονδύλια. Έτσι οι δαπάνες για την έρευνα ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκαν από το 0,15% στις αρχές της δεκαετίας του 1990 στο 0,60% πριν από την κρίση. Σήμερα δυστυχώς το συγκεκριμένο ποσοστό είναι γύρω στο 0,48%. Είναι προφανές ότι ο εν λόγω τομέας δεν αποτελεί προτεραιότητα, παρά το γεγονός ότι αποτελεί ένα από τους πιο ζωτικής σημασίας στόχους της Στρατηγικής της Λισαβόνας.¹²⁰ Υπογραμμίζεται επίσης ότι στο Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας οι υφιστάμενες γραφειοκρατικές και χρονοβόρες διαδικασίες δημιουργούν σοβαρές επιπλοκές αποστερώντας έτσι πολύτιμους πόρους από την ερευνητική κοινότητα. Πολύ περισσότερο στερούν από την Κύπρο τη δυνατότητα όπως ο τομέας της έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας καταστεί μοχλός οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης.

Επιπρόσθετα το κράτος αντιμετωπίζει την έρευνα από κρατικούς φορείς καθώς και τους ακαδημαϊκούς από τα κρατικά πανεπιστήμια και ιδρύματα με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι την έρευνα που λαμβάνει χώρα από μη κρατικούς φορείς η/και από ακαδημαϊκούς των μη κρατικών ιδρυμάτων. Και η διάκριση αυτή δεν σχετίζεται με τα αποτελέσματα ή την ποιότητα της έρευνας. Το κριτήριο είναι εάν ένα ίδρυμα είναι κρατικό ή όχι καθώς και κατά πόσο ένας ακαδημαϊκός απασχολείται σε κρατικό ή μη κρατικό πανεπιστήμιο.

Η επικέντρωση γύρω από τη διασύνδεση πανεπιστημίων, κέντρων ερευνών και δεξαμενών σκέψης με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε διάφορους τομείς είναι μείζονος σημασίας. Η πολιτεία δυστυχώς δεν δίνει την αναγκαία προσοχή σε αυτή τη διάσταση. Ούτε και κατανοεί επαρκώς τι μπορούν να προσφέρουν τα πανεπιστήμια και οι δεξαμενές σκέψης αν

¹²⁰ Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι ο στόχος είναι όπως οι πόροι που διοχετεύονται στην έρευνα να ανέλθουν στο 3% του ΑΕΠ.

υπάρχει μια αποτελεσματική διασύνδεση με την πολιτεία, την οικονομία και την κοινωνία.

Πρόσφατα, το 2016, με σχετική τροποποίηση του Περί Πανεπιστημίου Κύπρου Νόμο λήφθηκε απόφαση διά της οποίας το Πανεπιστήμιο Κύπρου μπορεί να προσφέρει πτυχία στην Αγγλική. Με αυτή την απόφαση του το κράτος δημιουργεί επιπρόσθετες συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού με τα μη κρατικά πανεπιστήμια στην Κύπρο των οποίων η γλώσσα διδασκαλίας των προγραμμάτων τους ως επί το πλείστον είναι στην αγγλική. Η πολιτική αυτή θα πρέπει να εφαρμοσθεί με τρόπο που να μην δημιουργείται αθέμιτος ανταγωνισμός με τα μη κρατικά πανεπιστήμια.

Ο στόχος για μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο που είχε εξαγγελθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 δεν έχει ακόμα υλοποιηθεί κυρίως ως αποτέλεσμα ενός λανθασμένου μοντέλου που εμπεριέχει σοβαρές στρεβλώσεις και αντιφάσεις. Αποτελεί αντίφαση η ύπαρξη αφ' ενός του στόχου για μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο και αφ' ετέρου η απουσία ισότιμης αντιμετώπισης της ιδιωτικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και των Κυπρίων φοιτητών από το κράτος.

Τονίζεται ότι αποσπασματικά μέτρα δεν μπορούν να αποτελέσουν πολιτική. Η συνέχιση της υφιστάμενης πολιτικής θα έχει αρνητικά αποτελέσματα και ο στόχος για μετατροπή της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο δεν θα υλοποιηθεί. Έτσι η χώρα θα στερηθεί ένα σημαντικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης σε μια περίοδο όπου τα προβλήματα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης είναι έντονα. Πέραν τούτου η μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση θα συρρικνωθεί ή θα περιορισθεί ενώ ταυτόχρονα, ο στόχος της αναβάθμισης ποιότητας δεν θα επιτευχθεί.

Αναμφίβολα η Κύπρος αντιμετωπίζει σήμερα σοβαρά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα και προκλήσεις. Για την επιτυχή αντιμετώπισή τους απαιτούνται ριζικές αλλαγές και τομές. Ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και έρευνας μπορεί να συμβάλει ποικιλοτρόπως στην ανόρθωση της οικονομίας. Το υφιστάμενο μοντέλο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν οδηγεί στην καλύτερη αξιοποίηση των πόρων. Η ανάγκη για μια νέα πορεία ουσιαστικά αποτελεί στρατηγικό μονόδρομο.

Υπογραμμίζεται, μεταξύ άλλων, ότι η Κύπρος μετά τη συντριβή του χρηματοπιστωτικού τομέα θα πρέπει να προωθήσει ένα νέο υπόδειγμα οικονομικής ανάπτυξης το οποίο να εμπεριέχει και τη διάσταση οικονομία και κοινωνία της γνώσης. Η προώθηση και αναβάθμιση του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της έρευνας αποτελεί αναγκαία αλλά όχι επαρκή προϋπόθεση για μια τέτοια εξέλιξη.

Το ερώτημα που τίθεται είναι το ποιά θα πρέπει να είναι η πολιτική που θα οδηγήσει στα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα. Για να καταστεί η Κύπρος περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο πρέπει να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις. Πρώτον, απαιτείται η ενεργός εμπλοκή του μη κρατικού τομέα. Δεύτερο, και πιο σημαντικό, είναι καθοριστικό να υφίστανται χαμηλότερα δίδακτρα και αναβαθμισμένη ποιότητα. Τα δεδομένα αυτά είναι δυνατό να υπάρξουν με την ισότιμη αντιμετώπιση της μη κρατικής πανεπιστημιακής εκπαίδευσης από το κράτος. Τρίτο, η δημιουργία βιώσιμων, ανταγωνιστικών, με κρίσιμη μάζα ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσης μέσω παροχής οικονομικών κινήτρων από την πολιτεία. Αυτό μεταφράζεται σε αλλαγή του νομικού πλαισίου καθώς και της φιλοσοφίας του συναφούς κρατικού προϋπολογισμού. Στα πλαίσια αυτά απαιτείται ορθολογιστική διαχείριση των περιορισμένων πόρων και η ουσιαστική επέκταση και εμβάθυνση του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Ένα άλλο ζήτημα το οποίο θα πρέπει να αξιολογηθεί επαρκώς είναι πως το Brexit θα επηρεάσει τον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Βρετανίας. Μεταξύ άλλων, θα πρέπει να αξιολογηθεί ολοκληρωμένα η πρόσφατη απόφαση της Πρωθυπουργού της Βρετανίας για παγοποίηση των διδάκτρων στα βρετανικά πανεπιστήμια.¹²¹ Επιπρόσθετα, θα πρέπει να εξετασθεί και το πως η Κύπρος είναι δυνατόν να επηρεασθεί.

Ο ρόλος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι αδιαμφισβήτητος και η εξάπλωσή της ραγδαία, γεγονός που παρέχει συγκριτικό πλεονέκτημα σε ιδρύματα και χώρες που εισέρχονται δυναμικά σε αυτό τον τομέα. Εν τούτοις, είναι πολύ δύσκολο να αντικατασταθεί η προσωπική επαφή και η παραδοσιακή διδασκαλία στην τάξη. Από την άλλη είναι σημαντικό να ενσωματωθούν οι καινοτομίες της τεχνολογίας στη μάθηση στα σύγχρονα ακαδημαϊκά ιδρύματα.

Η Κύπρος έχει τις ιδιαιτερότητές της στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ταυτόχρονα θα πρέπει να αντλήσει από τις εμπειρίες άλλων χωρών οι οποίες παρουσιάζουν αξιοζήλευτα επιτεύγματα στον τομέα αυτό. Ταυτόχρονα θα πρέπει να αποφεύγει φιλοσοφίες και πρακτικές οι οποίες έχουν αποδειχθεί ζημιογόνες όπου έχουν δοκιμασθεί.

Εισηγήσεις πολιτικής

Το χαμηλό-συγκριτικά-κόστος, η ποιότητα των υπηρεσιών σε συνδυασμό με την ασφάλεια και τις καιρικές συνθήκες καθιστούν την Κύπρο ελκυστικό προορισμό. Η Κύπρος θα πρέπει να επενδύσει στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και να υλοποιήσει έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό και μία πολιτική διεθνοποίησης όπου να ανταποκρίνεται στα νέα δεδομένα με προγράμματα σπουδών υψηλής ποιότητας και με ελκυστικά δίδακτρα. Για να γίνει αυτό εφικτό απαιτείται αναθεώρηση της μέχρι τώρα πολιτικής, φιλοσοφίας και κατανομής του προϋπολογισμού. Η επένδυση στην έρευνα

¹²¹ Βλέπε R. Roberts, "Theresa May pledges to freeze tuition fees and extend Help to Buy scheme ahead of Tory conference", *op. cit.*

είναι επίσης ουσιαστικής σημασίας.

Κατά καιρούς υπήρξαν διάφορες εισηγήσεις για την ενίσχυση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όπως έχει ήδη υπογραμμισθεί απαιτείται αλλαγή φιλοσοφίας και νοοτροπίας. Η πολιτεία θα πρέπει να αντικρίσει την μη κρατική τριτοβάθμια εκπαίδευση ως στρατηγικό εταίρο για την επίτευξη αυτού του στόχου. Η αλλαγή αυτή συνεπάγεται νέες προσεγγίσεις ως ακολούθως:

- (1) *Χαμηλότερα Δίδακτρα και Ψηλότερη Ποιότητα*: η ανάγκη η Κύπρος να μετατραπεί κατ' αρχάς σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο και μεταγενέστερα σε διεθνές ακαδημαϊκό κέντρο επείγει. Όμως, για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός θα πρέπει να αναβαθμισθεί περαιτέρω η ποιότητα και ταυτόχρονα να υπάρξουν χαμηλότερα δίδακτρα. Για να καταστεί αυτό εφικτό θα πρέπει να διαφοροποιηθεί η υφιστάμενη φιλοσοφία του κρατικού προϋπολογισμού για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι επίσης σημαντικό όπως η πολιτεία ενεργήσει με τρόπο που να προστατεύει την ποιότητα καθώς και τη φήμη της Κύπρου ως ακαδημαϊκού προορισμού.

- (2) *Αλλαγή στη φιλοσοφία του κρατικού προϋπολογισμού και στο υφιστάμενο μοντέλο χρηματοδότησης – προώθηση της ισοτιμίας*: το υφιστάμενο μοντέλο χρηματοδότησης παρέχει πλήρη κάλυψη κόστους φοίτησης για τους προπτυχιακούς φοιτητές που φοιτούν στα κρατικά πανεπιστήμια με τη μορφή αφ' ενός κοινωνικών παροχών και αφ' ετέρου απ' ευθείας χορηγία στα κρατικά πανεπιστήμια.

Ένα εύλογο ερώτημα που τίθεται είναι κατά πόσον είναι ορθολογιστικό να δίδεται φοιτητική χορηγία σε φοιτητές για τους οποίους το κράτος καταβάλλει εξ ολοκλήρου τα δίδακτρα τους. Σημειώνεται συναφώς ότι αρκετές οικογένειες καταβάλλουν τα δίδακτρα των παιδιών τους που φοιτούν σε μη κρατικά

πανεπιστήμια και έμμεσα δια μέσου της φορολογίας τα δίδακτρα και των φοιτητών των κρατικών ιδρυμάτων.

Ο στόχος της παροχής ίσων ευκαιριών δεν μπορεί να υλοποιηθεί με το υφιστάμενο μοντέλο χρηματοδότησης. Εάν το κράτος όντως έχει ως στόχο την παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην Ανώτερη Εκπαίδευση σε όλους τους πολίτες της επιβάλλεται μέσω του διαλόγου για αναθεώρηση της χρηματοδότησης των Ιδρυμάτων Ανώτερης Εκπαίδευσης να επιλέξει ένα μοντέλο χρηματοδότησης με ισότιμη μεταχείριση όλων των φοιτητών.

Θα πρέπει να διαφοροποιηθεί η φιλοσοφία του κρατικού προϋπολογισμού για θέματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καλύπτοντας καθολικά όλα τα ιδρύματα, όλους τους φοιτητές. Το κράτος θα πρέπει να καλύπτει μέρος των διδάκτρων όλων των φοιτητών.

- (3) *Αυτονομία κρατικών και μη κρατικών πανεπιστημίων και ισοτιμία:* Η πολιτεία θα πρέπει να σέβεται την αυτονομία και ισοτιμία όλων των πανεπιστημίων, κρατικών και μη κρατικών. Ένας από τους στόχους είναι η απάλειψη των διακρίσεων μεταξύ κρατικής και μη κρατικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα θα πρέπει να υπάρχει η απαραίτητη λογοδοσία απ' όλα τα πανεπιστήμια.
- (4) *Πρώθηση της έρευνας, τεχνολογίας και καινοτομίας:* Είναι σημαντικό να ενθαρρύνουμε από νωρίς την καλλιέργεια ανάλογων προσεγγίσεων στα σχολεία, να ενισχυθούν τα κέντρα ερευνών, οι δεξαμενές σκέψης, τα τριτοβάθμια ιδρύματα, ανάλογα με τη συμβολή τους στον τομέα αυτό, και να αυξηθούν τα κονδύλια για την έρευνα. Πέραν από τη διεκδίκηση ερευνητικών κονδυλίων από τους αρμόδιους εθνικούς, ευρωπαϊκούς και διεθνούς φορείς είναι σημαντικό όπως ενισχύονται απ' ευθείας τα κέντρα ερευνών από το κράτος. Στα πλαίσια αυτά η χρηματοδότηση κρατικών και μη

κρατικών ερευνητικών κέντρων/δεξαμενών σκέψης είναι δυνατό να γίνεται σύμφωνα με το έργο και την ευρύτερη προσφορά του κάθε ιδρύματος.

Επιπλέον, πρέπει να διαφοροποιηθεί ο τρόπος λειτουργίας του ΙΠΕ ώστε να μην αποτελεί τροχοπέδη στην ουσιαστική ανάπτυξη της έρευνας στον τόπο.¹²² Το Ίδρυμα πρέπει να παραμερίσει τη λογιστική θεώρηση αξιολόγησης προγραμμάτων και να δρα με περισσότερη ευελιξία για να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ερευνητικής κοινότητας.

- (5) *Μη κερδοσκοπικά μη κρατικά πανεπιστήμια*: Εάν η πολιτεία επιθυμεί να μετατραπούν τα μη κρατικά κερδοσκοπικά πανεπιστήμια σε μη κερδοσκοπικά ιδρύματα, στα πλαίσια μιας νέας προσέγγισης σε σχέση με την κατανομή του προϋπολογισμού για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, τότε θα πρέπει να υιοθετηθούν μέτρα και να δοθούν κίνητρα θεσμικής και οικονομικής φύσεως, τα οποία να τα ενθαρρύνουν να μετεξελιχθούν στα πλαίσια ενός αμοιβαία αποδεκτού οδικού χάρτη. Εξ ορισμού τα κίνητρα αυτά θα εμπεριέχουν το στοιχείο της αποζημίωσης ή/και εξαγοράς. Είναι αυτονόητο ότι σε μια τέτοια περίπτωση εάν το κράτος επιλέξει να έχει συμμετοχή στα διοικητικά συμβούλια των εν λόγω ιδρυμάτων θα μπορεί να το πράξει.
- (6) *Υλοποίηση της απόφασης για αγγλικά προγράμματα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και στο ΤΕΠΑΚ με αποφυγή της άνισης μεταχείρισης μη κρατικών πανεπιστημίων*: Η απόφαση για παροχή αγγλικών προγραμμάτων από το Πανεπιστήμιο Κύπρου και το ΤΕΠΑΚ θα εμβαθύνει τις συνθήκες άνισης μεταχείρισης με τα μη

¹²² Είναι επιβεβλημένο να πραγματοποιηθεί ειδική μελέτη με σκοπό τον εντοπισμό όλων των αχρείαστων γραφειοκρατικών στοιχείων που διέπουν τα προγράμματα του ΙΠΕ και απλούστευση των σχετικών διαδικασιών προς όφελος τόσο του Ίδρύματος όσο και της ερευνητικής κοινότητας.

κρατικά πανεπιστήμια. Η κατάσταση αυτή θα δημιουργήσει περισσότερες στρεβλώσεις. Η πολιτική αυτή μπορεί να υλοποιηθεί μόνο κάτω από συνθήκες ισότιμης μεταχείρισης φοιτητών καθώς και κρατικών και μη κρατικών πανεπιστημίων.

- (7) *Οργάνωση και διοίκηση πανεπιστημίων:* Είναι σημαντικό να υπάρχει επιλογή του συστήματος διοίκησης (διοριστικό, εκλογικό ή συνδυασμός των δύο) στα ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης με στόχο την αναβάθμιση της αποτελεσματικότητας και την κατάργηση των οποιωνδήποτε πελατειακών σχέσεων. Τα πανεπιστήμια θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν τα θεσμικά τους όργανα με βάση τη δική τους φιλοσοφία. Ταυτόχρονα θα αποτελούσε θετικό βήμα εάν προωθείτο ένα καλύτερο ισοζύγιο στην κατανομή και διαχείριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ διοικητικού και ακαδημαϊκού προσωπικού. Σημειώνεται ότι στα κρατικά πανεπιστήμια όλες σχεδόν οι αρμοδιότητες επικεντρώνονται στον εκάστοτε πρύτανη ενώ στα μη κρατικά πανεπιστήμια οι ακαδημαϊκοί έχουν λιγότερες αρμοδιότητες. Η σωστή φιλοσοφία περιστρέφεται γύρω από τη διάκριση των αρμοδιοτήτων στα πλαίσια μιας ισοζυγισμένης προσέγγισης.
- (8) *Σχεδιασμός μίας νέας εκπαιδευτικής στρατηγικής μετά το Brexit:* Λαμβάνοντας υπ' όψιν το Brexit καθώς και τις αλλαγές στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο Ηνωμένο Βασίλειο, η Κύπρος βρίσκεται μπροστά σε μία μοναδική ευκαιρία για στήριξη των ακαδημαϊκών της ιδρυμάτων ούτως ώστε οι Κύπριοι φοιτητές να έχουν περισσότερες επιλογές. Μια τέτοια εξέλιξη αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν αναλογισθούμε ότι τα βρετανικά πανεπιστήμια αποτελούν τη δεύτερη επιλογή ανάμεσα στους Κυπρίους φοιτητές που σπουδάζουν στο εξωτερικό. Επιπλέον, η συγκράτηση περισσότερων Κυπρίων και η αύξηση των ξένων φοιτητών στη χώρα θα έχει θετικές οικονομικές προεκτάσεις.

- (9) *Συγχώνευση ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης:* Η πολιτεία μπορεί να δώσει κίνητρα για ενθάρρυνση συγχωνεύσεων ιδρυμάτων ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης. Ο μεγάλος αριθμός φοιτητών θα δημιουργήσει κρίσιμη μάζα φοιτητών και ακαδημαϊκών η οποία θα συμβάλει ουσιαστικά στην αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας των ιδρυμάτων αυτών. Θα μειώσει το κόστος λειτουργίας τους (οικονομίες κλίμακας) και θα καταστεί πόλος έλξης ξένων φοιτητών. Μεταξύ άλλων, είναι δυνατόν να δίδεται ετήσια χορηγία για πανεπιστημιακά ιδρύματα που έχουν ένα ελάχιστο αριθμό φοιτητών. Ανάλογη ρύθμιση σε μικρότερη κλίμακα μπορεί να γίνει και για τα κολέγια. Ο ελάχιστος ακριβής αριθμός φοιτητών τόσο για τα πανεπιστήμια όσο και για τα κολέγια καθώς και η ετήσια χορηγία που θα δίδεται θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας.

Σημειώνεται συναφώς ότι ενώ ο Φορέας Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας της Ανώτερης Εκπαίδευσης ΔΙ.Π.Α.Ε. είναι αυστηρός σε σχέση με τα προγράμματα που εγκρίνει δεν έχει ασχοληθεί με τον αριθμό των ιδρυμάτων.

- (10) *Γενναιόδωρα σχέδια υποτροφιών αριστείας:* Είναι πολύ σημαντικό να υπάρξει ένα ολοκληρωμένο γενναιόδωρο σχέδιο υποτροφιών για Κύπριους φοιτητές που σπουδάζουν σε πανεπιστήμια στην Κύπρο. Εννοείται ότι ο στόχος θα είναι η αναβάθμιση της ποιότητας. Τα σχέδια αυτά δεν θα σχετίζονται με εισοδηματικά κριτήρια. Μοναδικό και αποκλειστικό κριτήριο θα είναι η αριστεία.
- (11) *Γενναιόδωρα σχέδια υποτροφιών με βάση τα κοινωνικοοικονομικά κριτήρια στα μη κρατικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης:* Στα πλαίσια της πολιτικής για ίσες ευκαιρίες η πολιτεία καλείται να συμβάλει στην προσπάθεια των νέων για μόρφωση. Νέες και νέοι από χαμηλά και μικρομεσαία στρώματα θα τυγχάνουν στήριξης για να καταβάλουν τα δίδακτρα τους. Ας υποθέσουμε ότι στα πλαίσια

της πολιτικής που εισηγούμεθα τα δίδακτρα στα μη κρατικά πανεπιστήμια είναι €5.000 ετησίως και υποβληθεί αίτηση από ένα νέο φοιτητή για μείωση των διδάκτρων στη βάση κοινωνικοοικονομικών αναγκών και η αρμόδια επιτροπή του πανεπιστημίου μειώσει κατά 40% τα δίδακτρα (€2.000). Η πολιτεία μπορεί να συνεισφέρει €1.000 και το πανεπιστήμιο τα υπόλοιπα €1.000. Έτσι εάν ένα πανεπιστήμιο εγκρίνει €5 εκατομμύρια εκπτώσεις στη βάση κοινωνικοοικονομικών αναγκών, η πολιτεία θα καταβάλει το 50%, δηλαδή €2.5 εκατομμύρια.

- (12) *Στοχευμένα οικονομικά κίνητρα:* Να δοθούν κίνητρα ώστε να ενθαρρύνονται οι επενδύσεις υψηλής τεχνολογίας από τα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα και τα κέντρα ερευνών. Να δοθούν επίσης κίνητρα σε οργανισμούς και επιχειρήσεις που χρηματοδοτούν ακαδημαϊκές έδρες ή κέντρα ερευνών ή ακαδημαϊκά προγράμματα. Ταυτόχρονα είναι σημαντικό να επανέλθουν οι φορολογικές ελαφρύνσεις σε οικογένειες με φοιτητές όπως ίσχυε παλαιότερα. Αυτό μπορεί να λάβει χώρα στα πλαίσια μιας ευρύτερης φορολογικής μεταρρύθμισης καθώς και της διαφοροποίησης της φιλοσοφίας του κρατικού προϋπολογισμού για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- (13) *Δημιουργία ευρύτερων υποδομών:* Χρειάζεται τα πανεπιστήμια να λειτουργούν σε πιο ψηλό επίπεδο ούτως ώστε η Κύπρος να καταστεί ελκυστική επιλογή ως χώρα σπουδών. Για να γίνει αυτό εφικτό χρειάζεται η ανάλογη υποδομή – δημόσιες βιβλιοθήκες, φοιτητικές εστίες, αθλητικές εγκαταστάσεις, ερευνητικά κέντρα και μονάδες κ.ά. Χρειάζεται ακόμα ένα κατάλληλο θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο που να εξυπηρετεί, να ρυθμίζει και να στηρίζει τις σχετικές δραστηριότητες.

- (14) *Κίνητρα σε ξένους φοιτητές και ακαδημαϊκούς:* Εάν η Κύπρος επιθυμεί να καταστεί ακαδημαϊκό κέντρο ένα ουσιαστικό βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση θα είναι η απλοποίηση των διαδικασιών εισδοχής ξένων φοιτητών στην Κύπρο. Πέραν τούτου, είναι αδιανόητο, για παράδειγμα, να υπάρχουν σοβαρές δυσκολίες στην έκδοση άδειας εργοδότησης ακαδημαϊκών με ψηλές προδιαγραφές από τρίτες χώρες. Όλα αυτά τα δεδομένα θα πρέπει να αναστραφούν και να επικρατήσει ένα πιο ευνοϊκό περιβάλλον. Στα πλαίσια αυτά είναι δυνατόν να υπάρχουν τα ανάλογα κίνητρα όπως διευκολύνσεις στην εύρεση εργασίας μερικής απασχόλησης σε φοιτητές. Άλλα ωφέληματα συχνά περιλαμβάνουν μειωμένα κόστα φαρμακευτικής περίθαλψης κτλ.
- (15) *Έμφαση στην επαγγελματική κατάρτιση:* Χρειάζεται επαναπροσδιορισμός της λειτουργίας των κολεγίων. Οι σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι δυνατό να επαναξιολογήσουν την προσφορά τους στα πλαίσια της μεταλυκειακής εκπαίδευσης και να στραφούν περισσότερο στην επαγγελματική κατάρτιση ατόμων βοηθώντας τους να εισέλθουν στην αγορά εργασίας και να αναπτύξουν ή να αποκτήσουν νέες δεξιότητες. Είναι δυνατό να αυξήσουν την παροχή προγραμμάτων δια βίου μάθησης αναβαθμίζοντας παράλληλα και τον ρόλο τους στην κυπριακή κοινωνία.
- (16) *Συνεχής αξιολόγηση και μελέτη των συναφών ζητημάτων:* Λαμβάνοντας υπ' όψιν την πολυδιάστατη σημασία του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης θα πρέπει να υπάρχει συνεχής αξιολόγηση και μελέτη των συναφών ζητημάτων. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να μελετώνται και να αξιολογούνται οι εξελίξεις σε εθνικό, ευρωπαϊκό αλλά και διεθνές επίπεδο. Μεταξύ άλλων, είναι σημαντικό να εξετασθούν οι προεκτάσεις τυχόν κατάργησης των εισαγωγικών εξετάσεων στην Ελλάδα και πως θα επηρεασθεί η

τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο. Ταυτόχρονα θα πρέπει να αξιολογηθεί ολοκληρωμένα η πρόσφατη εισήγηση της Πρωθυπουργού της Βρετανίας για παγοποίηση των διδάκτρων στα βρετανικά πανεπιστήμια. Επιπρόσθετα, είναι δυνατό να εξετασθούν ζητήματα όπως κατά πόσον ενδείκνυται η πολιτεία να ενθαρρύνει με οικονομικά κίνητρα φοιτητές να επιλέγουν κυπριακά αντί ξένα πανεπιστήμια.

Η επόμενη μέρα

Η πολιτική για την τριτοβάθμια εκπαίδευση καθίσταται καθοριστικής σημασίας λαμβάνοντας υπ' όψιν την ανάγκη για έξοδο από την οικονομική κρίση και την προώθηση ενός αποτελεσματικού κράτους και μιας ισχυρής οικονομίας ούτως ώστε να ανταποκριθεί επιτυχώς στις ποικιλόμορφες οικονομικές, ενεργειακές και άλλες προκλήσεις. Η δημοσιονομική πολιτική μιας χώρας δεν πρέπει να αξιολογείται μόνο με το κατά πόσον οδηγεί σε ελλείμματα ή πλεονάσματα. Υπάρχουν πολλοί άλλοι παράγοντες και συντελεστές που θα πρέπει να αξιολογούνται. Μεταξύ άλλων, σημειώνεται ότι είτε εκ προθέσεως, είτε εξ αγνοίας, είτε εξ απρονοησίας είναι δυνατόν να δημιουργούνται κίνητρα, αντικίνητρα, στρεβλώσεις καθώς και παρενέργειες σε ένα ή περισσότερους τομείς και στην οικονομική δραστηριότητα γενικότερα. Η περίπτωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί ένα τέτοιο τομέα στρεβλώσεων και αρνητικών παρενεργειών.

Μέχρι στιγμής, προκύπτει το συμπέρασμα ότι το κράτος στην Κύπρο απέτυχε να δράσει αποτελεσματικά όσον αφορά την υλοποίηση του στόχου μετατροπής της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο μέσα από μία ολοκληρωμένη πολιτική. Θα πρέπει να κατανοηθεί ότι η οποιαδήποτε πολιτική ακολουθείται έχει συγκεκριμένες προεκτάσεις και αποτελέσματα. Είτε υπάρχει πρόθεση είτε όχι υπάρχουν επιπτώσεις σε θέματα ισοτιμίας, ισονομίας, αποτελεσματικότητας και ορθολογιστικής διαχείρισης πόρων. Πάνω απ' όλα επηρεάζεται η οικονομική δραστηριότητα στο σύνολό της καθώς και η αγορά εργασίας. Αυτό συνεπάγεται απώλεια χιλιάδων θέσεων

εργασίας, και διαιώνιση των υφιστάμενων στρεβλώσεων. Σε μια περίοδο που η Κύπρος θα πρέπει να εισέλθει σε μια νέα πορεία καμία αδράνεια δεν δικαιολογείται.

Εάν η υφιστάμενη πολιτική συνεχισθεί θα απωλεσθεί η στρατηγική ευκαιρία για μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο. Ταυτόχρονα θα υπάρξουν δυσμενείς επιπτώσεις στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό τομέα. Πέραν τούτου, το υφιστάμενο μοντέλο θα οδηγήσει ακόμα σε μεγαλύτερες δημόσιες δαπάνες και φορολογίες. Επιπρόσθετα, θα συνεχίζονται οι αντιπαραθέσεις που ουσιαστικά πηγάζουν από τη μη ισότιμη αντιμετώπιση των κρατικών και μη κρατικών πανεπιστημίων, των ακαδημαϊκών και των φοιτητών τους.

Αναμφίβολα τα θέματα αυτά θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενα περαιτέρω διερεύνησης. Μεταξύ άλλων, ιδιαίτερη σημασία θα πρέπει να δοθεί στην αξιολόγηση της υφιστάμενης πολιτικής και των συναφών δεδομένων. Στα πλαίσια αυτά είναι δυνατό να γίνει μια ανάλυση κόστους και ωφελιμότητας. Ο τομέας αυτός ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση και τις ευρύτερες αυξημένες επιπτώσεις αυτής καθίσταται ζωτικής σημασίας στην προσπάθεια αναστήλωσης της κυπριακής οικονομίας και δημιουργίας ενός νέου οικονομικού υποδείγματος. Ταυτόχρονα είναι σημαντικό να μελετήσουμε τη διασύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την οικονομία γενικότερα εξετάζοντας πρακτικές άλλων χωρών του εξωτερικού. Εν κατακλείδι, θα πρέπει να επιστρατευθούν επιστημονικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση των σοβαρών αυτών ζητημάτων και να μην ασκείται πολιτική αποκλειστικά με βάση ιδεολογικοπολιτικές προσεγγίσεις.

Εξ ορισμού η μετατροπή της Κύπρου σε περιφερειακό ακαδημαϊκό κέντρο θα οδηγήσει στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, σε συγκράτηση Κύπριων φοιτητών που φεύγουν στο εξωτερικό και των χρημάτων που φεύγουν σε ξένα πανεπιστήμια, καθώς και σε κέρδος γνώσης από ξένους

φοιτητές/επιστήμονες που θα επιλέγουν την Κύπρο ως προορισμό σπουδών ή εργασίας. Επιπρόσθετα, ο τομέας αυτός είναι δυνατό να συμβάλει στη δημιουργία μιας οικονομίας και κοινωνίας γνώσης καθώς και στη δημιουργία δικτύων συνεργασίας, εντός και εκτός Κύπρου, σε διάφορα επίπεδα.

Μια τέτοια πολιτική θα ήταν κοινωνικά πιο δίκαιη και θα οδηγούσε στον εξορθολογισμό των δημοσίων δαπανών και παράλληλα σε καλύτερη λειτουργία των κρατικών και μη κρατικών πανεπιστημίων. Η Κύπρος θα μπορούσε να συγκρατήσει στη χώρα πολλούς από τους νέους που διαπρέπουν στο εξωτερικό μειώνοντας δηλαδή τη μετανάστευση ειδικευμένων επαγγελματιών (brain drain). Εν ολίγοις, θα υλοποιείτο ο στόχος μετατροπής της Κύπρου σε ακαδημαϊκό κέντρο με πολλαπλά οφέλη. Δυναμικά θα υπήρχαν πολύ θετικές εξελίξεις, όπως η δημιουργία κρίσιμης μάζας, αναβάθμιση ποιότητας, επέκταση και εμβάθυνση διασυνδέσεων με την υπόλοιπη οικονομία και κοινωνία, πολιτιστικές και ούτω καθ' εξής. Πάνω απ' όλα θα μειωνόταν η ανεργία και θα ήταν δυνατό να δημιουργηθούν προϋποθέσεις για την ικανοποίηση των προσδοκιών των νέων.

**ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ**

UNIVERSITY *of* NICOSIA